

HAYATTA EN HAKİKİ
MÜRSİT İLİMDİR

K.ATATÜRK

DOĞU DİLLERİ DERGİSİ

Journal of Oriental Languages

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Doğu Dilleri Dergisi / Journal of Oriental Languages

Cilt/Volume: IX Sayı/Number: I Haziran/June 2024

e-ISSN: 2791-7606

Yılda iki kez yayımlanır. / Published semi-annually.

Yayıncı: Ankara Üniversitesi / Publisher: Ankara University

Dizinler

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Adına Sahibi / Owner in Behalf of the Faculty
Dekan / Dean
Prof. Dr. Levent KAYAPINAR (Ankara Üniversitesi)

Baş Editör / Editor in Chief
Prof. Dr. Kemal TUZCU (Ankara Üniversitesi)

Editör Kurulu / Co-Editors
Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Davut ŞAHBAZ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Derya ADALAR SUBAŞI (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Esra BÜYÜKBAHÇECİ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Yalçın KAYALI (Ankara Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. Asuman BELEN ÖZCAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Gürhan KIRILEN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. H. Derya CAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. H. Can ERKİN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal TUZCU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Ertan GÖKMEN (Ankara Üniversitesi)

Danışma Kurulu / Advisory Board

- Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Nur TEKMEK (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Celal SOYDAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Derya ÖRS (Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçisi)
Prof. Dr. Korhan KAYA (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Hakkı SUÇİN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa YILDIZ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Rahmi ER (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. S. Sarraju RAYAVARAPU (Haydarabad Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdüsselam BİLGİN (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali KÜÇÜKLER (Erciyes Üniversitesi)
Doç. Dr. Aykut KİŞMİR (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Bhim SINGH (Haydarabad Üniversitesi)
Doç. Dr. Celal Turgut KOÇ (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Ganga Sahay MEENA (Jawaharlal Nehru Üniversitesi)
Doç. Dr. Gonca ÜNAL CHIANG (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. İnci İNCE ERDOĞDU (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Osman DÜZGÜN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Pınar ALTUNDAĞ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Sinan LEVENT (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Vinod TİWARİ (Delhi Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yeşim BAĞRIAÇIK (Ankara Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Özlem GÖKÇE (Ankara Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Zuhale KOÇYİĞİT (Ankara Üniversitesi)
Öğr. Gör. Elif ÖCALMIŞ (Ankara Üniversitesi)
Öğr. Gör. Emel SİYİLİM BAŞARIR (Ankara Üniversitesi)
Öğr. Gör. S. Yeşim FERENDECİ (Ankara Üniversitesi)
Yab. Uzm. Eunmi YU (Ankara Üniversitesi)

Teknik Destek Ekibi / Technical Support Team

Arş. Gör. Pınar ALTAY YILMAZ (Ankara Üniversitesi)

Yönetim Merkezi / Main Office

Ankara Üniversitesi

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Başkanlığı

Adres / Address

AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Atatürk Bulvarı, No:45-45/A

06100 Sıhhiye/Ankara

Türkiye

E-posta: dogudilleridergisi@gmail.com

İÇİNDEKİLER

1- ÇİNCE HAKKINDA

Çeviren: Rebiyanmu MAIMAITI

42-60

2- EFFECTIVE TEACHING METHODS FOR TURKISH LEARNERS OF KOREAN BY CONTRASTIVE TYPE: EVALUATED BY DETAILED ACCESSMENT ITEM

KORECE ÖĞRENEN TÜRK ÖĞRENCİLER İÇİN KARŞILAŞTIRMALI YAPIYA GÖRE ETKİLİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ: AYRINTILI ÖLÇME MADDELERİ İLE DEĞERLENDİRME

Soyoung YANG

61-81

3- YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED I ADLI ROMANININ FARŞÇA ÇEVİRİLERİNİN EŞDEĞERLİK BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

A COMPARATIVE STUDY OF THE PERSIAN TRANSLATIONS OF YAŞAR KEMAL'S "İNCE MEMED I" IN THE CONTEXT OF THE NOTION OF EQUIVALENCE

Yeşim IŞIK BAĞRIAÇIK

82-114

4-12. VE 13. YÜZYIL SELÇUKLU VE GORYEO SERAMİKLERİNİN ÜRETİM TEKNİKLERİ VE SANATSAL YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

A COMPARATIVE STUDY OF THE PRODUCTION TECHNIQUES AND ARTISTIC APPROACHES IN 12TH AND 13TH CENTURY SELJUK AND GORYEO CERAMICS

Seren ÖZER, Jongee PARK, Eunmi YU

115-148

5- BUDDHA FELSEFESİNİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN TARİHSEL FİGÜRLER: ÇĀRVĀKA / LOKĀYATA FELSEŚİ

HISTORICAL FIGURES INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF BUDDHA'S PHILOSOPHY: CHARVAKA / LOKAYATA PHILOSOPHY

Ayşe İLDEN

149- 160

**6- ENVER PASHA'S TRIP TO CHINA: AN INVESTIGATION OF OTTOMAN-CHINESE
RELATIONS**

ENVER PAŞA'NIN ÇİN SEYAHATI: OSMANLI – ÇİN İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Feyza GÖREZ

161- 178

ÇİNCE HAKKINDA*

Yazarlar: LU Jianming**, SHEN Yang

Çeviren: Rebiyanmu MAIMAITI*

Çin dili araştırmalarını anlamak için önce Çinceyi anlamak, Çince hakkında konuşurken de diğer dillere nazaran Çincenin “üç harikasından” bahsetmek gerekir: uzun tarihi, öğelerinin karmaşıklığı ve olağanüstü özellikleri.

1. Çin Dili Binlerce Yıldır Varlığını Sürdürüyor

Genel olarak üç bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olduğuna inanılan Çin dilinin kökeni, Yin ve Shang hanedanlıkları dönemi fal yazıtlarına kadar uzanmaktadır. Dilin ortaya çıkışı yazıdan da eski olduğuna göre, bir dil olarak Çincenin tarihi, elbette ki üç bin yıldan çok daha eskiye dayanmaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında, tarihte Eski Mısırca, Eski Babilce, Eski Fenikece ve Sanskritçe gibi Çinceden daha eski diller olsa da bu diller milattan önce kullanımdan kalkmışlardır. Günümüzde kullanımda olan dillerin tarihi genellikle bin yıldan fazla değildir ve birçoğunun yaşı da birkaç yüz yılı geçmemektedir. Bu açıdan bakıldığında bu kadar köklü bir geçmişe sahip olan Çince, hâlâ “yaşayan ve gittikçe gençleşen” bir dil olması, sadece günümüzde dünyanın en çok konuşulan dili olmakla kalmayıp, aynı zamanda giderek daha önemli bir rol oynaması ile şüphesiz insanlık tarihinin bir mucizesi olarak adlandırılabilir.

* Lu Jianming (陆剑明) ve Shen Yang (沈阳) tarafından kaleme alınan *汉语和汉语研究15讲* (Çince ve Çin Dili Araştırmaları Üzerine 15 Ders) adlı kitabının ilk bölümünden çevrilmiştir.

** Lu Jianming, Beijing Üniversitesi Çin Dili Bölümü Profesörü, Çin Devlet Dil Komisyonu Danışma Komitesi üyesi; Shen Yang, Nanjing Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörü.

* Dr. Öğretim Üyesi, Normal Collage of Hubei Polytechnic University (湖北理工学院师范学院), rabiye.memmet@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0421-7122, DOI: 10.61134/audodilder.1506380.

Shang Hanedanlığı döneminde, fal yazıtlarının ortaya çıkışından, Zhou ve Qin Hanedanlıkları döneminde tamamlanan Çin klasiklerine ve hatta ardından gelen iki bin yılı aşkın süredir yazılan daha hacimli Çince belgelere kadar, tüm metinler ve materyaller, binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Çin dilinin gelişiminin sürekli ve kesintisiz olduğunu göstermektedir. Ancak, elbette bu kadar geniş bir zaman dilimine yayılan Çin dili değişmeden kalmayacak ve Eski Çin dili Çağdaş Çin dili ile tamamen aynı olmayacaktır. Bu farklılıklar göz önünde bulundurularak Çin dilinin gelişimi genel olarak üç aşamaya ayrılır: Eski Çince, Yakın Dönem Çince ve Çağdaş Çince.

Eski Çince, genel olarak, Qin öncesi ve Han hanedanlarından Sui ve Tang hanedanlarına kadar bin yılı aşkın bir süredir kullanılan Çinceyi ifade eder. Her ne kadar Eski Çince tarih öncesi döneme kadar izlenebilse de genellikle Eski Çin dilinin öncüsünün esas olarak “Xia dili (夏语)” olduğuna işaret edilir. “Ya dili (雅言)” olarak da bilinen Xia dili, Qin Hanedanlığı öncesi Sarı Nehir Havzası'nın orta kesimlerinde yaşayan Huaxia halkının dilidir. Huaxia halkı çevredeki Yi, Qiang, Miao ve Li kabileleriyle bütünleşmeye devam etmiş ve Qin Shihuang (秦始皇) zamanında birleşik bir feodal imparatorluk kurmuştur. Qin Shihuang, “Shu Tongwen (书同文)” olarak bilinen Çin dili yazısını birleştirme politikasını uygulamaya koymuş ve bu tarihsel entegrasyon ve birleşme eğilimi sayesinde eski Çin dili resmî olarak şekillenmiştir. Eski Çincenin konuşma ve yazı dili genel olarak birbiriyle uyumludur. Bir başka deyişle, bugün gördüğümüz Klasik Çince (文言文), o dönemde konuşulan dili yansıtmaktadır. Eski Çincenin söz varlığı ve dilbilgisi yapıları doğrudan belgelerde gözlemlenebilirken, fonetik sistemi ancak şiirlerdeki kafiye, ses uyumu ve fanqie (反切)¹ sisteminin analizi ve tümevarım yoluyla dolaylı olarak çıkarılabilir. Genel itibarıyla, Eski Çincenin yapısı Çağdaş Çinceye tamamen farklıdır. Mesela *Dağlar ve Denizler Klasığı* adlı eserdeki *Deniz Ötesi Kuzey Klasığı* bölümünde geçen “夸父与日逐走。入日，渴，欲得饮。饮于河、渭，河、渭不足，北饮大泽。未至，道渴而死。弃其杖，化为邓林。” (*Kua Fu güneşin peşinden koştu. Güneşe girdi, susadı ve su içmek istedi. He, Wei nehirlerinden içti, fakat yeterli olmadı, bu yüzden kuzeydeki Büyük Gölden içmek istedi. Varamadan yolda susuzluktan öldü. Bastonunu bıraktı, bir ormana dönüştü.*) şeklindeki metin, kelime kullanımı ve söz dizimi açısından Çağdaş Çinceye göre oldukça farklıdır. Metnin telaffuzu ise belirgin bir şekilde daha da farklıdır. İşte, bu durum, Eski Çincenin belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. Eski Çince, Sui ve Tang hanedanlıkları dönemlerine doğru geliştikçe, fonetik, söz varlığı ve dilbilgisi

¹ 反切 (fǎnqiè), Çince karakterlerin telaffuzunu açıklamak için kullanılan eski bir yöntemdir. Bir karakterin sesini açıklamak için iki başka karakter kullanılır: İlk karakter, hedef karakterin baş sesini, ikinci karakter ise son sesi ile tonunu verir.

bakımından sistematik olarak Eski Çince'den sapmaya başlamıştır. Bu tür sapmaların birikmeye devam etmesiyle Yakın Dönem Çincenin temeli yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır.

Yakın Dönem Çince, Tang Hanedanlığı'nın sonlarından Qing Hanedanlığı'nın başlangıcına kadar geçen yaklaşık bin yıllık dönemde kullanılan Çin dilini ifade eder ve belirgin bir şekilde Eski Çince'den farklıdır. Yakın Dönem Çincenin fonetik sistemi karmaşıklıktan basitliğe, özellikle ünlülerin sadeleştirilmesine doğru bir değişim göstermiştir. Kelime bilgisi sistemi çok sayıda yeni sözcük üretmiş ve tek heceli sözcüklerden oluşan düzen değişerek çok heceli sözcüklerin çoğunlukta olduğu bir sistem ortaya çıkmıştır. Dilbilgisi bakımından yeni zamirler, yardımcı sözcük ve modal sözcük sisteminin yanı sıra fiil-tümleç kalıbı ve belirtme kalıbı (把/ba cümlesi) gibi yeni cümle kalıpları ortaya çıkmıştır. Ancak, Yakın Dönem Çin yazı dili, temelde, Eski Çincenin tarzını takip etmiş ve iki farklı sistem oluşmuştur: Biri, genellikle Altı Hanedan döneminden sonra kuzeydeki konuşma diline dayanan bir yazı dili olup genellikle "Eski Baihua" (古白话) olarak adlandırılır; diğeri ise Qin Hanedanlığı öncesinin konuşma dili temelinde işlenen bir yazı dili olup, daha sonraki nesillerin bu yazı dilini model alan eserlerinin dili, genellikle Klasik Çince (文言文) olarak bilinir. O dönemlerde vesika ve belgelerin büyük bir kısmı, Eski Çincenin Klasik Çince tarzını takip etmiştir. Sadece çeşitli derecelerde konuşma diline yer verilen bianwen, özlü söz, notlar, hikâyeler, huaben (话本), zaju (杂剧), sanqu (散曲), tiyatro metinleri, türküler ve konuşma kitapları gibi bazı Baihua (白话) vesikalarından Yakın Dönem Çince konuşma dilinin durumu gözlemlenebilir. Örneğin, Dunhuang'dan bulunan *Maudgalyayana'nın Annesini Arayışı* (大目乾连冥间救母) adlı bianwende şöyle bir bölüm var: "目连到天宫寻父，至一门，见长者：'贫道小时，名字罗卜。父母亡没已后，投佛出家，剃除须发，号曰大目乾连，神通第一。'长者见说小时名字，即知是儿：'别久，好在已否？'罗卜目连认得慈父，起居问讯已了：'慈母今在何方，受于快乐？'" (Maudgalyayana babasını aramak için Gök Saray'a gitti ve kapıya vardığında bir ihtiyar gördü: 'Küçükken adım Kolita'ydı. Ailemin ölümünden sonra Buda'ya sığınıp keşiş oldum, saçlarımı kazıttım ve Maudgalyayana adını aldım. En üstün doğüstü güce sahibim.' Yaşlı adam onun çocukluk adını duyunca 'Uzun zamandır hasretteyim, iyi misin?' dedi. Kolita Maudgalyayana babasını tanıdı ve ona 'Annem şimdi nerede, mutlu mu değil mi?' diye sordu.)" Bu bianwen binlerce yıl öncesine ait olmasına rağmen okunması çok zor değildir. Günümüzdekinden farklı olan birkaç sözcük dışında çoğu sözcük ve cümle kalıbı Çağdaş Çince ile neredeyse aynıdır. Çağdaş Çince ortak dili ile lehçelerinin

düzeni, Yakın Dönem Çincenin farklı aşamalarında yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır.

Geçmişte, Çin akademik çevrelerinde (özellikle ortaokul Çince ders kitaplarında) genellikle Eski Çince ile Yakın Dönem Çince ayrılmıyor, ikisine ortak olarak “Eski Çince” deniyordu. Bunun nedeni, Çağdaş Çince ile karşılaştırıldığında, bu aşamadaki Çincenin bir yönden yine de birliğini korumuş olmasıdır. Yani, konuşma dilinde ne tür değişiklikler meydana gelirse gelsin, resmî yazı dili, Qin ve Han hanedanlıklarından bu yana değişmeyen Klasik Çince'dir. Ancak, Yakın Dönem Çincenin Eski Çinceye mi, yoksa Çağdaş Çinceye mi daha yakın olduğu konusunda net bir görüş ortaya koymak için farklı bakış açılarından değerlendirme yapmak gerekir. Yazı dili olan Klasik Çince perspektifinden bakılırsa, Yakın Dönem Çince Eski Çinceye daha yakındır. Ancak, konuşma dili durumu ve eski belgelerde kaydedilen Eski Baihua'ya bakıldığında Yakın Dönem Çince, Çağdaş Çinceye daha yakındır. Lu Shuxiang (吕叔湘), Çağdaş Çince ile Yakın Dönem Çincenin aynı çizgide yer aldığını ve ilkinin ikincisinin bir parçası olduğunu savunur.

Çağdaş Çincenin başlangıç noktası hususunda günümüzde farklı görüşler bulunmaktadır. En yaygın görüş, Qing Hanedanlığı'nın başlangıcını göstermektedir. Bu görüşe göre, Çağdaş Çince, 300 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Çağdaş Çincenin oluşumunun başlangıçtaki görünümü, Qianlong dönemindeki *Alimler* (儒林外史) ve *Kızıl Köşkün Rüyası* (红楼梦) adlı Baihua romanlarının dilinden anlaşılabilir. Eserlerin söz varlığı ve dilbilgisi esas olarak bugünkü ile aynıdır. Wang Li'nin (王力) *Çağdaş Çin Dil Bilgisi* (中国现代语法) adlı çalışması *Kızıl Köşkün Rüyası* adlı eserin metnine dayanarak yazılmıştır. Çağdaş Çincenin yeni Baihua dili ile Yakın Dönem Çincenin eski Baihua dili nispeten birbirlerine yakın olmasına rağmen, yine de aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, *Batıya Yolculuk* (西游记) ve *Alimler* adlı eserlerin ilk bölüm giriş metinlerinin, ilki Yakın Dönem Çinceye aitken, ikincisi Çağdaş Çince'dir. Ancak edebiyatçılar yazarken yine de Qin öncesi ve Han hanedanlıklarının konuşma dilini baz aldıkları için, yani “Qin ve Han dönemindeki gibi yazılmalı” görüşünden dolayı, Klasik Çince, Çin yazı dilinde her zaman egemen konumda olmuştur. Tüm tarihî dönem boyunca edebiyat, tarih, felsefe, doğa bilimleri gibi yazılı kaynakların yanı sıra hükümet belgelerinin tümü Klasik Çince ile yazılmıştır. Cumhuriyet dönemi başlarına kadar iki yazı dili bir arada kullanılıyordu ve Klasik Çince yine de Baihua Çincesinden daha yüksek bir statüye sahipti. Baihua Çincesinin, yazıda ortak dil olarak tamamen Klasik Çincenin yerini alması ise ancak “Dört Mayıs Yeni Kültür Hareketi”, özellikle de “Ulusal Dil Hareketi”, “Baihua Çincesi Hareketi” sonrasında gerçekleşmiştir. Her ne kadar Qing Hanedanlığı'nın

ortalarından başlayan “Çağdaş Çince”, zaman aralığı açısından Eski Çince ile Yakın Dönem Çince kadar uzun değilse de, bu dönemde dilin evrimi çok güçlü olmuştur. Özellikle “Batı Öğreniminin Doğu'ya Yayılması” sonrasında Batı dilleri ve Japoncanın etkisiyle Çince fonetik, söz varlığı ve dilbilgisi alanlarında önemli değişiklikler olmuştur. Son yıllarda sosyal hayattaki değişikliklerle, özellikle de bilişim çağına girişle birlikte Çağdaş Çin dilinde daha köklü değişiklikler görülmüştür. Bu nedenle bazıları, Çağdaş Çin tarihiyle tutarlı olması açısından Çağdaş Çincenin başlangıcının “Dört Mayıs” dönemi olarak belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, bazı akademisyenler, eğer Qing Hanedanlığı'nın başları veya ortalarından sonraki Çin dili “Çağdaş Çince” (现代汉语) olarak adlandırılıyorsa, Dört Mayıs Hareketi'nden bu yana kullanılan Çin diline veya Yeni Çin'in kuruluşundan bu yana kullanılan Çin diline de “Günümüz Çincesi” (当代汉语) denebileceğini ortaya koymaktadır.

2. Çağdaş Çincenin Büyük Ailesi

Tarihsel dönemlere ayırma konusunun yanı sıra günlük bir kullanım olarak “Çağdaş Çince”, kelimenin tam anlamıyla “günümüzde Han halkının kullandığı dil” olarak anlaşılabilir. Ancak bilimsel bir terim olarak geniş ve dar olmak üzere en az iki farklı anlama sahiptir. Çağdaş Çince, dar anlamıyla yalnızca çağdaş Han ulusunun ortak dili olan Mandarin'i (普通话) ifade ederken, geniş anlamıyla aynı zamanda Çağdaş Çincenin çeşitli lehçelerini de içerir.

Öncelikle dar anlamda Çağdaş Çinceden, yani ulusal ortak dil olan Mandarin'i ifade eden Çağdaş Çinceden bahsedelim.

Ulusal ortak dil, hem yazılı ortak dili hem de konuşulan ortak dili içerir. Şu anki aşamada Çağdaş Çincenin yazılı ortak dili ile konuşma ortak dili oldukça tutarlıdır. Yani bu, “Konuşmayla yazı aynıdır.” ve “Nasıl söylenirse öyle yazılır.” demektir. 1955 yılında Ulusal Halk Kongresi, yazı ve konuşma dilini birleştiren bu ortak dile resmî olarak “普通话 (Putonghua)” (Mandarin) adını vermiştir. Bu, “Pekin telaffuzunu standart, kuzey lehçesini temel alan ve tipik Baihua yazısındaki eserleri dilbilgisi standardı olarak belirleyen dil” şeklinde tanımlanmıştır. Ancak tarihsel olarak bakıldığında Çin ortak yazı dili ile konuşma ortak dilinin oluşum ve gelişim süreçleri yine de farklıdır. Dolayısıyla çağdaş Han ulusunun ortak dilinin aslında iki farklı kökene sahip olduğu ve sonunda farklı yollardan geçerek aynı noktaya vardıkları söylenebilir.

Çincenin yazı dili, yani yazılı olarak kaydedilen Çincenin en eski örnekleri elbette kehanet kemiği yazıtlarıdır, ancak kehanet kemiği yazıtları yazılı bir ortak dilin özelliklerine sahip değildir. Batı Zhou Hanedanlığı dönemindeki *Şiirler Klasiği* (诗经)

ve *Chu Mersiyeleri* (楚辞) gibi daha sonraki belgeler, kuzey ve güneyin farklı olan bölgesel ve dönemsel özelliklerini açıkça yansıtmaya başlamıştır. Ancak aynı zamanda günümüzdeki Luoyang (eski adıyla Chengzhou) etrafındaki lehçeleri temel alan Çince yazılı ortak dil biçimi görünmeye başlamıştır. O dönemde ona Yayan (veya “Xia dili”) denmiştir. *Konuşmalar*’da (论语) “子所雅言，诗书执礼，皆雅言也” (Konfüçyüs genelde Yayan kullanırdı: örneğin şiir, kitap okurken ve ayin yaparken hep Yayan kullanırdı.) şeklinde bir kayıt geçiyor. Daha önce de belirtildiği gibi Çincenin uzun tarihî gelişim süreci içerisinde yazı dilinin konuşma dilini yansıttığı durumlar farklıdır. Örneğin, *Şiirler Klasiği*’ndeki *Halk Şarkıları* (国风) halk arasından derlenen türkülerden oluşmuştur. *Konuşmalar*, Konfüçyüs’ün söylediklerinin öğrencileri tarafından kayıt altına alınmasıyla ortaya çıkmıştır, dolayısıyla o zamanın konuşma diline çok yakın oldukları düşünülebilir. Fakat, Han ve Wei hanedanlarından sonra eser kaleme alanlar genellikle Qin Hanedanlığı öncesindeki o yazı dilini kasıtlı olarak taklit etmişler ve yavaş yavaş daha sonraki “konuşma dilinden” giderek uzaklaşan Klasik Çinceyi oluşturmuşlardır. Klasik Çince de Çin yazı dilinde her zaman hâkim bir konuma sahip olmuştur. Her ne kadar Klasik Çince uzun zaman yazılı Çincenin ortak dili olma özelliğine sahip olmuş olsa da, bu nedenle, yalnızca birkaç kişinin anladığı bir “ortak dil” hâline gelmiştir. Yazı dilinde, Klasik Çincenin zıttı “Baihua”dur. Geçmiş dönemlerdeki konuşma diline daha yakın olan bu yazı dili, bazı folklorik ya da folklorlara yakın eserlerde sıklıkla kaydedilmiştir. Örneğin, Güney Hanedanları döneminde üretilen *Dünya Hikâyelerinin Yeni Açıklaması* (世说新语) adlı eserde, esas olarak, Doğu Jin Hanedanlığındaki ilginç hikâyeler, ünlülerin söz ve davranışları anlatılır ve bu eserde o dönem konuşma dilinin izlerini görmek mümkündür. Altı Hanedan döneminde ve hatta daha öncesinde Budist metinleri tercüme edilmeye başlanmıştır. Budist metinlerinin kitlelere vaaz edilmesi amaçlandığı için çevirileri konuşma diline çok yakın söylemler içeriyordu. Tang ve Beş Hanedan döneminin konuşma ve gazel söylemenin birleştirildiği edebiyat biçimi olan bianwen (变文), tapınaklarda yaygındı. Konuşulan ve söylenen sujianglar (俗讲) aracılığıyla Budist hikâyeleri ve tarihî gelenekler tanıtılıyordu. Dolayısıyla bu tür bianwen ve sujianglarda Baihua dil oranı oldukça yüksekti. *Zen Alıntıları* (禅宗语录), zen ustalarının soru ve cevaplarının bir kaydı olup sözlü gelenekleri içerir ve doğal olarak konuşma diline çok yakındır. Ancak, Song Hanedanlığı döneminde Taoizm kurulmuş, öğretim tarzı çok yaygınlaşmış ve daha yaygın olan konuşma dili kullanılmıştır. *Zhu Xi Alıntıları* (朱熹语录) da döneminin konuşma diline çok yakın bir yazı dili eseridir. 12. ve 13. yüzyıllarda, Song Hanedanlığı’nın sonu ve Yuan Hanedanlığı’nın

başlangıcında, Baihua Çincesi önemli ölçüde olgunlaşmıştır. Güney Song Hanedanlığı'nın sonlarında yazılan *Huaben* (话本), halk sanatçılarının türkülerinden oluşan bir eser olarak çoğunlukla Baihua Çincesiyle yazılmıştır. Daha sonraki zhugongdiao (诸宫调), nanxi (南戏), zaju ve sanqu eserleri büyük ölçüde Baihua Çincesine dayanıyordu. Yuan Hanedanlığı'nın sonu Ming Hanedanlığı'nın başlangıcından itibaren *Altın Vazodaki Erik* (金瓶梅), *Alimler*, *Kızıl Köşkün Rüyası* gibi romanlar ortaya çıkmaya başladı. Gerçi bunlar bölgesel özelliklere sahip olsalar da bunların tamamı kuzey lehçesine dayalı olan Baihua dilinde yazılmışlardı. O dönemler Çağdaş Çincenin yazılı ortak dili, yani Baihua Çincesi, büyük ölçüde olgunlaşmıştır. Dört Mayıs Hareketi sırasında Chen Duxiu (陈独秀) ve arkadaşları tarafından kurulan *Yeni Gençlik* dergisi ilk kez “Klasik Çincenin kaldırılması ve Baihua Çincesinin teşvik edilmesi” başlığını attı. *Yeni Gençlik* dergisi aynı zamanda Baihua Çincesinin kullanıldığı Lu Xun'un (鲁迅) *Delinin Günlüğü* (狂人日记) adlı hikâyesi ile Hu Shi'nin (胡适) şiirler koleksiyonu olan *Denemeler*'ini (尝试集) ilk önce yayımladı. Bu, Baihua Çincesi Hareketi olarak tarihe geçti. Bu hareketin etkisi altında, Kuomintang hükûmetinin eğitim bakanlığı, 1920'de okullarda tüm Klasik Çince ders kitaplarının kaldırılacağını ve bunun yerine Baihua Çincesi kitaplarının kullanılacağını resmen duyurdu. Sonuç olarak, Baihua Çincesi nihayet resmî olarak edebî dil statüsüne ulaştı. Dolayısıyla, Baihua Çincesi Hareketi'nin, Çağdaş Çince ortak yazı dilinin nihai oluşumuna işaret eden bir dil hareketi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Çince ortak konuşma dili, muhakkak ki Çincenin ortak yazı dilinden daha sonra ortaya çıkmıştır. Ancak Çin dili tarihinde kuzey lehçesi her zaman ortak konuşma dili statüsündedir. Yayan (yani “Xia dili”) erken kuzey lehçesine dayanan ortak bir konuşma dilidir. İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde, “konuşmaları ve yazıları ayrı”, farklı bölgelerden insanlar birbirlerini anlayamazlardı. Bu nedenle, anlaşmak için çeşitli yerlerde kullanılacak ve daha geniş bir alandaki insanların anlayacağı bir konuşma dilinin olması gerekiyordu. Konfüçyüs, tüm memleketleri dolaşıp bugünkü Hebei, Shandong, Henan gibi birçok yeri ziyaret ettiğinde ders verirken yalnızca Yayan dilini kullanabiliyordu. Batı Han döneminde Yang Xiong (扬雄) tarafından derlenen *Lehçeler* (輶轩使者绝代语释别国方言, kısaca 方言) adlı eserde, yalnızca o dönemde kullanılan çeşitli bölgelerdeki farklı sözcükler kaydedilmekle kalınmadı, aynı zamanda bir “genel dil” de kaydedildi. Bundan, o dönemde her yerde geçerli olan ortak bir konuşma dil biçiminin de olduğu anlaşılır. Çeşitli siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı kuzey lehçesinin konuşma dili Çince her zaman avantajlı, hatta

hâkim bir konuma sahip olmuştur. 1153 yılında Jin Hanedanlığı Pekin'de başkentini kurdu. Yuan, Ming ve Qing hanedanları boyunca Pekin her zaman ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel merkezi oldu. Pekin ağzı, gittikçe kuzey lehçesinin en etkin ve baskın olan bir konuşma dili hâline geldi. Yuan Hanedanlığı'nda Zhou Deqing (周德清) tarafından 1324 yılında yazılan ve Çincenin tarihsel fonoloji çalışması olan *Merkez Ova Fonolojisi* adlı eserinde “混一日久，上自缙绅讲论治道及国语翻译，下至讼庭理民，莫非中原之音。” (Genel olarak, uzun süredir, yetkililerin devlet işlerini tartıştığı yüksek makamlarda, ulusal dil tercümelerinde, mahkeme salonlarında ve kamu yönetiminde, aslında her yerde Orta Ova aksanı kullanılmaktadır.) şeklinde ifadeler kaydedilmiştir. Bahsedilen “Merkez Ova” aksanı o dönem Pekin ağzının “payitaht aksanı”nı içermektedir. Bu yüzden, o dönemde Pekin ağzına “yeryüzünün ortak dili” (天下通语) de denirdi. Ming Hanedanlığı'ndan önce Çinlilerin kuzey ve güney olmak üzere iki resmî dil sistemi olmasına, hatta Nanjing resmî dilinin Pekin resmî dilinden daha etkili bir durumda bulunmasına rağmen, Ming Hanedanlığı'ndan sonra Pekin ağzı, yavaş yavaş genel resmî dil (ortak konuşma dili) statüsüne ulaşmıştır. Ming Hanedanlığı resmî ortamlarında, Pekin resmî dili o kadar yaygındı ki bazı insanlar kendi lehçelerini unutmuşlardır. Ming yıllığında buna “yerel aksanı konuşmamak” denilmiştir. Kuzey lehçesinin güney lehçelerine sızması, resmî dil telaffuzunun yerel lehçelerde “konuşma telaffuzu”ndan farklı olan bir “okuma telaffuzu” olmasıyla kendini gösterdi. Yani “Çince karakterlerin okuma telaffuzuyla konuşma telaffuzu farklılaştı”. Buradaki okuma telaffuzu açıkça kuzey lehçesinin etkisi sonucunda ortaya çıkmıştır. 1728'de Qing Hanedanlığı imparatoru Yongzheng de tüm memurların resmî dili bilmesi gerektiğini emretmiş ve bu amaçla lehçelerin en ağır olduğu Guangdong ve Fujian'da Zhengyin Akademileri (telaffuz düzeltme akademileri) inşa edilmiştir. Aynı zamanda, “resmî dili bilmeyen adayların, juren (举人), shengyuan (生员), gongjian (贡监), tongsheng (童生) sınavlarına katılmalarına izin verilmemesi” de kararlaştırılmıştır. Bütün bunlar, kuzey lehçesinin, özellikle de Pekin ağzının, çok önceden beri Çincenin ortak konuşma dili niteliğine sahip olduğunu göstermektedir. Qing Hanedanlığı'nın sonuna gelindiğinde halk arasında “yazı reformu, dil ile yazının tutarlılığı ve konuşma dilinin birleştirilmesi” talebi giderek önem kazanmaya başlamıştır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren birçok entelektüel “resmî dilin” telaffuzu için alfabetik semboller yaratmışlardır. Eski Çin Cumhuriyeti'nin ikinci yılında (1912), Cai Yuanpei (蔡元培), ulusal hükûmetin eğitim bakanlığını yönetirken Çincenin bopomofosunu (fonetik alfabetesini) formüle edip yayınlamış ve Çince karakterlerin telaffuzunu tek tek inceleyip onaylamıştır. Ardından “dil ve yazı tutarlılığı, ortak telaffuz ve ulusal dilin teşvik edilmesi”, hükûmet kararnamesi olarak uygulanmış ve

devlet dilinin, standart ağzın Pekin ağzı olduğu resmen belirlenmiştir. Bu gelişmeler, ünlü Devlet Dili Hareketi olarak tarihe geçmiş ve böylece kuzey lehçesi, özellikle de Pekin ağzı, sonunda Çincenin ortak konuşma dili statüsüne kavuşmuştur. Dolayısıyla, Devlet Dili Hareketi'nin, Çağdaş Çin ortak konuşma dilinin nihai oluşumuna işaret eden dil hareketi olduğu söylenebilir.

Geniş anlamda Çağdaş Çinceden, yani Çağdaş Çincenin lehçelerinden de bahsedelim.

Tüm diller gibi Çince de sürekli bir gelişim ve evrim süreci içerisinde. Dilin gelişim ve evriminin iki sonucu olacaktır: Birinci sonuç, değişiklikler nedeniyle dilin farklı dillere bölünmesi ve -tıpkı büyük bir ailenin üyelerinin zaman içerisinde "ayrılıp bağımsız yaşaması" gibi- dilin bütünlüğünün ortadan kalkmasıdır. Şu an Avrupa'daki çeşitli ülkelerin dilleri bu şekilde oluşmuştur. İkinci sonuç ise, dilin bir bütün olarak kalması -tıpkı büyük bir ailenin üyelerinin her zaman "dört kuşak tek çatı altında" yaşaması gibi- ancak değişikliklerin farklı lehçeler oluşturmasıdır. Çincenin lehçelerinin de durumu böyledir.

Çincenin çeşitli lehçelerinin ortaya çıkmasının üç temel nedeni olduğu söylenebilir: Birincisi göçtür. Çin'in tarihinde büyük çaplı doğal afetler, sosyal huzursuzluklar, savaşlar, sınır koruma gereksinimleri ve sürgünler çoğu zaman çok sayıda sakinin evlerini bırakarak uzun mesafelere göç etmelerine neden olmuştur. İnsanların farklı bölgelere dağılmaları dilde çeşitli düzensiz değişikliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Örneğin, Qin Hanedanlığı'ndan itibaren (hatta daha da öncesinde) kuzeyden gelen göçmen sayısının artması ve kuzey kültürünün etkisiyle Altı Hanedan döneminde Yangzi Nehri'nin güneyinde Wu Çincesi (吴语) bölgesi ile Xiang Çincesi (湘语) bölgesi oluşmuştur. Kanton Çincesinin (粤语) oluşumu, İmparator Qin Shihuang'ın Lingnan'a "beş yüz bin insanı sürgün etmesiyle" başlamıştır. Min Çincesi (闽语), Üç Krallık döneminde Doğu Wu'daki Han halkının gruplar hâlinde Fujian'a girmesiyle ortaya çıkmıştır. Doğu Jin Hanedanlığı'ndan Erken Ming Hanedanlığı'na kadar, Yongjia İsyanı ve An Luşan İsyanı gibi karışıklıklar nedeniyle, aslen Orta Ova'da yaşayan Han sakinleri güneye üç büyük ölçekli göç hareketi gerçekleştirmiştir. Bu da Gan (赣) lehçesi ve Hakka (客家) lehçesinin oluşumunun ana nedeni olmuştur. İkincisi, doğal coğrafi koşullardır. Üretim verimliliğinin artması ve nüfusun çoğalmasıyla birlikte insanların yerleştiği bölgeler gittikçe genişlemiş ve diller, ulaşımın sınırlandığı farklı bölgelerdeki insanlar tarafından kullanıldıkça doğal olarak onların farklı varyasyonları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, büyük dağlar, nehirler, ormanlar ve bataklıklar; ulaşımı ve iletişimi engelleyebilecek coğrafi engeller oldukları için lehçe farklılığının oluşmasına da zemin

hazırlamaktadır. Örneğin, Fujian'ın dağlık bölgeleri, eyaletin toplam alanının %90'ından fazlasını oluşturmakta ve bu durum da Min Çincesini en büyük iç farklılıklara sahip lehçe hâline getirmektedir. Zhejiang'ın güneyi dağlık bir bölge olduğundan, güney bölgedeki Wu Çincesinde bulunan iç farklılıklar, kuzey bölgedeki Wu Çincesine göre çok daha fazladır. Buna karşılık, büyük nehirlerin etkisi iki yönlüdür: Belli bir dereceye kadar tabii nehirler, iki yakadaki insan geçişini engelleyecektir, ancak aynı zamanda yukarı ve aşağı kesimler için su yolu kolaylığı sağlayacaktır. Örneğin, Yangzi Nehri, resmî dil ve Wu Çincesi gibi lehçeleri kuzey ve güney olmak üzere iki ana bölüme ayırır. Ancak aynı zamanda Yangzi Nehri'nin orta ve aşağı kesimleri boyunca Jianghuai (江淮) resmî dili oluşmuştur. Nehrin yukarı tarafına doğru gittikçe kıyıdaşları olan Yunnan, Guizhou ve Sichuan bölgelerinin güneybatı resmî diliyle bağlantılı olduğu görülür. Üçüncüsü ise dil temasının etkisidir. Dil gelişim sürecinde farklı diller arasındaki temas, karşılıklı özümleme ve ödünç almaya yol açmakta ve bu da lehçelerin oluşumunu belli ölçüde etkilemektedir. Örneğin, güneydoğudaki lehçelerin dağılım alanlarında aslında Baiyue halkları karışık yaşıyordu. Bu bölge lehçelerinde, Çincenin izinin sürülmesinin zor olduğu unsurlar muhtemelen Baiyue dillerinin bıraktığı izlerdir. Kuzeydoğu, Mançuların yükseldiği topraklardır ve kuzeydoğu lehçesinde birçok Mançuca sözcük bulunmaktadır. Pekin lehçesindeki “同 (Hútòng), 井 (jǐng), 打 (dǎ)” sözcüklerinin kökleri Çince bulunmamaktadır, bunların Curçence veya Moğolcadan dile girmiş olmaları muhtemeldir. Denizaşırı ülkelerle yakın temasları nedeniyle Wu, Kanton ve Min lehçeleri bazı yabancı kelimeleri (çoğunlukla İngilizce) özümsemiştir. Örneğin, Mandarin Çinceye çevrilmiş birçok yabancı sözcüğün Şangay ağzı ile Hong Kong ve Makao Kantoncasında, sıklıkla İngilizceden alıntı şekillerinin (音译) kullanılması, bu lehçelerin ayırt edici bir özelliğidir.

Fonetik, söz varlığı ve dilbilgisi açısından birtakım önemli farklılıklar göz önünde bulundurularak Çağdaş Çince şu anda yedi ana lehçeye bölünmüştür: (1) Kuzey lehçesi: Kuzey Çincesi veya resmî lehçe olarak da adlandırılır ve Pekin ağzı tarafından temsil edilir. Kuzey lehçesi, yedi büyük lehçe arasında en uzun gelişim sürecine sahip, konuşur sayısı en fazla ve coğrafi dağılımı en geniş lehçe olup Han ulusunun ortak dilinin temel lehçesidir. Kuzey lehçelerinin dağılımı Yangzi Nehri'nin kuzeyindeki bölgeyi, Yangzi Nehri'nin güney kıyısı boyunca Jiujiang Nehri'nin doğusu ve Zhenjiang Nehri'nin batısındaki bölgeyi, Hubei (güneydoğu hariç), Sichuan, Yunnan, Guizhou, Kuzeybatı Guangxi ve Kuzeybatı Hunan'ı içerir ve bunlar Çince konuşulan alanın dörtte üçünü oluşturur. Kuzey lehçesini konuşanlar, aynı zamanda Çince konuşan nüfusun %70'inden fazlasını oluşturmaktadır. (2) Wu lehçesi: Wu Çincesi olarak da adlandırılır. Şanghai ve Suzhou ağızlarıyla temsil edilir. Esas

olarak Şangay, Zhejiang eyaleti ve Güney Jiangsu'da konuşulmakta olup konuşur sayısı 70 milyonun üzerindedir. (3) Xiang lehçesi: Xiang Çincesi olarak da adlandırılır ve Changsha ağzıyla temsil edilir. Hunan eyaletinin çoğu bölgesinde ve Kuzeydoğu Guangxi bölgesinde konuşulmakta olup konuşur sayısı 30 milyonun üzerindedir. (4) Gan lehçesi: Gan Çincesi olarak da bilinir. Nanchang ağzı ile temsil edilir. Orta ve Kuzey Jiangxi eyaletinin yanı sıra Doğu Hunan, Güneydoğu Hubei ve Batı Anhui gibi komşu bölgelerde de konuşulmakta olup konuşur sayısı 30 milyonun üzerindedir. (5) Hakka lehçesi: Hakka Çincesi olarak da adlandırılır. Bir bölge yerine bir topluluğun adını taşıyan tek lehçedir, Meixian ağzı ile temsil edilir. Doğu ve Orta Guangdong eyaleti ile Güney Jiangxi, Batı Fujian ve Güneydoğu Hunan gibi komşu bölgelerde ve Tayvan'ın kuzey batısındaki bazı şehir ve ilçelerde konuşulmakta olup ayrıca Guangxi ve Sichuan'da da seyrek olarak konuşulur. Konuşur sayısı yaklaşık olarak 40 milyondur. (6) Kanton lehçesi: Kanton Çincesi olarak da bilinir, Guangzhou ağzı ile temsil edilir. İnci Nehri Deltası, Güneydoğu Guangxi, Hong Kong ve Makao'da konuşulur. Konuşur nüfusu 40 milyonun üzerindedir. (7) Min lehçesi: Min Çincesi olarak da bilinir. Fuzhou ve Xiamen ağızları ile temsil edilir. Fujian, Hainan ve Tayvan eyaletleri, Guangdong'un Chaoshan bölgesi ve Leizhou Yarımadası'nda konuşulur. Konuşur sayısı 50 milyonun üzerindedir. Kanton, Min ve Hakka lehçeleri yurt dışındaki Çin toplulukları arasında da konuşulur. Yurt dışında Çincenin lehçelerini konuşanların sayısı 20-30 milyon kadardır. Endonezya, Malezya, Tayland, Singapur, Filipinler, Vietnam ve Amerika Birleşik Devletleri'nde en az birer milyon kişi Çincenin lehçelerini konuşmaktadır.

3. Çağdaş Çincenin "Aile Genleri"

Çince dünyada en çok konuşulan dil olmasının yanı sıra diğer (Hint-Avrupa dilleri gibi) dillerle karşılaştırıldığında birçok benzersiz özelliğe de sahiptir. Bu konuda Lu Shuxiang (1989) şunları söyler: *"Çincenin özelliklerini anlamak için, onu yeryüzündeki diğer dillerle karşılaştırmalıyız. Bir dili diğeriyle karşılaştırdığımızda, üç boyut olduğunu göreceksiniz: Birinci boyut, birbirlerinden farklı olmaları, ikinci boyut birinde az diğerinde çok veya birinde çok diğerinde az olması, üçüncü boyut ise onda olup bunda olmaması veya onda olmayıp bunda olmasıdır."* Bu açıdan bakıldığında Çincenin fonetik, söz varlığı ve dilbilgisi açısından "bilinen karakteristik özellikler" diyebileceğimiz bazı önemli özellikleri vardır.

Çincenin fonetik özellikleri üç açıdan ele alınabilir: ton özellikleri, fonem özellikleri ve hece özellikleri.

Ton açısından bakıldığında, Çince her hecenin bir tonu vardır ve tonlar anlam ayırt edici işleve sahiptir. Bazı araştırmacılar, dünya dillerinin temelde iki

kategoriye ayrıldığını savunur: Örneğin, Çin-Tibet dillerinde anlam ayırt edici tonlar vardır ama sözcüklerin morfolojik değişimi yoktur. Hint-Avrupa dillerinde ise sözcüklerde morfolojik değişiklikler vardır ancak tonlar yoktur. Tonların olması Çincenin en belirgin özelliklerinden biridir. Çince tonların (yani hecelerin ses yüksekliklerinin) hepsi anlam ayırt etme işlevi görür. Örneğin, Mandarin Çincesindeki “汤, 糖, 躺, 烫” karakterlerinin ünsüz (声母, shēngmǔ)² ve ünlü (韵母, yùnmǔ)³ sesleri aynıdır, yani hepsinde ünsüz “t”, ünlü ise “ang”dır. Ancak, ton farklılıkları nedeniyle anlamları farklı olduğu için dört farklı Çince karakter olarak yazılmıştır. Yine, “单相思很 chún (纯), 也很 chūn (蠢)”, “这些话既是 zhǔfù (嘱咐), 也是 zhùfú (祝福)”, “要 jiǎngjiù (讲究), 不能 jiāng jiù (将就)” örneklerinin hepsinde, ton farklılıklarından dolayı anlam farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Fonem açısından bakıldığında, Çince hecelerde seslilerin (元音, yuányīn)⁴ baskın olduğu fark edilir. Hint-Avrupa dillerinde heceler nadiren sessiz (辅音, fùyīn)⁵ içermez ve bir hecedeki sessizler sıkça art arda gelir. Örneğin, İngilizce “splint” hecesinde yalnızca bir sesli bulunurken beş sessiz bulunur. Bununla birlikte, Çince hecelerde sessiz olmayabilir, ancak hepsinde sesli bulunması gerekir; sessizler bağımsız olarak hece oluşturamazlar, ancak sesliler bağımsız olarak hece oluşturabilirler. Bir hecede en fazla iki sessiz olabilir ve bunlar art arda gelemez. Sesliler bir hecede yalnızca bir tane (ünlü çekirdeği, 韵腹) de olabilir ve art arda da gelebilir (ünlü çekirdeği + ünlü sonu (韵尾), ünlü başı (韵头) + ünlü çekirdeği, ünlü başı + ünlü çekirdeği + ünlü sonu). Örneğin, “衣[i], 屋[u], 鱼[y]” heceleri tek bir sesliden oluşmuştur ama “爱[ai], 蛙[ua], 歪[uai], 威[uei], 优[iou], 腰[iaü]” heceleri birden fazla sesliden oluşmuştur. Çince hecelerde sesliler çoktur ve sesliler yüksek söylenebilen müzikal seslerdir. Bu da Çince telaffuzda bir müzikalite ve ritim olmasını sağlar.

² Shēngmǔ (声母): Çince hecenin başında yer alan ünsüz seslerdir. Örneğin, “b” (ba), “d” (da)... Tercümede “ünsüz” şeklinde kullanılmaktadır.

³ Yùnmǔ (韵母): Çince hecenin ünlü ve varsa son seslerini içeren kısmıdır. Türkçedeki ünlüler ve son seslerin birleşimi gibi işlev görür. Örneğin, “a”, “ai”, “ong”... Tercümede “ünlü” şeklinde kullanılmaktadır.

⁴ Yuányīn 元音 (sesliler): Hava akışı kesilmeyen veya serbestçe çıkarılan fonemler olup, bazen tek başına, bazen art ardına ve bazen sonunda gelen sessizler ile birlikte ünlü (韵母) oluşturur. “Sesliler” ve “ünlüler” Türkçede aynı anlamdayken, bu çeviride ilki 元音, diğeri 韵母 için kullanılmaktadır.

⁵ Fùyīn 辅音 (sessizler): Hava akışının kesilmesi veya daralmasıyla oluşan fonemler olup, hecelerin başında ünlü (声母) olurken, sonunda geldiğinde ünlü (韵母) oluşturur. “Sessizler” ve “ünlüler” Türkçede aynı anlamdayken, bu çeviride ilki 辅音, diğeri 声母 için kullanılmaktadır.

Hece açısından bakıldığında, Çince hecelerin belirgin, hece yapısının ise basit ve sıkı olduğu görülür. Bir yandan, Çincedeki en küçük ses ve anlam bileşimleri temelde tek heceli olması ve hece yapılarının sıklığı dolayısıyla, hecelerin telaffuzu Hint-Avrupa dillerindeki “alfabetik okuma” telaffuzundan farklı olarak “bileşik okuma” (拼读) telaffuzuna sahiptir. Bu nedenle heceler sıkı ve hece aralarındaki sınırlar belirgindir. Örneğin, sesli ve sessizleri aynı olan Çince “岁[suei]” ve İngilizce “sway [suei]” sözcüklerinin telaffuzu net olarak farklıdır. Öte yandan Çince hecelerdeki sesli ve sessizlerin ait olacağı türler ve konumları konusunda katı kısıtlamalar vardır. Ünlü başı “i[i], u[u], ü[y]” gibi yüksek seslilerden, ünlü sonu ise “i[i], u[u]” gibi yüksek seslilerle sınırlıdır. İngilizcede nazal, patlayıcı, sızıcı, sürtünmeli ve yanal sesler kapalı hecelerin sonunda kullanılabilir, Örneğin, “gate [geit] (kapı), life [laif] (hayat), large [la:dʒ] (büyük), ball [bɔ:l] (top)”; Ancak Mandarin Çincesinde kapalı bir hecenin son sessizi yalnızca nazal ünsüzler olan [n/ŋ] olabilir (Lehçelerde ayrıca nazal ünsüz [m] ve patlayıcı olan [p/t/k] ünsüzleri de kullanılabilir.). Çincedeki sessizler ya hecenin başında kullanılarak ünsüz ya da hece sonunda ‘ünlü sonu’ olabilir; örneğin, “安 [an], 拿 [na]”. Eğer hecede iki sessiz varsa - ki en fazla iki tane olabilir- biri ünsüz diğeri ise ünlü sonu’dur. Örneğin, “蛋 [tan⁵¹], 南 [nan³⁵]”. Bu özellikler, aynı zamanda Çince hece yapısının sıkı bir kombinasyonunu oluşturur: En alt birim olan “ünlü çekirdeği + ünlü sonu”, bir üstteki “ün(韵)”ü oluşturur, örneğin “ao”; sonra “ünlü başı + ün”den bir üstteki “ünlü” oluşur, örneğin “iao”; daha sonra “ünsüz+ ünlü”, bir üstteki “tonsuz hece” oluşturur, örneğin “liao”; son olarak “tonsuz hece + ton”, sonundaki “hece”yi oluşturur, örneğin [t’iau⁵¹] (atlama). Bunun tersine, Çincedeki hecelerin, fonemlere (ünsüz, ünlü başı, ünlü çekirdeği, ünlü sonu) kadar parçalara bölünebileceği de söylenebilir.

Çincenin söz varlığı özellikleri iki açıdan ele alınabilir: sözcüklerin hece özellikleri ve morfem özellikleri. İlki aynı zamanda Çince sözcüklerin prozodi özelliklerini de kapsarken, ikincisi Çince sözcüklerin yapısal biçimini içerir.

Hece sayıları bakımından, Çincede iki heceli sözcüklerin baskın olduğu söylenebilir. Eski Çince çoğunlukla tek hecelidir, yani bir hece (bir Çince karakter) bir sözcüktür. Örneğin, *Konuşmalar*’da çok az sayıda kişi ve yer adı dışında sözcüklerin tamamı tek hecelidir. Ancak, Çağdaş Çincede iki heceli sözcükler çoğunluktadır. Yani, Eski Çincedeki tek heceli sözcüklerin çoğu, Çağdaş Çincede iki heceli sözcükler hâline gelmiştir. Örneğin, “目: 眼睛 (göz), 石: 石头 (taş), 忆: 回忆 (ansımak), 菊: 菊花 (kasımpati)” vb. Çağdaş Çincede en sık kullanılan 8000 kelimenin %70’ten fazlasını iki heceli sözcükler oluşturur (Günlük konuşmalarda sık kullanılan sözcükler arasında yine de çok sayıda tek heceli sözcük vardır). Çağdaş Çincede çok sayıda iki heceli

sözcük bulunmasının önemli bir nedeni, sesteş sözcükleri azaltmak ve çok anlamlı sözcükleri ayırmaktır. Örneğin, Klasik Çince “yi [i55]” hecesiyle “医, 衣, 依” gibi birçok sözcük vardır, iki heceli olarak değiştirilen “医疗 (tedavi), 衣服 (giyim), 依靠 (-e dayanarak)” sözcükleri artık sesteş değildir. Diğer bir örnek olan Klasik Çince “道” sözcüğü, “道路 (yol), 道理 (esas), 道义 (ahlak ve adalet), 道学 (Taoizm), 道德 (ahlak)” gibi pek çok anlama sahiptir, iki heceli sözcüğe dönüştürüldükten sonra anlamlar ayrılmıştır. İki heceli sözcüklerin bir diğer işlevi de prozodide hafif ve ağır eşleşmenin ritmik duygusunu oluşturmaktır. Örneğin, “不宜” sözcüğünün olumlu biçimi “宜” değil, iki heceli olan “宜于” sözcüğü olmalıdır. İki heceli sözcükler ile iki heceli sözcükler birleşir. Örneğin, “种树 (Zhǒng shù), 种植树木 (zhòngzhí shùmù)”, eğer “种树木 (zhǒng shùmù), 种植树 (zhòngzhí shù)” şeklinde söylenirse kulağa hoş gelmemektedir. Hatta bazen ikiden az heceli sözcükler iki heceli olacak şekilde birleştirilebilir, ikiden çok heceli sözcükler iki heceli olacak şekilde kısaltılabilir. Örneğin, “泰国 (tàiguó): 日本 (rìběn), 泰山 (tàishān): 峨眉 (éméi), 黄县 (huángxiàn): 顺义 (shùnyì), 小李 (xiǎolǐ): 诸葛 (zhūgé)”, “航空母舰 (hángkōngmǔjiàn): 航母 (hángmǔ), 酒后驾驶 (jiǔ hòu jiàshǐ): 酒驾 (jiǔjià), 春节联欢晚会 (chūnjié liánhuān wǎnhuì): 春晚 (chūnwǎn)” gibi sözcükler bu prensibe göre dönüştürülmüştür. Hatta aslında “狐/假虎威 (hú/jiǎ hǔwēi)” ve “一衣带/水 yīyīdài/shuǐ” şeklindeki bileşimler “狐假/虎威 hújiǎ/hǔwēi” ve “一衣 / 带水 (yīyī/dàishuǐ)” şeklinde çift seste duraklayarak okunmalıdır. “三十而立、不约而同 (Sānshí ér lì, bùyuē'értóng)” ifadesindeki “而” hecesi, hiçbir anlam farkı yaratmamış olmasına rağmen, iki heceli veya iki heceli birleşim olarak değiştirildiğinde ve okunduğunda akıcılık sağladığı için eklenmiştir.

Morfemlerin sayısına bakılırsa birleşik sözcüklerin hâkim olduğu görülür. Çağdaş Çince heceler, morfepler ve karakterler kabaca bir “üçlü birlik” oluşturur; yani genellikle bir hece, bir Çince karaktere eşittir, bu da aynı zamanda bir morfeme eşittir. Bu nedenle, Çağdaş Çince çok sayıda iki heceli veya çok heceli sözcüğün olması, birden fazla morfemden oluşan bileşik sözcüklerin çok olduğu anlamına gelir. Dünya dillerinde bileşik sözcükler oluşturmanın üç ana yolu olan türetme, yinleme ve bileşim yoluyla sözcük yapım yöntemlerinin tümü Çince mevcuttur ve Çağdaş Çince ayrıca “yansımali sözcük yapımı, ses çeviri yoluyla sözcük yapımı” ve diğer biçimler de vardır. Bu nedenle Çağdaş Çince, bileşik sözcük yapım biçimlerinin en çeşitli ve eksiksiz olduğu dildir. Yansımali sözcük yapımı için “乒乓 (pingpang, masa tenisi), 布谷 (bugu, guguk kuşu), 卡擦 (kacha, kırılma sesi), 叮当 (dingdang, tıngırdama sesi), 潺潺 (chanchan, şırlı şırlı), 淅淅沥沥 (xixilili, pıtırıtı), 稀里哗啦

(xilihuala, yağmur sesi)" örnekleri verilebilir. Ses çeviri yoluyla sözcük yapımında “沙发 (shafa<sofa), 芭蕾 (balei<ballet), 粉丝 (fensi<fan), 黑客 (heike<hacker), 俱乐部 (julebu<club), 奥林匹克 (aolinpike<olympic)” gibi örnekler bulunmaktadır. Yineleme yoluyla oluşturulan sözcükler için “姐姐 (abla), 星星 (yıldız), 娃娃 (bebek), 渐渐 (yavaş yavaş), 骂骂咧咧 (küfürbaz)” gibi örnekler gösterilebilir. Hint-Avrupa dillerinde yaygın olan “ekleme yoluyla (türetme) sözcük yapımı” biçimleri Çince de mevcuttur. Örneğin, “老虎 (kaplan), 第一 (birinci), 阿姨 (teyze), 可怜 (zavallı)” sözcükleri ön ek; “锤子 (çekiç), 木头 (ağaç), 花儿 (gül), 哑巴 (dilsiz), 热乎乎 (sıcak), 黑咕隆咚 (kapkaranlık), 脏里叭唧 (pislik içinde)” sözcükleri son ek ekleyerek oluşturulmuştur. Elbette, Çağdaş Çince bileşik sözcük oluşturmanın en yaygın ve en verimli biçimi yine “bileşik sözcük” oluşturmaktır. Bileşik sözcükleri oluşturan kök ve morfeplerin tümü, gerçek anlamı olan sözcük morfepleridir (Yani sadece işlevsel biçim birimler değildir.) veya gerçek anlamı olan sözcük olmayan morfeplerdir (Ek de değildirler). Üstelik Çince bileşik sözcük, sözcük öbeği ve cümle şeklindeki bu üç düzeyli birimlerin yapısal biçimleri neredeyse aynıdır, dolayısıyla bileşik sözcüklerin oluşum biçimleri çeşitlidir. Örneğin, bildirim biçimi “胆怯 (ürkek)⁶, 性急 (tahammülsüz), 祖传 (atadan kalma), 口吃 (kekeleme)”; yandaş biçimi “布鞋 (kumaş ayakkabı) 汉语 (Çin dili), 狂热 (fanatiklik), 重视 (önem göstermek)”; belirtme biçimi “丢脸 (saygınlığı yitirmek), 悦耳 (kulağa hoş gelen), 动人 (dokunaklı), 缺德 (ahlaksız)”; paralel biçimi “裁缝 (terzi), 道路 (yol), 动静 (durum), 教学 (öğretim)”; tamamlama biçimi “改善 (düzeltmek), 证实 (doğrulamak), 打动 (dokunmak), 抓紧 (ciddi davranmak)”. Aynı zamanda “脑溢血 (beyin kanaması), 计算机 (bilgisayar), 图书馆 (kütüphane), 英汉词典 (İngilizce-Çince sözlük), 国民生产总值 (gayrisafi millî hâsıla)” gibi çoklu birleşik kelimeler de vardır.

Çincenin dilbilgisi özellikleri de üç açıdan ele alınabilir: dilbilgisi araçlarının özellikleri, dilbilgisi yapısının özellikleri ve dilbilgisi bileşenlerinin özellikleri.

Dilbilgisi araçları açısından bakıldığında, Çince morfolojik işaretler ve morfolojik değişimlerin olmadığı görülür. Pek çok dilbilgisi olgusu bu temel özellikle ilişkilidir. Örneğin, Çince, “zaman, görünüş ve kiplik”in dilbilgisi anlamları yüklemelerin morfolojik değişiklikleri yoluyla ifade edilmez. Bunun yerine, zamanı ifade eden (了, 着, 过 gibi) bir dizi yardımcı sözcük kullanılır. Bu yardımcı sözcüklerin

⁶ Çevirmenin notu; burada sözcüklerin Türkçe karşılıkları, söz konusu Çince sözcük üretme biçimlerine örnek teşkil etmeyebilir.

Ma'nın Dil Bilgisi adlı eserde "Çinceye özgü" olduğu belirtilir. Çince Hint-Avrupa dillerinde olduğu gibi çekimlenmiş eylem (finite verb) ile çekimlenmemiş eylem (non-finite verb) ayrımı yoktur. Fiiller morfolojik değişimlere uğramadan yüklem olabilir, nesne ve tamlayan ile kullanılabilir, özne, nesne ve tamlayan olabilir. Ayrıca tamlayan tarafından betimlenebilir. Örneğin, "我们研究 (araştırıyoruz)" (yüklem), "打算研究 (araştırmayı planlıyoruz)" (nesne), "研究结束 (araştırma bitti)" (özne), "研究语法 (dilbilgisini araştırma)" (nesne ile), "研究清楚 (açıkça araştırma)" (tümleç ile), "研究课题 (araştırma konusu)" (tamlayan), "语法研究 (dilbilgisi araştırması)" (tamlayan ile). Çince sözcüklerin bünyesinde biçimsel işaretler bulunmaz ve sözcükler cümle içinde de herhangi bir morfolojik değişikliğe uğramaz. Yani "cinsiyet, sayı, durum, derecelendirme" gibi dilbilgisi anlamları son ek değişiklikleriyle ifade edilmez. Bu durum, Çince içerik sözcük türleri ve söz dizimsel öğelerin Hint-Avrupa dillerinde olduğu gibi "bire bir" (yani, özne ve nesne olanlar isim, yüklem olanlar fiil, tamlayanlar sıfat, zarf tümleci olanlar zarf vb.) değil "bire çok" ilişkiye sahip olmasıyla sonuçlanır. Örneğin, Çince sıfatlar; yüklem, tamlayan, zarf tümleci, tümleç ve aynı zamanda özne ve nesne de olabilir: "漂亮姑娘 (güzel kız)" (tamlayan), "姑娘漂亮 (kız güzeldir)" (yüklem), "爱漂亮 (güzelliği sevmek)" (nesne), "漂亮才吸引人 (güzellik insanı çekiyor)" (özne), "打得漂亮 (bir güzel dövmek)" (tümleç), "漂亮地完成了任务 (görevi güzelce tamamlamak)" (zarf tümleci). Bu nedenle Çince aynı sözcük türleri, sıralaması farklı söz dizimsel yapıları da oluşturabilir. Örneğin, aynı "fiil + fiil" ilişkisi, farklı söz dizimsel yapıları oluşturabilir: "研究讨论 (araştırma ve tartışma)" (paralel ilişki), "打算回家 (dönmeyi düşünmek)" (yüklem-nesne ilişkisi), "挖掘出来 (kazıp çıkarmak)" (yüklem-tümleç ilişkisi), "研究结束 (araştırma bitti)" (özne-yüklem ilişkisi), "访问回来 (ziyaretten dönmek)" (seri eylem ilişkisi), "请他参加 (katılmaya davet etmek)" (çifte görev ilişkisi), "拼命逃窜 (her şeyi göze alarak kaçmak)" (zarf tümleci-merkez söz ilişkisi), "养殖研究 (tarım araştırması)" (tamlayan-tamlanan/merkez söz ilişkisi). Aynı dilbilgisi yapısı bile, ismin anlamsal türünü gösteren herhangi bir biçimsel işaret olmaksızın karmaşık anlamsal ilişkiler içerebilir. Örneğin, aynı "fiil-nesne" yapısında fiil ve isim arasında çok farklı anlamsal ilişkiler görülebilir: "吃苹果 (elma yemek)" (eylem-hedef), "(这锅饭) 吃五个人 (bu yemeği 5 kişi yer)" (eylem-yapıcı), "吃火锅 (hot pot yemek)" (eylem-araç), "吃食堂 (yemekhanede yemek)" (eylem-yer), "吃利息 (faiz yemek)" (eylem-vasıta), "存活期

(vadeli yatırmak)" (eylem-tarz), "躲高利贷 (tefecilerden gizlenmek)" (eylem-neden), "排电影票 (sinema bileti için sıraya girmek)" (eylem-amaç).

Dilbilgisi yapısı açısından bakıldığında, Çince morfolojik değişimlerin olmaması nedeniyle sözcük sırası ile işlevsel sözcüklerin rolünün özellikle vurgulandığı ve yapısal bakımdan bazı özgün ifade şekillerinin olduğu fark edilir. Yukarıda bahsedildiği gibi Çince içerik sözcüklerinin morfolojik işaretleri yoktur ve söz dizimsel öğelerle bire bir eşleşmemektedir. Bu durum, Çincenin, yapısal biçimleri ve yapısal ilişkilerini belirlemek için esas olarak "sözcük sırasına" dayandığını göstermektedir. Sözcük sırası değişiklikleri yapısal ilişki ve yapısal anlamın değişimine neden olmaktadır. Örneğin, "猫捉老鼠 (Kedi fareyi yakalar.)" ile "老鼠捉猫 (fare kediyi yakalar.)", "一会儿再说 (birazdan konuş-)" ile "再说一会儿 (biraz daha konuş-)", "不怕辣 (acı yiyebilmek)", "怕不辣 (acısız yiyememek)" ile "辣不怕 (acı sevmek)" ifadelerinin sözcük sıralamaları farklı olduğu için yapıları ve anlamları tamamen veya kısmen farklılık göstermektedir. Hint-Avrupa dillerinde cümle ve sözcük öbeklerinde şöyle bir zıtlık söz konusudur: Bir cümlenin mutlaka çekimlenmiş fiili olmalıdır, bir sözcük öbeğinin ise çekimlenmiş fiili olmamalıdır. Hint-Avrupa dillerinde bir cümlede özne-yüklem ilişkisi olması şarttır, ancak sözcük öbeğinde özne-yüklem ilişkisi olmamalıdır. Çince cümlelerin yapım kuralları temel olarak sözcük öbeklerinininkiyle aynıdır. Çoğu içerik sözcüğü veya sözcük öbeği türü, cümle tonu ve duraklamalar eklenerek cümle hâline getirilebilir. Örneğin, "走! (Gidelim. / Git!...)", "去上海。(Şangay'a gidelim. / Gidin...)", "我。(Benim.)"... Bunların hepsi cümle olabilir. Hint-Avrupa dillerinde sözcükler, sözcük öbekleri ve cümleler arasında katman katman "oluşturma ilişkisi" vardır, yani sözcükler sözcük öbeklerini, sözcük öbekleri ise cümleleri oluşturur. Çince ise sözcükler, sözcük öbekleri ve cümleler arasında "gerçekleştirme ilişkisi" olduğu söylenebilir, yani belirli sözcük ve sözcük öbekleri, cümle tonu eklenerek cümle hâline getirilebilir. Çince cümle, herhangi bir sözcük öbeğine cümle tonu eklenerek doğrudan gerçekleştirilir. Bu nedenle, özne, yüklem ve nesnenin istenildiği zaman atılmadığı İngilizceden farklı olarak, Çince pratiğinde bağlam izin verdiği sürece, konuşulan cümlenin birçok bileşeninin atılabildiği görülür. Örneğin, "你喝啤酒吗? (Bira içer misin?)" sorusunu yanıtlarken "我喝啤酒 (Bira içerim.)" veya "我喝", "喝" diyebilirsiniz; "你喝什么? (Ne içersiniz?)" sorusunu yanıtlarken "我喝啤酒 (Ben bira içerim.)" veya "喝啤酒", "啤酒" diyebilirsiniz. Çince dilbilgisi yapısında işlevsel sözcüklerin rolü de çok önemlidir. "我的弟弟 (benim kardeşim)", "我和弟弟 (ben ve kardeşim)", "我或弟弟 (ben veya kardeşim)" örneklerinde, eğer işlevsel sözcüğü değiştirirseniz yapı ve anlam farklılaşacaktır. Yine, "说了算"(sözü geçer), "说算了(tamam artık)", "算说了(söylemiş

ol-)", "算了说(tamam, söyle-)" örneklerinde olduğu gibi sıralama dışında, işlevsel sözcüklerin konumu da yapının türünü ve anlamını değiştirebilir.

Dilbilgisi bileşenleri açısından bakıldığında ise Çincenin bazı benzeri olmayan veya özel işlevleri olan bileşenlerinin de olduğu görülür. Örneğin, Çince ölçü sözcükleri vardır. Çağdaş Çince bir şeyin miktarını anlatırken sayılabilir bir isim olsun ya da olmasın doğrudan "rakam + isim" şeklinde ifade edilemez. Ortaya bir ölçü sözcüğü konması gerekir. Örneğin, genelde "*五书 (beş kitap), *六笔 (altı kalem), *三狗 (üç köpek)" denmez; "五本书 (beş tane kitap), 六支笔 (altı tane kalem), 三只狗 (üç tane köpek)" denmesi gerekir. Eski Çince "三人 (üç kişi), 五车 (beş araba)" kullanımları vardır ama artık Çağdaş Çince bu kullanımlar bulunmaz. Çince nesnelere ifade eden ölçü sözcükleri yani isim ölçü sözcüklerinin yanı sıra fiilleri ifade eden fiil ölçü sözcükleri ve vakti ifade eden vakit ölçü sözcükleri vardır. Örneğin, "去一次 (bir kez gitmek), 唱一遍 (bir defa şarkı söylemek), 看一眼 (bir göz atmak), 打三拳 (üç yumruk atmak), 学两年 (iki yıl öğrenmek), 等一会儿 (bir süre dinlenmek)" ... Fiil ölçü sözcükleri ve zaman ölçü sözcükleri eylem ve davranışları anlatır ve genellikle fiillerden sonra görülür. Bu nedenle, Çince ölçü sözcükler sisteminin yalnızca sözcük sayısı açısından değil, aynı zamanda tür eşleşmeleri bakımından da zengin/eksiksiz olduğu düşünülebilir. Çince aynı zamanda modal sözcükleri vardır. Çincenin modal sözcük sistemi eksiksizdir: "啊, 吗, 吧, 呢, 呗, 了" gibi. Bir cümlenin sonunda farklı modal sözcüklerinin kullanılmasıyla, soru, bildirim, emir, ünlem gibi farklı tasarlama kipi (modal) anlamları ifade edilebilir. Örneğin, "他不愿意啊! (İstemiyor!)", "他不愿意吗? (İstemiyor mu?)", "他不愿意吧? (İstemiyor değil mi?)", "他不愿意呢? (O istemez mi?)", "他不愿意呗。(O istemez ya.)", "他不愿意了。(O istemedi.)". Çincenin modal sözcüklerinin başka işlevleri de vardır. Örneğin, genelde İngilizce gibi bazı dillerde genellikle soru cümleleri kurmak için soru sözcüğünün (özel soru cümlelerinde soru zamiri veya genel soru cümlelerinde yardımcı fiil), cümlenin başına taşınması gerekirken Çince soru cümlelerinde herhangi bir bileşenin hareket ettirilmesine gerek yoktur. Bunun nedeni, Çince cümlelerin sonunda soru modal sözcüklerinin bulunmasıdır. Başka bir deyişle, dünya dillerinde soru cümleleri kurmanın yalnızca iki yolu vardır: cümlenin sonunda modal sözcüğü yoksa öğelerin yerlerinin değiştirilmesi gerekir; eğer cümlenin sonunda modal sözcüğü varsa öge değiştirmeye gerek yoktur.

KAYNAKÇA

Lu, J. M. ve Shen, Y. (2016). *Hanyu He Hanyu Yanjiu Shiwujiang (2nd Edition)*. Beijing: Beijing University Press.

EFFECTIVE TEACHING METHODS FOR TURKISH LEARNERS OF KOREAN BY CONTRASTIVE TYPE: EVALUATED BY DETAILED ASSESSMENT ITEMS¹

Soyoung YANG *

Abstract

In order to develop an effective teaching method in the perspective of contrastive analysis on Korean and Turkish, the two languages were contrasted and categorized into six contrastive types. Effective teaching methods for each contrastive type were analyzed according to the experimental group—the Consecutive Translation and Back Translation teaching methods, and the control group—the Focus on Form teaching method. Afterwards, the effectiveness of the teaching methods according to evaluation items were verified by contrastive type for beginner's level group. The results showed that between the two translation teaching methods, Consecutive Translation method is effective for types of 'Korean same as Turkish', 'Many in Turkish corresponding to one in Korean', and the type most requiring the Turkish language in teaching, the 'Korean different from Turkish' type. Additionally, the Back Translation method is most effective for 'Absent in Turkish but split in Korean' type, which was ranked to be the most difficult to learn. But two translation teaching methods were not effective for 'One Turkish corresponding to many in Korean' type, which was ranked the highest in terms of importance, learning priority. This study applied the Contrastive Analysis approach to utilize the contrastive types, and thus verified the effectiveness of the translation method in identifying teaching methods.

Key Words

Korean
Consecutive Translation
Back Translation
Contrastive types
Focus on Form method

Article Info

Received: 30.03.2024
Accepted: 26.08.2024
E-Published:31.12.2024

¹ This work was supported by the Seed Program for Korean Studies of the Ministry of Education of the Republic of Korea and the Korean Studies Promotion Service at the Academy of Korean Studies in 2022 (AKS-2022-INC-2250002).

* Dr. Öğretim Görevlisi, İstanbul Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, so.yang@istanbul.edu.tr, ORCID: 0009-0006-7202-1507. DOI: 10.61134/audodilder.1461922.

KORECE ÖĞRENEN TÜRK ÖĞRENCİLER İÇİN KARŞILAŞTIRMALI YAPIYA GÖRE ETKİLİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ: AYRINTILI ÖLÇME MADDELERİ İLE DEĞERLENDİRME

Öz

Korece ve Türkçe üzerinde Karşılaştırmalı Analiz perspektifinde etkili bir öğretim yöntemi geliştirmek için iki dil karşılaştırılmış ve altı karşılaştırmalı yapıya ayrılmıştır. Her bir karşılaştırmalı yapı için etkili öğretim yöntemleri deney grubu - Ardıl Çeviri ve Tersine Çeviri öğretim yöntemleri ve kontrol grubu - Biçim Odaklı öğretim yöntemine göre analiz edilmiştir. Bu şekilde değerlendirme alanlarına göre öğretim yöntemlerinin etkililiği, başlangıç seviyesi grubu için karşılaştırmalı yapıya göre doğrulanmıştır. Sonuçlar, iki çeviri öğretim yöntemi arasında Ardıl Çeviri yönteminin, 'Korece Türkçe ile aynı', 'Türkçede çoklu karşılıklı' ve Türkçeye en çok ihtiyaç duyulan 'Türkçe ile farklı' yapılarında etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Tersine Çeviri yöntemi, öğrenilmesi en zor olarak sıralanan 'Türkçede bulunmayıp Korecede bölünmüş olan' yapısında en etkili yöntemdir. Ancak önem ve öğrenme önceliği açısından en üst sırada yer alan 'Korecede çoklu karşılıklı' yapı için iki çeviri öğretim yönteminin etkili olmadığını gözlemlenmiştir. Bu çalışma, Karşılaştırmalı Analiz yaklaşımını uygulamış ve böylece çeviri yönteminin öğretim yöntemlerini belirlemedeki etkinliğini doğrulamıştır.

Anahtar Kelimeler

Korece
Karşılaştırmalı Yapı
Ardıl Çeviri
Tersine Çeviri
Biçim Odaklı Yöntemi

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
30.03.2024
Kabul Tarihi:
26.08.2024
E-Yayın Tarihi:
31.12.2024

Introduction

Both Korean and Turkish are the Altic language, and Türkiye has the largest number of 'Hallyu' fans in Europe, and the number of Turks who want to learn Korean is consistently increasing. Due to this social situation, Korean language teaching from the perspective of Turkish learners is becoming increasingly important and in demand. Until now, research on contrastive analysis between two similar languages has mainly focused on grammar, but there remains an underdevelopment of a systematic teaching method based on the type of contrastive analysis. Therefore, establishing in-depth contrastive types for cross-linguistic research and developing effective teaching methods for each contrastive type is an important task that should be readily researched as the needs for Korean education are growing. Hence, in this paper, we propose effective teaching methods for Korean language education from the perspective of the learner's language, Turkish, in terms of contrastive analysis, according to the detailed assessment items of each contrastive type between the two languages.

2. Research Background

2.1 Similar Languages

Oller-Ziahosseiny's (1970: 183-189) experiment found that Spanish and French English learners who used the Roman (Latin) alphabet had more difficulty in learning English than Japanese English learners who did not use Roman letters. Experiment showed that learning a similar language system is more difficult than learning a completely different language system. Ogino Shinsaku (2021: 61) notes that mistakes often occur when using noun postpositional particles because the postpositional particles systems in both Korean and Japanese are very similar. Woo (1998) argues that Japanese Korean learners acquire the use of particles relatively easily in the early stages of learning due to the similarity of Japanese particles, but as they progress to more advanced stages, the similarity becomes counterproductive, revealing inherent particle errors that are not easily corrected (Korkmaz, M. Emre, 2018: 126).

Gökmen, Mahmut Ertan (1999: 53) mentioned the fact that in pronunciation, Korean and Turkish have the same assimilation rules with different aspects that can cause difficulties on learning. Turkish students were found to have remarkably high error rates in progressive assimilation, regressive assimilation and especially in coalescent assimilation. In nasalization, students were influenced by an interference from the native language. Lim, Jiyoung- Park, Deokyu (2016: 289), the object particles in Korean are interchangeable with the object particles in Turkish. However, not only does the use of an object particles in Korean vary, but also the verbs which are combined with object particles in Korean are combined with different particles when it comes to Turkish, so Turkish students make many mistakes. Korkmaz M. Emre-Cho, Eunsuk (2018: 139) found that both Korean and Turkish languages belong to the Altaic group and share many similarities, and concluded that this leads to a positive impact on the Turkish learning of Korean. However, as experimental studies of adverbial cases have shown, negative transfer in learning due to similarity occurs and thus, intrusive interference is stronger in Turkish when learning Korean compared to other languages. This suggests that explicit teaching based on language differences is necessary. According to Altundağ, Pınar- Yang, Soyoung (2021: 253), since Korean is an agglutinative language like Turkish, it can be accepted that students learning Korean as a foreign language have positive contributions to language learning processes. However, the high vocabulary diversity of Korean can be considered as one of the main problems that students face in the process of learning Korean.

Hide-ki,Noma (2002: 92), emphasizing the importance of Contrastive analysis between similar languages, argues that Error Analysis is meaningful only if it is conducted in the same language region and that the level of difficulty of Korean should

be established in the learner's language. Although intra-linguistic interference is gradually being reduced, interlanguage transfer is also present in advanced learners. Therefore, the symmetrical and asymmetrical structures of Korean and Japanese should be clarified thoroughly, and at the same time, explicit and discourse asymmetrical structures should be taught. Han, Junghee (2003: 1) found in the error analysis of Japanese-speaking learners that when the native and target language are similar, the learner expects the same expression as the native speaker, so more errors occur. By making a comparison with the native language model, the learner should keep in mind the similarities, differences, frequent misuses and expressions, and there is a need for a teaching method that teaches and trains from the perspective of the native language model. According to Goksel (2010: 29), the differences between the two languages are the biggest problem for Turkish learners in forming the habits of a new language, Korean. Therefore, more research should be done to find out the differences between the two languages and organize Korean learning content based on them for more effective teaching.

Yang, Soyoun (2023) set up six contrastive types of Korean from the Turkish perspective for elementary, intermediate, and advanced-level Turk learners of Korean and revealed the order of an importance hierarchy and learning priority hierarchy among the contrastive types. This was done by comprehensively reflecting the learners' learning difficulty, the importance of native speakers' error evaluation, and the distribution of contents in the textbooks for each contrastive type. The type that ranked first in both the importance and priority of learning was type of 'One Turkish corresponding to many in Korean', while the most difficult type was 'Absent in Turkish, but Split in Korean' type, and the type with the highest importance of error evaluation by native Korean speakers was type of 'Many in Turkish corresponding to one in Korean'. The study also revealed that it is an urgent task to develop an effective teaching method for each contrastive type for efficient teaching in terms of contrastive analysis.

Dursun (2020), who proposed a vocabulary teaching approach by contrastive category from the perspective of Turkish learners of Korean, studied a vocabulary teaching method utilizing contextual features of emotion-expressive vocabulary. Dursun categorized vocabulary with similar semantic features in the 'correspondence category'; vocabulary expressed by two or more words in Korean but by one word in Turkish in the 'multi-correspondence category'; and vocabulary that have corresponding words in Korean but not in Turkish, or vocabulary that have corresponding words in Turkish but do not have similar semantic features in the 'non-correspondence category'. The results showed that learners had difficulty

understanding vocabulary in the 'multi-correspondence category' and difficulty using vocabulary in the 'non-correspondence category'. Therefore, as a method of teaching emotion-expressive vocabulary using situational contexts, Dursun proposed an O-H-E (Observe-Hypothesis-Experiment) model for vocabulary in the 'multi-correspondence category'. First, in the first observation stage, learners use real materials to recognize the meaning of the vocabulary. Next, in the hypothesis stage, learners analyze the meaning of target vocabulary, search for rules, formulate hypotheses, and discover errors through discussion. Third, in the exploration attempt stage, and then conduct communication activities. For vocabulary in the 'non-correspondence category', based on the I-I-I (Illustration-Interaction-Induction) model, Dursun proposed a method that focuses on the use of language and negotiation of meaning. This was to form a schema for vocabulary from examples and recognize contextual features in 'Interaction', and to encourage learners to attempt at real communication in 'Induction'.

2.2 Contrastive Types

Yang, Soyoung (2013) categorized errors in the particles and verbal endings in Turkish students' Korean writing as substitution, omission, and addition phenomena, and the categorization of all the errors were predicted according to Prator's difficulty categories. Afterwards, the predicted errors in the particles and verbal endings were compared with the actual error results, and it was found that the error prediction rate by Prator's difficulty categories was high (77.8%). Therefore, it can be proven that Prator's difficulty categories are reliable between Turkish and Korean in the perspective of Contrastive Analysis. A review on Prator's difficulty hierarchy goes as follows.

The 'Level 0, Transfer' stage, which is defined as the easiest level, refers to the situation where there is very little difference or contrast between the two languages.

'Level 1, Coalescence' is the situation where two or more items in the native language can be combined and expressed in a single item in the target language.

'Level 2, Underdifferentiation' refers to the situation where an item in the native language

is not present at all in the target language.

'Level 3, Reinterpretation' refers to a situation in which a native item represents a new form or distribution in the target language.

'Level 4, Overdifferentiation' refers to a situation where there is an item that is not present in the native language but is present in the target language.

'Level 5, Split', the most difficult level, is where an item in the native language is split into two or more items in the target language. (Brown, 2007: 250)

However, the problem with these difficulty categories is that they are an oversimplification of the Contrastive Analysis process. While Prator's levels merely contrast two languages, this study aims to create a new set of contrastive types in order to provide a framework for more specific research to effectively teach Korean to Turkish learners. In order to achieve this end, the difficulty categories need to be modified according to the characteristics of the two languages in order to address a more detailed and accurate contrastive type. Therefore, there is no purpose in teaching Turkish items that cannot be expressed in Korean. Following this reasoning, the first modification can be justified; 'Level 2, Little Differentiation' stage—the refined version of Prator's Level 2—was dropped in the study. In addition, a 'Level 6, Extreme Differentiation and Splitting' was newly created from the the 'Level 4, Overdifferentiation'. This implies the evaluation of Level 4 as bearing a similar splitting/combining attribute, the diversion of one item into several expressions in the opposite language, identified in 'Level 1, Coalescence' and 'Level 5, Split'. The sixth placement of this new level was deemed necessary because Korean grammar rules are comparatively more complicated than those of Turkish. From this point forward, the term 'difficulty level' will be referred to as 'contrastive types' in order to aid the contrastive analysis in Korean education from the perspective of Turkish learners. Consequently, if we reorganize the level order;

'Type 1, Korean same as Turkish' is where there is no difference or contrast between the two languages. The learner can simply transfer positively an item from Turkish to Korean.

'Type 2, Many in Turkish corresponding to one in Korean', where two items in Turkish are combined into a single item in Korean.

'Type 3, Korean different from Turkish' is when an items in Turkish represents a new form or distribution in Korean.

'Type 4, Absent in Turkish, present in Korean' is when an items is found in Korean but not in Turkish.

'Type 5, One Turkish corresponding to many in Korean' is when an item in Turkish is split into two or more items in Korean.

'Type 6, Absent in Turkish but split in Korean' are item that do not exist in Turkish but are split in Korean.

The validity of the above six types of contrastive types was demonstrated in Yang, Soyoung (2023: 224, 227), who found that the newly established the 'Type 6, Absent in Turkish but split in Korean' was ranked second overall in the importance hierarchy established comprehensively through learner difficulty, native speaker evaluation, and textbook frequency hierarchy, while the 'Type 4, Absent in Turkish, present in Korean' was ranked fourth overall. It can be seen that the newly established control type, which separates type 6 from type 4, provides a framework for more specific research analysis based on bilingual characteristics.

Yang, Soyoung (2023) summarized the features of each of the above contrastive types in order of learning importance as follows. First, the 'One Turkish corresponding to many in Korean' type was ranked first in terms of the number of learning content in the textbook and writing errors in the compositions, but it was ranked in the middle in terms of learners' learning difficulty. On the other hand, according to the error evaluation results of native Korean speakers, errors in the communication aspect were ranked the sixth lowest in terms of error importance because the actual meaning is clear in conveying the meaning between similar expressions. On the other hand, it was ranked first in terms of both importance and priority for learning. The analysis of writing errors showed that the most common error grammatical expressions were errors between the Korean analogs of '-dığı için' for cause and '-ıp' for sequence. The analysis on the class factor analysis, which impact the lecture, revealed that low scorers in this type found Turkish unnecessary, and as learners' scores increased, they tended to adopt 'Absent in Turkish, present in Korean' type as the most difficult type.

Second, type of 'Absent in Turkish but split in Korean', was characterized by fewer errors in the content and writing of the textbook, but was found to be the most difficult for learners to learn. Native Korean speakers' error evaluation was ranked in the middle, but it was ranked second in terms of learning importance and sixth in terms of priority. The most common error among learners at all levels of writing is the confusion between "-은/는" and "-이/가," which increases as learners move to more advanced levels, with "-이/가" being misused twice as often as "-은/는" being misused. The learners' preferred learning style was found to be mixed (input, output) oriented, and low scorers of this type tended to adopt a learner-centered and collaborative (learner, teacher) approach to classroom teaching, in addition to the need to use Turkish language.

Third, type of 'Many in Turkish corresponding to one in Korean', had a high frequency of textbooks, but the lowest frequency of errors in learners' writing and the fifth highest level of learning difficulty. Korean native speakers ranked the highest in terms of error importance, which can be analyzed as the most negative evaluation of

inaccurate meaning conveyance when there is semantic confusion between multiple Turkish languages per Korean. It ranked third in both importance and priority of learning. In the class factor analysis, the necessity of the Turkish language was contradictory, with both 'necessary' and 'unnecessary' groups scoring high. Low scorers in this type chose 'Korean different from Turkish' type as the most difficult type.

Fourth, type of 'Absent in Turkish, present in Korean', had a low frequency of textbooks and low importance of native speakers' errors and a medium frequency of learners' errors, but it was ranked second in learning difficulty. However, it was also ranked fourth in learning importance and fifth in priority. In the class factor analysis, the higher they scored, learners acknowledged the need for Turkish to some extent, and the lower they scored, learners tended to choose type of 'Many in Turkish corresponding to one in Korean ' as the most difficult.

Fifth, the type of 'Korean same as Turkish' had a medium frequency of textbooks, a low frequency of writing errors, and was ranked last in the learning difficulty hierarchy, but was ranked second in the importance of errors by native Korean speakers. This shows that for native speakers of Korean, which has the same or almost the same logical expression as Turkish, inaccurate conveyance of key meanings is rated very negatively. Learning was ranked fifth in importance and second in priority. In the class factor analysis, the necessity of Turkish language was ranked second, and low scorers of this type felt the necessity of Turkish language very much and preferred the input method of teaching.

Finally, type of 'Korean different from Turkish' showed a higher frequency of learners' errors than the frequency of textbooks, but ranked fourth in terms of difficulty and fifth in terms of the importance of errors by Korean native speakers. The number of writing errors was high, but the scores for difficulty and error importance were low. It was ranked 6th in learning importance and 4th in prioritization. However, in the class factor analysis, the need for Turkish language was the largest type, and high scorers in this type tended to have a greater need for Turkish language.

3. Methodology

3.1.Procedures

In order to investigate effective teaching methods according to each contrastive type, a experimental lecture was conducted with 74 basic-level students from Ankara University, Erciyes University, and Istanbul University who were in the second semester of their first year. The research was conducted with basic level students from these three universities, who represent the group most easily affected by teaching

methods. The participants were determined by convenience sampling of the non-probability sampling method from the students of Ankara University and Erciyes University who voluntarily participated.

For the experimental group, the translation method was divided into two methods and investigated in order to examine the effect of the teaching method based on the differences and similarities between the students' native language, Turkish, and the target language, Korean, in terms of Contrastive Analysis. The two methods were the Back Translation Writing method which follows the TTT (Task, Teach, Task) model, and the Consecutive Translation Speaking method which follows the PPP (Presentation, Practice, Production) model. The reason for this was the assumption that there would be widely varying effects between the TTT and PPP models in the Translation method, and the same concern held true between writing-oriented and speaking-oriented methods. For the control group, the PPP model version of the Focus on Form method, which has recently been an effective grammar-focused method in communicative training, was chosen. In this way, the effects of the translation method in the six types were compared with the effects of the Focus on Form method in order to determine the most effective learning method in each of the six contrastive types of grammar expressions. Eventually, a total of three practice groups were formed and the experimental lecture was carried out with the first group using the Consecutive Speaking Translation method, the second group using the Back Translation Writing method, and the third group using the Focus on Form method.

In order to investigate whether each group received the same score before the experimental lecture, the students' scores were reviewed with the 47.TOPIK 1 reading test before the experimental lecture, and the normality and homogeneity of the data were checked and analyzed with the Kruskal-Wallis test. The significance level was decided according to 0.05. As a result, it was found that the scores for each school were not significantly different. This means that after all the students were divided into three groups and mixed and adjusted to ensure a nearly identical number of participants and scores, it was determined that the scores were not significantly different for each group. In this way, an identical scoring system was organized in each group and the experimental lecture was carried out.

School	Number	Mean ±Standard Deviation	χ^2	P
1	21	35.8± 4.163	4.121	0.127
2	16	37.4± 3.558		

3	53	35.8± 3.895
---	----	-------------

Table 1. TOPIK score Analysis Result by 'School'

Group	Number	Mean Standard Deviation	±	χ^2	P
1	30	36.3± 3.798			
2	30	36.0± 3.676		0.342	0.842
3	30	35.9± 4.342			

Table 2. TOPIK score Analysis Result by 'Group'

Afterwards, three experimental lectures were conducted with each of their respective teaching methods on six grammar expressions that had never been taught before in the three universities. Since the level of certain grammar expression were categorized differently by each book, when a grammar expression was found in the curriculum of the basic level in any of the three books used by the three universities, they were simply recorded and investigated as the basic level.

The written evaluation test and speaking evaluation test were administered immediately after the experimental lecture. The evaluation test was conducted on paper. It was a total of seven questions including one morphological, one semantic, two pragmatics questions, two translation questions, and one writing composition question. The writing question assessed syntactic and contextualization skills by presenting students with a grammar topic related to the grammar expressions and requiring them to write three to five sentences. The speaking evaluation test consisted of one question on a topic related to the target grammatical expression and assessed syntax, discourse organization, and fluency skills. Upon analysis of the results, each score was analyzed in two detailed ways; one group included those with an average or above average score and another group included those with below average scores. When analyzing with the R statistical program, score data was checked and analyzed with One-way ANOVA or the Kruskal-Wallis test.

3.2 Research Model

3.2.1 Grammatical Expressions

According to the characteristics of each contrastive type of Yang, Soyoung (2023), a list of six basic 2 grammatical expressions that were not commonly taught in the practice at all three universities was extracted from the basic textbooks used by the

three universities. Using this, the effective teaching methods for each contrastive type will be analyzed through the practice of the three teaching methods.

Contrastive Types	Expressions	Turkish Expression	Level in Textbooks ²
Type 1 T=K	-을수록- 아지다 'As you do more, you get more'	-dıkça-laşmak	Korece 1-9.chapter, Korean Speaking for university life. Basic2-10.chapter
Type 2 T > K	-는 대로 'just as/ as soon as'	-Ir maz/ -dığı gibi	Hanguko 2-18.chapter
Type 3 T ≠K	-기도 하고 -기도 하다 'and – too'	Hem A hem B (In reverse order)	Hanguko 2-17.chapter
Type 4 T absent/ K present	-아 하다 'appears to'	(For third person, it is not found in Turkish as an auxiliary verb that turns the adjective into a verb.)	Yonsei Academic Korean Vocabulary & Grammar. Basic2
Type 5 T < K	-을 테니까/ -을 텐데 'suppose, will'/ 'would, suppose'	-abilir (Same predictive meaning but depending on the situation of use and the wording used)	Hanguko 2-15.chapter, Korece 1-8.chapter, Korean Speaking for university life. Basic2-10.chapter,
Type 6 T absent / K split	-더군요 /-았더군요 'I directly saw that'	Not found in Turkish (When recalling old events, expressions are selected according to whether the	Hanguko 2-19.chapter, Korece 1-12.chapter, Korean Speaking for university life. Basic 2- 10.chapter,

² 'HANGUKO 1 and 2' textbooks are used in the first year curriculum at Ankara University. 'Basic grammar of KOREAN by subject' and 'KORECE 1' textbooks are used in the first year curriculum at Erciyes University. 'Korean for University Life 1 and 2' and 'Yonsei Academic Korean Vocabulary & Grammar Basic 2' textbooks are used in the first year curriculum at Istanbul University.

---

situation is continuing or
completed).

Table 3. Basic 2 Level of Grammar Expressions in Experimental Lecture

3.2.2 Teaching methods

Different teaching methods were applied to groups in the following manner: Consecutive Translation method for the first group, Back Translation method for the second group and Focus on Form method for the third group.

First, the Consecutive Translation method, in the form of a PPP Teaching model, aims to use both input and output-oriented teaching by using a deductive approach. This follows the order of explaining in the student's native language, translating a sentence into the target language at the practice stage, and then freely constructing the next sentence by dialoguing in the target language according to the context. The goal is to translate from the first language into the target language immediately and to be aware of the similarities and differences between the two languages. Finally, in the task phase, speaking and contextualization were supervised in integration with the writing task.

Second, the Back Translation method is a TTT teaching model that uses an inductive approach, where the first task is to translate a prepared text in the target language covering the target grammar into the native language. The second task is to translate the text translated into the native language back into the target language. The learners then compare the final translation with the original to see if they have used the target grammar correctly. The teacher acts as a facilitator in this process, answering learners' questions to promote learning. Since the lecture was mainly based on students' writing, the final task was a colloquial conversation exercise to ensure that the actual language was used in a meaningful context.

Third, the Focus on Form method, using a deductive approach in the form of the PPP Teaching model, provides an explanation in the native language, then targets practice which focuses on the grammatical accuracy in communication within a given context. For this purpose, the Input Reinforcement method was used during grammar explanation. In the practice part, there is the controlled practice (choosing the correct answer), semi-controlled practice (information difference, filling, linking), and final task phase. In the final task phase, open exercises (giving information, role-playing) were practiced through communicative tasks in real-life situations.

Teaching Method	Teaching model	Description method	Manner of Description	Learning model	Course operation method	Main Application	Task
1. Consecutive Translation	PPP (present-practice produce)	Deductive	Direct description	Input & Output-oriented	Learner-centered	Speaking	Writing
2. Back Translation	TTT (Task-Teach-Task)	Inductive	Implied	Output-oriented	Learner-centered	Writing	Speaking
3. Focus on Form	PPP	Deductive	Direct description	Input & Output-oriented	Learner & Teacher centered	Solving problems	Making a dialog

Table 4. Teaching Methods

4. Results and Discussion

In the detailed assessment analysis of grammatical expressions by contrastive type, each score was analyzed in two detailed ways: groups with average and above scores, and groups with below average scores. When analyzing with the R statistical program, the abnormal data was first processed and the gaps were filled with the average of the data. Subsequently, the normality and homogeneity of the score data were checked and analyzed with One-way ANOVA or the Kruskal-Wallis test. The significance level was decided according to 0.05. The analysis hypotheses were defined as the null hypothesis and the alternative hypothesis by looking at whether the scores were different according to the teaching method groups.

H0: There is no difference in scores according to the teaching method groups when applied to each of the six contrastive types.

H1: There is a score difference according to the teaching method groups when applied to each of the six contrastive types.

4.1. 'Korean same as Turkish' type

The Kruskal-Wallis test was conducted to examine the score difference of detailed assessment items according to the teaching methods. For the 'Korean same as Turkish' type, there were significant differences in the overall score of the written test ($H[2]= 8.6171$, $P<.05$) and in the semantic question ($H[2]= 12.733$, $P<.01$), which evaluates whether the meaning was understood, by teaching method, but not in the

morphological and pragmatics questions and the translation, writing, and speaking questions.

The Dunn post hoc analysis showed that the Consecutive Translation teaching method was more effective than the Focus on Form method for the group scoring below average in the written test, which showed a significant difference ($p < .05$, $r = .49$). The effect is large, according to Cohen (1992:157). The Back Translation and the Focus on Form teaching method were more effective than the Consecutive Translation in the semantic test, which showed a significant difference ($p < .05$, $r = .33$) and ($p < .01$, $r = .49$). Each effect is medium and large, according to Cohen (1992).

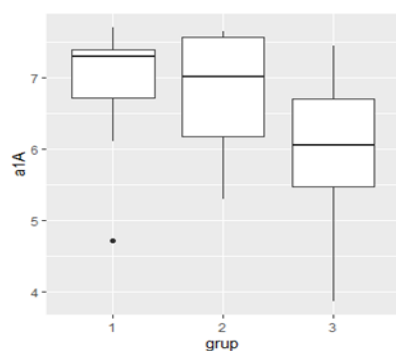

Figure 1. Results on the teaching method analysis in the group scoring below average in the overall score of the written questions of the type 'Korean same as Turkish'

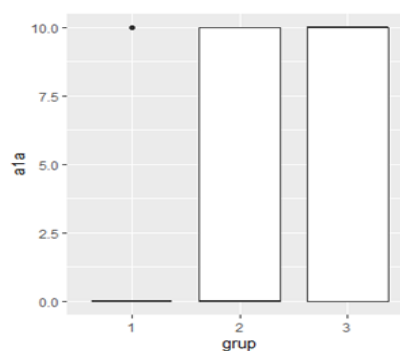

Figure 2. Results on the teaching method analysis in the semantic question of the type 'Korean same as Turkish'

4.2. 'Many in Turkish corresponding to one in Korean' Type

The Kruskal-Wallis test was conducted to examine the score difference of detailed assessment items according to the teaching methods. For the type 'Many in Turkish corresponding to one in Korean', there was a significant difference in morphological evaluation ($H[2] = 10.493$, $P < .01$) and in terms of organizing the discourse in speaking ($H[2] = 8.499$, $P < .05$) by teaching method, but not in semantic, pragmatics, translation, and writing questions.

Dunn's post hoc analysis showed that the Consecutive Translation method was more effective than the Focus on Form method in the morphological question, where there was a significant difference ($p < .01$, $r = .43$). In speaking, the Focus on Form method was more effective than the Back Translation method in terms of discourse organization ($p < .05$, $r = .36$). Both effects are medium, according to Cohen (1992).

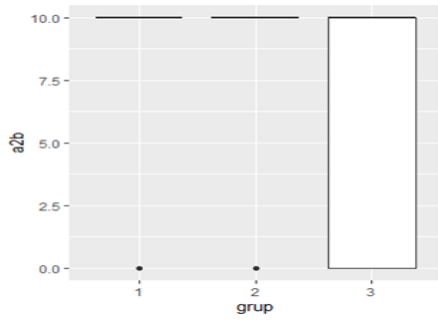

Fig.3. Results on the teaching method analysis in the morphological question of the type 'Many in Turkish corresponding to one in Korean'

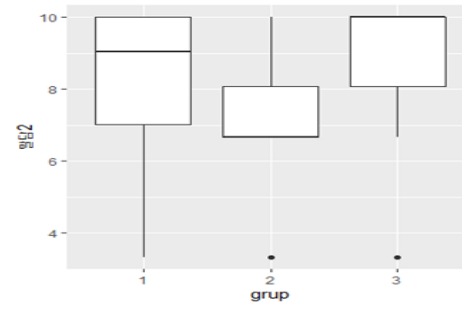

Fig.4. Results on the teaching method analysis in organizing the discourse in speaking of the type 'Many in Turkish corresponding to one in Korean'

4.3. ' Korean different from Turkish ' type

The Kruskal-Wallis test was conducted to examine the score difference of detailed assessment items according to the teaching methods. For the type 'Korean different from Turkish', there was a significant difference ($H[2]=6.902$, $P<.05$) in the group scoring below average in writing composition according to the teaching method, but not in morphological, semantic, pragmatics, translation, and speaking questions.

Dunn's post hoc analysis showed that the Consecutive Translation teaching method was more effective than the Back Translation method for the group of below average scorers with significant differences in writing composition ($p<.05$, $r=.48$). The effect is large, according to Cohen (1992).

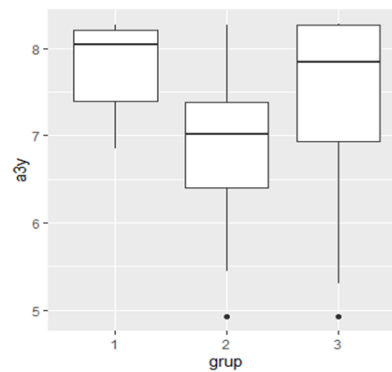

Fig. 5. Results on the teaching method analysis of the below average scoring group in writing composition of the type 'Korean different from Turkish'

4.4. 'Absent in Turkish, present in Korean' type

The Kruskal-Wallis Test was conducted to examine the score difference of detailed assessment items according to the teaching methods. For the 'Absence of Turkish, present in Korean' type, there was no significant difference by teaching method.

4.5. 'One Turkish corresponding to many in Korean' type

The Kruskal-Wallis test was conducted to examine the score difference of detailed assessment items according to the teaching methods. For the 'One Turkish corresponding to many in Korean' type, there was a significant difference ($H[2]= 6.854$, $P<.05$) in the group scoring below average in the syntactic evaluation of the writing composition by teaching method, but there was no significant difference in morphological, semantic, pragmatics, translation, and speaking questions.

Dunn's post hoc analysis showed that the Focus on Form method was more effective than the Back Translation method for the group of below average scorers with significant differences in writing composition ($p<.05$, $r=.54$). The effect is large, according to Cohen (1992).

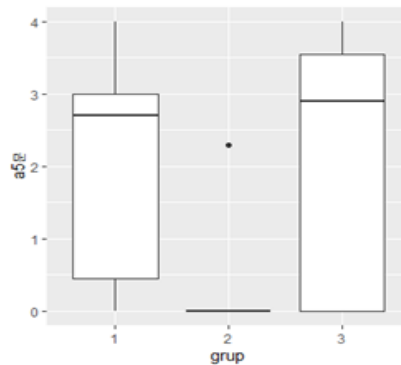

Figure 6. Results on the teaching method analysis of the below average scoring group in writing composition of the type 'One Turkish corresponding to many in Korean'

4.6. 'Absent in Turkish but split in Korean' type

The One-way Anova Test was conducted to examine the score difference of detailed assessment items according to the teaching methods. For the 'Absent of Turkish Language, but split in Korean' type, there were significant difference in writing composition ($F= 3.746$, $P<.05$) by teaching method. The Kruskal-Wallis Test was conducted to examine the score difference of detailed assessment items according to the teaching methods. There were significant differences in pragmatics ($H[2]= 7.003$, $P<.05$) and in the total score(written and speaking test) ($H[2]= 12.967$, $P<.01$) by

teaching method. but there was no significant difference in morphological, semantic, translation, and speaking questions.

Duncan's post-hoc analysis showed that the Focus on Form method was more effective than the Consecutive Translation method in writing composition. Dunn's post-hoc analysis showed that the Back Translation method was more effective than the Consecutive Translation method with significant differences in the pragmatics evaluation ($p < .05$, $r = .32$) and in the total score ($p < .01$, $r = .45$). Both effects are medium, according to Cohen (1992).

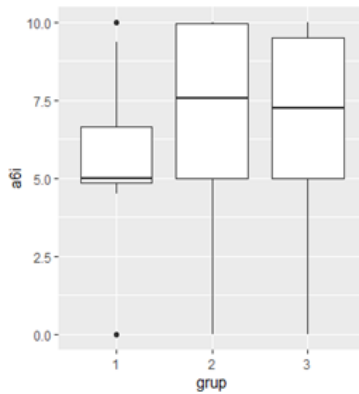

Figure 7. Results of teaching method analysis in the pragmatics evaluation of the type 'Absent of Turkish language, Split in Korean'

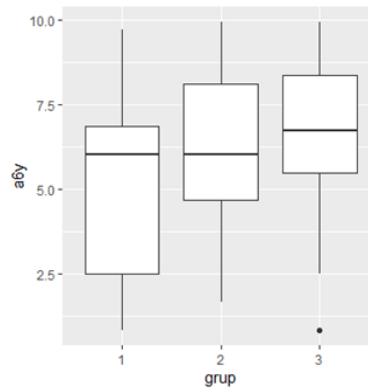

Figure 8. Results of teaching method analysis in writing composition of the type 'Absent of Turkish language, Split in Korean'

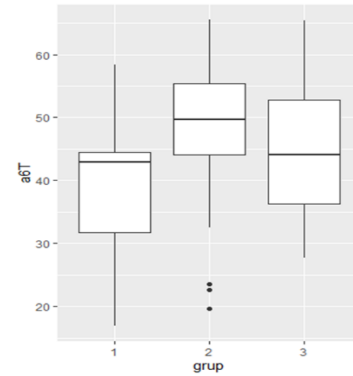

Figure 9. Results of teaching method analysis in the total score of the type 'Absent of Turkish language, Split in Korean'

5. General Discussion

Above, for the beginner's level group, the effectiveness of the Consecutive Translation method and the Back Translation method were analyzed in terms of contrastive analysis in the assessment areas of morphology, semantics, pragmatics, translation, writing, and speaking, in comparison to the Focus on Form method according to the contrastive type. As a result, the null hypothesis was rejected and the alternative hypothesis was accepted.

For the 'Korean same as Turkish' type, the Consecutive Translation was found to be more effective than the Focus on Form method method for the group scoring below average on the overall written test. The Focus on Form teaching method was more effective than the Consecutive Translation method in the semantic question. However, the Back Translation method was found to be less effective than the other methods. As for the 'Many in Turkish corresponding to one in Korean' type, the

Consecutive Translation method was found to be more effective than the Focus on Form method in the morphological question, and the Focus on Form method was found to be more effective than the Back Translation method in organizing the discourse of speech. However, the Back Translation method was found to be less effective than the other methods. For the 'Korean different from Turkish' type, the Consecutive Translation method was more effective than the Back Translation method for the group scoring below average in writing composition. For the 'One Turkish corresponding to many in Korean' type, the Focus on Form method was found to be more effective than the Back Translation method for the group scoring below average in the syntactic evaluation of the writing composition. In the 'Absent in Turkish but split in Korean' type, the Back Translation method was found to be more effective than the Consecutive Translation method in the pragmatics question and on the overall total test score. The Focus on Form method was found to be more effective than the Consecutive Translation method in writing composition. However, the Consecutive Translation method was found to be less effective than the other methods.

Therefore, the Consecutive Translation method in the Contrastive Analysis approach is proposed as a teaching method for the group scoring below average on the overall written test of the 'Korean same as Turkish' type and in morphological aspect of the 'Many in Turkish corresponding to one in Korean' type, for the group scoring below average in writing composition aspect of the 'Korean different from Turkish' type. However, the Consecutive Translation method is not proposed as a teaching method for the 'Absent in Turkish but split in Korean' type. The Back Translation method is proposed to be an effective teaching method for pragmatics aspect and on the overall total test score of the 'Absent in Turkish but split in Korean' type. Also, the Back Translation method is not proposed as a teaching method for the 'Korean same as Turkish' and 'Many in Turkish corresponding to one in Korean' types.

As for the control group, the Focus on Form teaching method is suggested as an effective teaching method in semantic aspect of the 'Korean same as Turkish' type, in organizing the discourse of speech of the 'Many in Turkish corresponding to one in Korean' type, for the group scoring below average in the syntactic evaluation of the writing composition of the 'One Turkish corresponding to many in Korean' type and in writing composition of the 'Absent in Turkish but split in Korean' type.

As aforementioned, the results showed that between the two translation teaching methods, Consecutive Translation method is effective for types of 'Korean same as Turkish', 'Many in Turkish corresponding to one in Korean', and the type most requiring the Turkish language in teaching, the 'Korean different from Turkish' type. However, this was not for the case for the 'Absent in Turkish but split in Korean' type.

The Back Translation method is effective for 'Absent in Turkish but split in Korean' type, which was ranked to be the most difficult to learn. However, this was not the case for the 'Korean same as Turkish' and 'Many in Turkish corresponding to one in Korean' types.

In conclusion, the Contrastive Analysis approach was found to be desirable for most types besides the 'One Turkish corresponding to many in Korean' type, which was ranked highest in terms of importance and learning priority. Therefore, it is necessary to develop additional effective teaching methods for the future study of this type not according to the Contrastive Analysis approach. In addition, future research should explore how these results change when intermediate and advanced courses are included.

REFERENCES

Altundağ, Pınar - Yang, Soyoung (2021). "Yabancı dil olarak Korece Öğretiminde Sözcük Öğretimi, Türkiye'de Kore Çalışmaları - II " (Vocabulary Teaching in Teaching Korean as a Foreign Language Korean Study in Türkiye). APAM(15): 247-264.

Brown, H. Douglas (2007). Principles of Language Learning and Teaching, 5th edition. New York: Pearson Education Press.

Cohen, J (1992). "Quantitative Methods in Psychology: A Power Primer" Psychological Bulletin 112(1): 155-159.

Eşsiz, Dursun (2020). Study on education of Korean emotional words for Turkish learners(터키인 학습자를 위한 한국어 감정표현 어휘 교육 연구). Unpublished Ph.D.Dissertation. Seoul National University.

Gökmen, Mahmut Ertan (1999). "A Study on Assimilation Rules of Turkish Learners (이중언어학과 대조언어학)". Bilingual Research, 16(1): 53-60.

Gökmen, Mahmut Ertan (2000). "Korean Studies in Türkiye" Korean Journal of Middle East Studies 21(2): 5-17.

Han, Junghee (2003). Analysis on the Errors Made by Japanese Learners Korean (일본어권 한국어 학습자의 오류현상 분석). Unpublished Master Thesis. Hanyang University.

Hideki,Noma (2002). "For the Development of Korean Grammar Education (한국어문법교육의 새로운 전개를 위하여 -특히 일본어 모어화자를 위하여) " Teaching Korean as a Foreign Language 27(1): 83-101.

Korkmaz, M. Emre - Cho, Eunsuk (2018). "A Comparative Study of Turkish Adverbial Cases Corresponding Korean '-에' and '-에서' "(한국어의 '-에, -에서'에 대응되는 터키어의 부사격조사 대조 연구). Language Facts and Perspectives 44(1): 125-145.

Lim,Jiyoung - Park,Deokyu (2016). "Analysis the Usage of Korean Particle '-eul/reul' and Teaching Learning Methods -Focusing on Turkish Learner-(터키인 한국어 학습자의 조사 '을/를'에 대한 사용 양상 분석 및 교수 학습 방안)" Korean Education 108(1): 289-323.

Oller, J.W., - Ziahosseiny, S. M. (1970). "The contrastive analysis hypothesis and spelling errors" Language Learning 20(1): 183-189.

Park,Chanheung - Lee,Kyeonghun (2021). "A study on the effect of speaking classes using the native language on the speaking efficacy of foreign learners-Focused on Vietnamese language learners (모국어를 활용한 말하기 수업이 외국인 학습자의 말하기 효능감에 미치는 효과)" Journal of Cheong Ram Korean Language Education 83(1): 69-95.

Shinsaku,Ogino (2021). "A Study on the Korean Postpositional Particles List for Native Japanese Learners: Based on Frequency and Difficulty (일본인 학습자 대상의 한국어교육용 조사 목록 연구) " The language and Culture 17(4): 57-83.

Türközü, S. Göksel (2010). "통사면에서 한국어와 터키어의 대조 분석 및 한국어 일기자료 오류분석 Tongsamnyoneso hangukowa tokioyi dejobunsok mit hanguko ilgicaryo oryubunsok" Ceesok Journal of Korean Studies 11(1): 7-30.

Yang, Minghui (2018), Research on the Teaching-learning Method of Korean Grammar using Focus on Form Approach for Chinese learners of Korean as a Foreign Language (형태 초점 접근법을 적용한 한국어 문법 교수 ? 학습 방법 연구 : 중국인 학습자를 대상으로). Unpublished Ph.D. Dissertation. Inha University.

Yang, Soyoung (2013), The Analysis of the Turkish Learner's Errors in Korean Writing Through the Contrastive Analysis of Korean and Turkish (터키인 한국어 학습자의 작문 오류 분석). Unpublished Master Thesis. Chungbuk National University.

Yang, Soyoung. (2023). Korean Teaching Order and Teaching Factors according to Contrastive types of Turkish and Korean Unpublished Ph.D. Dissertation. Ankara University.

YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED I ADLI ROMANININ FARŞÇA ÇEVİRİLERİNİN EŞDEĞERLİK BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI¹

Yeşim IŞIK BAĞRIAÇIK*

Öz

Yaşar Kemal'in *İnce Memed* nehir roman serisinin ilki olan *İnce Memed I*, yazarı Fars okura tanıtan en önemli eseridir. Farsçaya ilk kez hş.1353/1974 yılında *Semin Bâgçebân* tarafından yayımlandığında oldukça ilgi görmüş, hş.1355/1976 ve hş.1357/1978 yıllarında yeniden yayımlanmıştır. Eser ikinci kez Husrev Mehrzâd tarafından hş.1382/2003 yılında tercüme edilmiştir. *İnce Memed*'in ikinci ve üçüncü cildi Farsçaya çevrilse de dördüncü cildi çevrilmemiştir. Bu çalışmada İran halkının en çok ilgi duyduğu ve Türk yazarın rüştünü kendisiyle ispatladığı *İnce Memed I* çalışılacaktır. Çalışmada çevrildiği dönemde kabul görmüş olan *Bâgçebân* çevirisinden yıllar sonra eserin neden ikinci kez tercümesine gerek duyulduğu sorunundan hareketle *İnce Memed I*'in iki Farsça çevirisi "eşdeğerlik" bağlamında incelemeye tâbi tutulacaktır. Kaynak metin ile erek metin arasındaki ilişkiyi ifade eden "eşdeğerlik"i bazı araştırmacılar kaynak metindeki dilbilgisel yapıların ve anlamların erek metne aktarılması olarak değerlendirmişlerdir. Bazı araştırmacılar ise eşdeğerliliği dilsel göndergelerin değil onların anlam ve etki değerlerinin erek metne aktarılması olarak tanımlamışlardır. İki farklı dil arasında tam bir eşdeğerliliğin mümkün olmadığını ifade eden araştırmacılar da vardır. Bu çalışmada Yaşar Kemal'in *İnce Memed I* adlı romanındaki cümle yapılarının dilbilgisel açıdan nasıl aktarıldığına değinilecektir. Kaynak metnin başından, ortasından ve sonundan alınan metinler tablo içerisinde gösterilerek karşılaştırmalı biçimde incelenecektir. Aynı zamanda kaynak metindeki şiirsel anlatımın, zaman akışının, deyim ve atasözlerinin, yöresel ağzın, folklorik özelliklerin, zengin betimlemelerin erek dile aktarılırken ne tür değişikliklere uğradığı incelenerek eşdeğerliğin nasıl sağlandığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kaynak odaklı bir bakış açısı ile değerlendirilecek olan çalışmada her iki erek metin kaynak metinle ve aynı zamanda erek metinler kendi aralarında karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Yaşar Kemal
İnce Memed I
Farsça Tercüme
Karşılaştırma
Eşdeğerlik

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
25.07.2024
Kabul Tarihi:
31.10.2024
E-Yayın Tarihi:
31.12.2024

¹ Bu çalışma 2023 yılında International Symposium on New Trends in Language Studies adlı uluslararası sempozyumda sunulan özet bildirinin genişletilmiş halidir.

*Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. ybagriacik@ankara.edu.tr. ORCID: 0000-0002-4603-8990, DOI: 10.61134/audodilder.1522338.

A COMPARATIVE STUDY OF THE PERSIAN TRANSLATIONS OF YAŞAR KEMAL'S "İNCE MEMED I" IN THE CONTEXT OF THE NOTION OF EQUIVALENCE

Abstract

İnce Memed I, the first of Yaşar Kemal's İnce Memed river novel series, is the most important work that introduced the author to Persian readers. It attracted great attention when it was first published in Persian by Semin Bâğçebân in 1974 (Solar Hijri year 1353), and was republished in 1976 (Solar Hijri year 1355) and 1978 (Solar Hijri year 1357). The work was translated for the second time by Husrev Mehrzâd in 2003 (Solar Hijri year 1382). Although the second and third volumes of İnce Memed were translated into Persian, the fourth volume was not. In this study, two Persian translations of İnce Memed I will be examined in the context of "equivalence", based on the question of why there was a need for a second translation of the work, years after the Bâğçebân translation, which was accepted at the time it was translated. Some researchers define equivalence as the transfer of grammatical structures and meanings from the source text to the target text. Others define it as the transfer of the meanings and effects of linguistic references rather than the linguistic references themselves. There are also researchers who argue that complete equivalence between two different languages is impossible. This study will address how the grammatical structures of sentences in Yaşar Kemal's "İnce Memed I" are transferred. Texts taken from the beginning, middle, and end of the source text will be shown in tables and compared. Additionally, the study will examine how poetic expressions, the flow of time, idioms and proverbs, regional dialects, folkloric features, and rich descriptions are altered when transferred to the target language, aiming to reveal how equivalence is achieved. The study will adopt a source-oriented perspective, comparing both target texts with the source text and with each other.

Keywords

Yaşar Kemal
İnce Memed I
Persian Translation
Comparison
Equivalence

Article Info

Received: 25.07.2024
Accepted: 31.10.2024
E-Published: 31.12.2024

Giriş

Yüzyıllar boyu süren çeviri etkinliği farklı kültürleri birbirine tanıtan en önemli etkinliklerdendir. Karmaşık bir süreç olan bu etkinlikte çevirmenin rolü oldukça önemlidir çünkü kaynak metnin yazarını ve eserini erek dil okuruna tanıttak olan kişidir. Aracı rolündeki çevirmen kaynak metni çözümleyip anlamlandırarak kaynak metnin yapısını yeniden erek dil yapısına uygun olarak aktarır. Bu yüzden çevirmen her iki dilin gramatikal yapılarını, sözcüksel öğelerin anlamlarını tam olarak kavramalı ve yeni biçimleri aktarabilecek yaratıcılığa sahip olmalıdır (Gündüzalp, 2008: 22). Çevirmenden beklenen kaynak metindeki şiirselliği, yazınsal öğelerini kendi dilinin imkânları dâhilinde en iyi şekilde aktarması olsa da kaynak metinle tam

anlamıyla eşdeğer bir çeviri ortaya koymasının önündeki en büyük engellerin başında dillerin ses, biçim, söz dizimi ve anlam boyutlarının farklılıkları gelmektedir. Bir dilin anlatım gücünün yetersizliğinin yanı sıra çevirmenin hataları da mutlak eşdeğerliğin önündeki engellerdendir (Demirezen, 1993: 221). Bütün bu özellikler içerisinde çevirmenin kaynak metni kendi yaratıcılığı ile yeni bir biçimde ortaya koyması gerektiği düşüncesi pek çok araştırmacının çevirmeni kaynak metni yeniden oluşturan kimliğini üzerine odaklanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda çeviri ne kadar kaynak metne bağlı orijinal bir çeviri olursa da yeni ve farklı bir metin olarak değerlendirilebilir. Yine de çevrilen metin her ne kadar yeni bir metin olarak düşünülse de kaynak metin ile bir eşdeğerliğe sahip olması beklenir.

Eşdeğerlik kavramı çeviri sürecinde kaynak metin ile erek metin arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Genel anlamda eşdeğerlik kavramı kaynak metinde anlatılanın en yakın eşdeğerinin erek metinde bulunması, dar anlamda ise kaynak metindeki anlatının erek metinde birebir eşdeğerinin bulunmasıdır (Özyön, 2014: 29). Aktaş'a göre eşdeğerlik kaynak ve hedef metin arasında dilbilgisi açısından yeterli ölçüde denklik kurma ve kaynak dildeki mesajın anlam, işlev, üslup, iletişim ve kültürel bakımdan hedef dilde en uygun biçimde aktarılmasıdır (Aktaş, 1996: 94). Hans Vermeer çeviri eleştirisinde çevirmenin kaynak metin ve dilinin eşdeğerliliğinin nasıl oluşup oluşmadığıyla ilgilenmek yerine çeviri eseri etkileyen hedef dil ile ilgili dizgelerin çeviri sürecinde ne şekilde yer aldığıyla ilgilenmesini daha doğru bir tutum olarak benimsemiştir. Onun görüşüne göre "eşdeğerlik" kodlanmış dilsel göstergelerin değil, onların anlam veya etki değerlerinin bir yerden bir yere gönderilmesidir. Frederic Will de eşdeğerliği kaynak metindeki değerlerin hedef metne aktarılması olarak değerlendirmiştir (akt. Aksoy, 2001: 3). Bu bağlamda eşdeğerlik oluşturulurken bazı çevirmenler kaynak metne sıkıca bağlı kalırken bazıları serbest çeviri yöntemlerini uygularlar. Çeviri metinlerinde kesin bir doğruluk ya da yanlışlıktan bahsetmek mümkün değildir. Çevirinin dilbilimsel ve yazınsal ilke ve kurallar çerçevesinde oluşması hasebiyle Popovic de bir çeviri metinde bize değişik ya da yanlış gibi gelen hususların aslında yazar ve çevirmenin sahip olduğu dillerin ve yazınsal konumların farklılıklarından kaynaklandığını belirtir. Dillerin anlamlarının ve estetik değerlerinin örtüşmediğini göz önünde bulunduran araştırmacı iyi bir çevirinin çevirmenin kendi olanaklarını genişlettiği bir uzlaşma gerektiği kanısındadır. Çevirmen bu anlamda eşdeğer olmayan ifadeleri dengelemeye çalışmalıdır ve özgün eserin dilinin değerlerini kendi diliyle ifade etmelidir. Bütün bu vurgulara rağmen Popoviç tam "eşdeğer bir metin" oluşturmayı imkânsız olarak görmüştür. Zor bir uğraş olan çeviri etkinliğinin basit bir formülünün olmadığını ifade eden Halman'a göre çevirinin ayrı bir dehası ve kimyası vardır. Ne kadar çok

uğraşılırsa uğraşılın hatalar kaçınılmazdır. Çeviri etkinliği nihayetinde başarılı bir yaratıcılıkla sonuçlanacağı gibi son derece hüsran bir şekilde de sonuçlanabilir (Akt, Boztaş, 1993: 55).

Bütün bu açıklamalar eşliğinde çevirinin sadece kaynak dil ve erek dil arasındaki sözcüksel ve dilbilgisel eşdeğerlik kurma olmadığını, kaynak dildeki bildiriye söyleme biçimi, anlam, işlev ve kültür açısından olabildiğince aktarma becerisi gerektirdiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu yüzden çevirmenin kaynak metindeki dilsel yapıları her zaman birebir aktarmasının mümkün olmadığını kabul etmek doğru bir yaklaşım olabilir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metnin anlamsal özelliklerini, estetik yapısını ve mesajını erek kültüre uygun aktarması beklenir.

Etnik unsurların bolca yer aldığı *İnce Memed I* insan psikolojisinin ve ilişkilerinin farklı boyutuyla işlendiği, zengin doğa tasvirlerine sahip, zamanın ve mekânın kimliğe büründüğü, şiirsel bir boyuta sahiptir. Tabiat içerisinde zengin bir anlatı kültürü içinde büyüyen yazar (Kemal, 2004:79-80) yaşadığı coğrafyanın özelliklerini, tabiat örtüsünü, yöreye ait bitkileri detaylı bir şekilde betimlemiştir.

Bu çalışmada Yaşar Kemal'in *İnce Memed I* adlı eserinin Farşçaya çevrilirken hedef dilde nasıl ifade edildiği eşdeğerlik kavramının dilsel göstergelerden ziyade anlam ve etki değerleri üzerinde durulacaktır. Anlamsal özün aktarılabilmesi için çevirmenin özgürce davranmasının temel ilkesi zorunlu durumlarda deyiş kaydırmalarına başvurusudur (Aksoy, 2001: 3). Bu bağlamda *İnce Memed I* Farşçaya aktarılırken erek metinlerde ne tarz kaydırmaların yapıldığı, söylem biçimlerini nasıl değiştirdiği araştırılmıştır. Kesin bir doğru ya da yanlıştan söz etmenin mümkün olmadığı çeviri eserlerde özün ne denli korunduğu ya da değiştirildiği üzerinde durulmuştur. Kaynak metnin farklı bölümlerinden alınan cümleler tablolar içerisinde gösterilerek erek metinlerle kıyaslanacaktır. Tablolar oluşturulurken kaynak metnin dil, tasvir, betimleme ve diyalog gibi farklı unsurlarının Farşçaya nasıl aktarıldıklarını ortaya koyacak bir seçim yapılmaya gayret edilmiştir. Aynı zamanda kaynak metindeki folklorik özellikleri yansıtan şiirsel anlatım, deyim ve atasözlerinin de nasıl aktarıldığının incelenmiştir. Kaynak metnin erek metinlerle karşılaştırılmasının yanı sıra her iki erek metin de kendi aralarında bir karşılaştırmaya tabi tutulmuştur.

İnce Memed I

Yaşar Kemal'in 4 ciltlik romanından oluşan *İnce Memed* roman serisi içerisinde *İnce Memed I* romanı en çok öne çıkan eseridir. *İnce Memed* adaleti, kişisel direnişi, düzene karşı baş kaldırmayı temsil etmesi açısından önemli bir eserdir. Romanda İnce Memed'in babasının kinini güttüğü Abdi ağaya karşı öfkesi sevdiği kızı kaybetme

kaygısıyla başlattığı direnişi zamanla köylü halkı da içine alan geniş bir başkaldırıya dönüşmüştür. Zalim toprak ağası merkezinde başlayan çatışma nihayetinde bütün zalimlere karşı bir direnişi sembolize etmiştir. Toplumcu gerçekçi özellikler barındıran eser aynı zamanda Çukurova'daki insanların yaşantılarını, içinde buldukları zor koşulları da başarılı bir şekilde tasvir etmiştir. Siyaset sosyolojisi açısından başarılı tasvirlerde bulunan eser (Uyar- Yürüdü, 2023: 2819) İnce Memed ile Abdi Ağa'nın mücadelesinin ekseninde gelişen olaylar çerçevesinde bölge insanının psikolojisini, düşünce ve yaşayış biçimini başarılı bir biçimde sergilemektedir. Abdi Ağa'nın devlet mekanizmaları ile ilişkisi, köylü üzerindeki tahakkümü ve baskısı sayesinde halkın çaresizliğinin başarılı bir şekilde yansıtıldığı roman zengin folklorik unsurlarla doludur.

Romanın elde ettiği başarıyı zengin bir kültür coğrafyasında yetişen yazarın tecrübe ettiği sözlü geleneği eserlerine başarılı bir şekilde yansıtmasında aramak gerekir. Yaşar Kemal içinde doğduğu zengin kültür dünyasını kendi hayal gücüyle mezcedebilmiştir. Hikâyeciliği ilk olarak annesi ve babaannesinin anlattıkları Kürtçe destanlardan öğrenmiş, küçük yaştan itibaren saz şairlerine ve ozanlara ilgi göstererek anonim kültüre ait bilgi birikimini sürekli beslemiştir. Halk hikâyelerine özel ilgi duyan yazar yerli kültürle içi içe sürdüğü yaşamının ürünleri olarak romanlarını ortaya koymuştur. *İnce Memed* yazarın yerli kültürü, dili, söylem farklılıklarını, türkü ve ağıtlar gibi folklorik özelliklerin yansıdığı en önemli eserlerinin başında gelmektedir (Kemal, 2004: 16). Türk kültürünün ürünü olan sözlü geleneği, anonim türkü ve ağıtları eserine yansıtan yazar çok sayıda atasözü, deyim ve yerel söylemleri eserinde kullanmıştır.

Yaşar Kemal'in dört ciltlik roman serisinin ilki olan *İnce Memed I*, yazarı ilk kez 1974 yılında Fars okurla tanıştıran ve kalıcı bir üne kavuşturan en önemli eseridir. *İnce Memed I* ilk kez Semîn Bâğçebân (1925-2008) tarafından Pehlevî dönemine (1925-1978) denk gelen hş.1353/1974 yılında İranlı okurla buluşturulmuştur. Eserin ikinci cildi hş. 1366/1987 yılında (Kemal, 1366: 1) ve üçüncü cildi hş.1368/1989 yılında (Kemal, 1368: 1) İrec Nonbaht tarafından Farsçaya aktarılmıştır. Üçüncü cildi ikinci kez Rahim Reisneyâ tarafından hş.1370/1991 yılında (Kemal, 1370: 1) Farsçaya aktarılırken eserin dördüncü cildi Farsçaya çevrilmemiştir. Farsçaya aktarılan çevirilerin hiçbirinde cilt sayısı verilmemiştir. Bütün çevirilerde ilk cildi *İnce Memed* başlığıyla verilmiş, ikinci ve üçüncü ciltlerine eserlerin içeriğine uygun farklı başlıklar tercih edilmiştir. Eserlerin mukaddimelerinde *İnce Memed*'in devamı olduğu ifade edilmiştir. Türk edebiyatında *İnce Memed* dört cildi ile tek bir eser olarak değerlendiriliyor olsa da İran'da ilk cildi dikkatleri çekmiştir. Gördüğü yoğun ilgiden olsa gerek 1974'teki ilk basımı, hş.1355/1976 ve hş.1357/1978 yıllarında yeniden yayımlanmıştır. İnce Memed'in nehir

roman serisinin ilki olan *İnce Memed I*, Yaşar Kemal'in Fars roman yazımında gerek teması gerekse roman yazma tekniği açısından etki yaratan ve ilgi gören en önemli (Işık, 2017: 728) eseridir. Bu yüzden çalışmada Farsçaya ilk kez aktarıldığında uzun süre etkinliğini koruyan *İnce Memed I*'in çevirileri incelenecektir.

Bâğcebân çeviri esere yazdığı mukaddimesinde *İnce Memed I*'i 1950'li yıllarda okuduğunu ve okur okumaz eseri çevirmeye karar verdiğini yazmıştır. İlk kez Türkçesinden okuduğu *İnce Memed I*'den etkilendiğini, uzun süre zihninde eserle meşgul olduğunu ve nihayetinde eseri çevirmeye karar verdiği belirtmiştir. Tebrizli olan yazarın Türk edebiyatına ilgi duyduğu Türk edebiyatından yaptığı diğer çevirilerden de anlaşılmaktadır. Mütercim *İnce Memed I*'den önce (1347hş./1968) yılında Aziz Nesin'in yirmi bir kısa hikâyesinden oluşan hikâye mecmuasını ve (1351hş./1972) yılında *Yüz Liraya Bir Deli* adlı kitabını Farsçaya kazandırmıştır (Işık Bağrıaçık, 2017: 358). 1967'de Nazım Hikmet'in Ferhat ve Şirin ve 1973'te ise Jokond ile Si-Ya-U, Taranta Babu'ya Mektuplar ve Şeyh Bedrettin Destanı'nı içeren şiir kitabını *Nazım Hikmet'ten Manzumeler* (Işık, 2015: 166) adı altında yayımlamıştır. Sonraki yıllarda da Türkçeden Farsçaya tercüme faaliyetleri artarak devam etmiştir.

İnce Memed I'in ikinci çevirisi 1983 yılında Emir İsmaili (İsmaili, 1369: 3) tarafından yapılmıştır. Çalışmada sadece adını zikredilecek olan bu çeviri 216 sayfalık özet bir tercümedir. 1990 yılında tekrar basılan eser İngilizceden Farsçaya aktarıldığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

İnce Memed I'in son çevirisi sinema oyuncusu Husrev Mehrzâd (Tabnak, 2024) tarafından 1382hş./2003 yılında yayımlanmıştır. Bu çevirinin Bâğcebân'ın çevirisinden farkı *İnce Memed II*'yi de aynı cilt içinde barındırmasıdır. Mehrzâd *İnce Memed I*'in yirmi sekizinci bölümünü yirmi yedinci bölüm içerisinde aktarmış, böylece eserde sonraki bölümleri bir bölüm kaydırarak *İnce Memed I*'i otuz altıncı bölümde sonlandırmıştır. Otuz yedinci bölümden itibaren, herhangi bir başlık ve açıklama olmaksızın, *İnce Memed II*'yi aktarmaya devam etmiştir. Aziz Nesin'in *Zübük* (gisoom.com, 2024) adlı romanını da 1395hş./2016 yılında Farsçaya aktaran Mehrzâd'ın Türkçeden tercüme ettiği başka bir çevirisi yoktur. Mütercimin sadece iki yazardan çevirisinin bulunmasından onun Yaşar Kemal ve Aziz Nesin'e özel bir ilgisinin olduğu sonucu çıkarılabilir.

İnce Memed'in Çeviri Metinlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde kaynak metnin başından, ortasından ve sonundan alınan metinler Farsça çevirileri ile birlikte verilmiştir. Tabloda yer alan cümle yapılarının her iki erek dile nasıl aktarıldığı, aktarılırken ne gibi değişiklikler yapıldığı incelenecektir. Alan dışı araştırmacıların kaynak metnin erek metne nasıl aktarıldığını görebilmesi için

tablo içerisinde yer alan Farsça cümlelerin Türkçe karşılığı gerekli görüldükçe verilmiştir. Birinci tablo kaynak metnin 1. bölümünden alınmıştır. Bu bölümde mekân tasvirleri yoğundur. Kaynak metnin 13. bölümünden alınan ikinci tabloda haber cümleleri yoğundur. Üçüncü alıntı ise 36. bölümdendir ve karşılıklı bir konuşmayı içermektedir.

Kaynak metinden alıntı: Toros dağlarının etekleri ta Akdenizden başlar. Kıyıları döven ak köpüklerden sonra doruklara doğru yavaş yavaş yükselir (Kemal, 2004: 4)	
1.çeviri	2.çeviri
دامنه کوه های توروس، از کناره های دریای سفید آغاز گیرد. این کناره ها، که مدام با لبرهای سفید و کف آلود کوفته می شوند، نرم نرمک تا تیغه ها و قله ها پیش می رانند (Bâgcebân, 1357: 9).	دامنه کوه های توروس از دریای مدیترانه شروع می شود. همان دامنه هایی که توسط امواج سفید رنگ کوبیده می شود و سپس رو به بالا امتداد پیدا می کند (Mehrzâd, 1382: 5).
Her iki metinde kaynak metindeki ilk cümle aynen aktarılsa da Akdeniz birinci çeviride eski kullanımıyla “deryâ-yi sefid” ikinci çeviride “deryâ-yi mediterane” şeklinde günümüz Farsçasındaki yaygın kullanımıyla aktarılmıştır. Her iki çeviride ikinci cümlelerin yapısı değiştirilmiştir. 1.çeviride “Daima beyaz ve köpüklü dalgalarla dövülen Toros dağlarının etekleri yavaş yavaş yarlara ve doruklara ulaşır.” şeklinde 2.çeviride ise “Beyaz renkli dalgalarla dövülen bu etekler daha sonra yukarıya doğru uzanır” şeklinde aktarılmıştır. 1. çeviride kaynak metinde bulunan kelimelerin hepsinin aktarılmasına karşın 2. çeviride “yavaş yavaş ve köpük” gibi nitelik bildiren kelimeler çıkarılmıştır.	
Kaynak metin alıntı: Akdenizin üstünde daima, top top ak bulutlar salınır. Kıyıları dümdüz, cilalanmış gibi düz killi topraklardır. Killi toprak et gibidir. Bu kıyıları saatlerce içe kadar deniz kokar, tuz kokar. Tuz keskindir.	
1. çeviri	2. çeviri
در آسمان دریای سفید ابر سرگردان است. کناره های دریای سفید هموار و گسترده، و خاکش رسدار است. این خاکها چنان براق و هموارند که انگار صیقل خورده اند. خاک رسدار نرم است، مثل گوشت. این خاکها تا فرسنگها دورتر از دریا،	بالای دریای مدیترانه همواره مملو از ابرهای سفید رنگ است. این ساحل ها عموماً مسطح- دارای خاک رس تمیز و براق که دائماً بوی دریا را می دهد. بوی نمک می دهد. (Mehrzâd, 1382: 6)

<p>بوی تند نمک، و بوی دریا می دهند (Bâğçebân, 1357: 9)</p>	
<p>Değerlendirme: 1. çeviride “Akdenizin gökyüzünde bulut dolaşır. Akdenizin kıyıları dümdüz ve geniş, toprağı killidir. Bu topraklar sanki cilalanmış gibi berrak ve düzdür. Killi toprak yumuşaktır, et gibi” şeklinde kaynak metindeki benzetme unsurunu belirtmiştir. 2. çeviride ise “Akdenizin üzeri daima beyaz bulutlarla doludur. Bu sahiller genellikle düz- daima deniz kokan killi temiz ve berrak sahillere sahiptir. Tuz kokar. Tamamen tanıdık bir koku.” şeklinde aktararak kaynak metindeki toprağın benzetme yönünü aktarmazken toprağın kokusunu betimlemiştir.</p>	
<p>Cümle yapılarının değiştirildiği ve erek kültüre uygun yeniden bir anlatımın sağlandığı erek metinlerde kaynak metindeki anlamlar farklı kelimelerle sağlanmaya çalışılmıştır. Kaynak metindeki bulutların “salınması” 1.çeviride “dolaşır” şeklinde ifade edilirken 2. çeviride “vardır” şeklinde aktarılmıştır. Dilbilgisel yapıların değiştirildiği kaynak metindeki “top top” ikilemesi erek metinlerden çıkarılmıştır. 1. çeviride kaynak metindeki “killi toprak et gibidir” ibaresi “killi toprak yumuşaktır, et gibi” şeklinde toprağın neden ete benzetildiğine açıklık getirilmiştir. 2. çeviride kaynak metindeki “kıyıların keskin tuz kokusu” erek metinde“ tuz kokar, tamamen tanıdık bir koku” şeklinde bir açıklama ile belirtilmiştir. Her iki metinde mütercimler açıklayıcı ibarelere yer vererek kaynak metni erek kültürde anlaşılır hale getirilmeye gayret etmişlerdir.</p>	
<p>Kaynak metinden alıntı: Düz, killi, sürülmüş topraklardan sonra Çukurovanın bükleri başlar. Örülmüşçesine sık çalılar, kamışlar, böğürtlenler, yaban asmaları, sazlarla kaplı, koyu yeşil, ucu bucağı belirsiz alanlardır bunlar. Karanlık bir ormandan daha yabani, daha karanlık!</p>	
<p>1. çeviri:</p>	<p>2. çeviri</p>
<p>از آن پس، تا چشم کار کند خاکهای شخم خورده است، و در پس آن بیشه ها و بوته زارهای چوکوراوا. چوکوراوا دیاریست بی گوشه و کنار، غرق در سبزی تند بوته ها و تمشکهای انبوه و خیزرانها و نیزارها و گونهها و پیچکهای وحشی. دیاریست وحشی و تاریک که از جنگلی تاریک هم، وحشی تر و تاریکتر است (Bâğçebân, 1357: 9)</p>	<p>پس از این زمینهای مسطح و شخم خورده دامنه دشت چوکوراوا شروع می شود. دامنه های پوشیده از گیاهان وحشی - نیزارها - و علف های وحشی و بالا و رونده با رنگ سبز تند و همه اینها نشانه زمین هایست که طول و عرضشان مشخص نیست و تاریکتر و جمع تر و وحشی تر از یک جنگل تیره و تار و (Mehrzâd, 1382: 6)</p>

Değerlendirme: Kaynak metindeki kelimelerin genellikle eksiksiz erek metne aktarıldığı tespit edilen 1.çeviride yukarıdaki alıntıdaki ikinci ve üçüncü cümlelerde mütercimim erek kültüre uygun bir cümle yapısı oluşturduğu görülmektedir. Kaynak metindeki “ucu bucağı belirsiz alanlar” erek metinde “Çukurova koyu yeşil çalılıklara, sık böğürtlenlere, yabani otlara, kamyşlara, gevenler ve yabani asmalara gark olmuş ucu bucağı olmayan bir denizdir.” şeklinde Farsça edebi dile daha uygun bir şekilde “deniz” kavramıyla betimlenmiştir. İkinci ve üçüncü cümlelerin “ve” bağlacı ile birleştirilmesi dışında 2. çeviri kaynak metnin aynen çevirisidir. Her iki çeviride kaynak metindeki cümlelerin dilbilgisel yapıları bozularak erek dile uygun bir aktarım yapılmıştır.

Kaynak metinden alıntı: Biraz daha içeri, bir taraftan Anavarzaya, bir taraftan Osmaniyeyi geçip İslahiyeye gidilecek olursa geniş bataklıklara varılır. Bataklıklar yaz aylarında fıkır fıkır kaynar. Kirli, pistir. Kokudan yanına yaklaşılmaz. Çürümüş saz, çürümüş ot, ağaç, kamyş, çürümüş toprak kokar. Kışınsa duru, pırıl pırıl, taşkın bir sudur. Yazın otlardan, sazlardan suyun yüzü gözükmez. Kışınsa çarşaf gibi açılır. Bataklıklar geçildikten sonra, tekrar sürülmüş tarlalara gelinir. Toprak yağlı, ıslıl ıslıldır. Bire kırk, bire elli vermeye hazırlanmıştır. Sıcacık, yumuşaktır. Üstleri ağır kokulu mersin ağaçlarıyla kaplı tepeler geçildikten sonradır ki, kayalar birdenbire başlar. İnsan birden ürker. Kayalarla birlikte çam ağaçları da başlar.

1. çeviri	2. çeviri
<p>سپس، مردابهایی گل و گشاد، در امتداد راه هایی که از یک سو به آناوارزا، و از سوی دیگر از عثمانیه گذشته و به اصلحیه می رسند، پهن شده است. این مردابها در ماه های تابستان، گندابه های چرک و جوشانند، وچنان چرک و بدبو که نمی شود نزدیکش شد. در تابستان از این مردابها بوی شاخه و علف و خاک پوسیده می خیزد، اما در زمستان آئینه وار پاک و زلالند. در تابستان روی این مردابها را خزه و نی می پوشانند، اما در زمستان انگار که حریرند، حریرهای پهن و پاکیزه .</p> <p>ازپس این مردابها، بازگشتهای پهناور است و خاکهای شخم خورده . خاک این نواحی چرب و نمور است. این خاکها چنان خوب و</p>	<p>اندکی جلوتر آنجایی که از یک سو به آناوارزا و از سوی دیگر به عثمانیه و اصلحیه می رود باتلاق های عریض و طویل آغاز می شود . باطلاق هایی که در تابستان قل قل می جوشد- کثیف اند و متعفن . بقدری که از بوی تعفن نمی شود به آنها نزدیک شد . بوهایی که از مجموعه پوسیده نیزارها- علفه های پوسیده- درختان و خاک های بهم ریخته که همگی مشام را آزرده می کنند تشکیل شده است .</p> <p>در زمستان همین باطلاقها براق- صاف- دارای آب جوشان و بر عکس تابستان که اصلاً نمی شود آب را مشاهده کرد . آبی که پوشیده از علف های هرز است و دیده نمی شود عین یک سفره تمیز و قابل رویت می باشد .</p>

<p>بارورند که می توانند چهل بریک، پنجاه بریک محصول بدهند، و در پس این خاکها هم تپه های پوشیده از درختهای مرسین است و بوی سنگین آنها، و صخره زار و کاجستانی که ناگهان آغاز می شود، و چنان ناگهانی که انسان می ترسد و می رود. (Bâğçeban, 1357, 9-10).</p>	<p>پس از عبور از باطلاق ها باز هم زمین های شخم خورده را پیش رو دارید. با خاکی چرب و جلا خورده آماده برای دادن محصولی با راندمان چهل به یک و پنجاه به یک. این خاکها گرم اما نرم هستند. با گذشتن از تپه هایی که درختان گرم و تنومند پوشیده اند صخره ها را مقابل خود خواهید داشت. با مناظری بدیع اما با حالتی که انسان را به رمیدگی وا می دارد (Mehrzâd, 1382: 6).</p>
---	---

Tablo 1: Kaynak ve Erek Metinlerin Başından Alıntı

Kaynak metindeki kısa betimleme cümleleri 1. çeviride virgül ya da bağlaçlarla birleştirilmiştir. 2. çeviride kaynak metinde yer alan öğelerin anlamının değiştirilmeden öğelerin yerinin ve fonksiyonlarının değiştirildiği tespit edilmiştir. Mesela kaynak metindeki “Bataklıklar yaz aylarında fıkır fıkır kaynar. Kirli, pistir” cümlesi “باطلاق هایی که در تابستان قل قل می جوشد- کثیف اند و متعفن.” “Yazları fıkır fıkır kaynayan bataklıklar kirli ve kokuşmuştur” şeklinde dilbilgisel olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu şekilde birinci cümlelerin fiili sıfat olarak değiştirilmiş diğer cümleyle birleştirilmiştir. Mütercimim bu tarz yer değiştirme stratejisini uyguladığı pek çok örnek mevcuttur. Genellikle özetlenerek detaylı tasvirlerin çıkarıldığı bu çeviride kaynak metindeki “mersin ağaçları” gibi özel bitki isimleri “ağaçlar” şeklinde genel bir ifadeyle aktarılmıştır.

Kaynak metindeki bataklıkların kışın temiz ve içinin görünür olduğunu ifade etmek için kullanılan “çarşaf gibi açılmak” deyimini her iki çeviride erek dile uygun bir şekilde değiştirilmiştir. Bu deyim 1. çeviride “kışın sanki ipektir, geniş ve temiz ipekler” şeklinde aktarılmış, 2. çeviride ise bir önceki cümle içerisinde “yabani otlarla örtülü ve görünmeyen su, aynı temiz bir sofranın örtüsü gibi görünür olur” şeklinde açıklama getirilerek aktarılmıştır. Bu ilk alıntıda dikkat çeken bir diğer unsur da olayların geçtiği coğrafyanın geniş bir bakış açısıyla okuyucunun gözleri önüne serilmiş olmasıdır. Çukurova’nın coğrafik özelliklerinin detaylı betimlendiği *İnce Memed I*’de mekân başlı başına bağımsız bir kişidir neredeyse. Bu bağlamda şahıslar kadrosunun bir elemanı gibidir (Onural, 2017: 89). Memed’in eşkıyalık yaptığı Çukurova dağlarının panoramik yapısının aktarıldığı kaynak metinde Akdeniz kıyılarından başlayan ve Çukurova’ya kadar ilerleyen mekân tasvirlerinde aşamalı geçişler vardır. Geniş zaman ile aktarılan tasvir cümlelerinde “geçilecek olursa....

varılır, geçildikten sonra... gelinir, geçildikten sonradır ki... başlar” gibi edilgen yapılarla geçiş aşamalarını belirtilmiştir. Bu şekilde okuyucu mekânlardaki aşamalı geçişleri gözü önünde canlandırabilmektedir. Bu yapının erek metinlere nasıl yansıdığına bakıldığında 1. çeviride mütercim “از آن پس... است، از پس این... ” “ondan sonra... vardır, onun ardından... vardır, daha sonra... genişlemiştir” gibi bağlaçlarla geçiş aşamalarını ifade etmiştir. Bu şekilde kaynak metindeki edilgen yapılar genellikle ortadan kalkmış, kaynak metindeki fiiller büyük oranda değiştirilerek yeni cümle yapıları kurulmuştur. 2. çeviride ise “پس از... عبور... پیش رو دارید، اندکی جلوتر... آغاز می شود، پس از عبور از... ” “geçtikten sonra... önünüzde vardır, biraz daha ileride... başlar..., geçtikten sonra ... karşınızda olacak” gibi bağlaçlarla bu geçişler ifade edilmiştir. 2. çeviride aşamaların daha iyi aktarıldığı söylenebilir. Her iki çeviride de bu aşamaların göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

Kaynak metin: Ali dinlemedi. Candarmalar, Irazı önlerine kattılar, aldılar karakola götürdüler. Iraz ifadesinde:

Kapıları da kırdım. Her bir şeyi de yaptım, dedi. Eğer içeri girebilseydim, teker teker

hepsini baltadan geçirirdim. Olmadı. Oğlum, biricik öksüzümü öldürenlerin hepsini öldürsem, çok mu? Evi de ben yaktım. Hepsi içerde çatır çatır yansınlar diye de gece verdim ateşi. Namussuz köylü durur mu? Haber verdiler. Evi söndürdüler.

Rızama karşılık çok mu görüyorsunuz? Benim öksüzüm bir memlekete değerdi. Ben onu nasıl büyüttüm biliyor musunuz? Çok mu görüyorsunuz? Savcıda da, mahkemede de aynı ifadeyi verdi. Tutuklayıp hapisaneye götürdüler, o gene ifadesinden şaşmadı. Boyuna söyleniyordu: Benim oğlum bir köyü, bir memleketi değerdi. Çok mu? Benim oğlum... Çok mu? (Kemal, 2004: 387-388).

1. çeviri	2. çeviri
گوش علی بدهکار نبود. امنیه ها ایراز را جلو انداختند و به طرف پشت امنیه راندند. ایراز در اداره امنیه اعتراف کرد: ”در خونه شونم شکستم، هر کاری یم بگید کردم. اگه تونسه بودم برم تو که همه شونو زیرتبز قیمه کرده بودم. اما نشد. اگه به	گوش علی به این حرفها بدهکار نبود و ژاندارمها ایراز را با خود بردند. ایراز در بازجویی: -در خانه شان را شکستم هرچی که می گویند کرده ام. حیف که نتوانستم وارد خانه بشوم والا تک تکشان را از دم تیر می گذرانیدم. اگر قاتلین پسرم را بکشم، کار

<p>خاطر پسر یکی به دونه ا؛ اگه به خاطر یتیمم، عزیزدردونه همه شو نو کشته بودم، بازکم بود. خونه شونم من به آتیش کشیدم. میخاسم همه شون تو خونه جزو جز بسوزن و زنده زنده کبابشن. اما مگه دهاتیای بی ناموس گذاشتن؟... خبردارشون کردند. آتیشو خاموش کردند. اینا که چیزی نیس... اینا به نوک سوزنم تلافی خون رضامو نمیکنه. رضای من به به مملکت مییرزید. خبردارین که چه جور بزرگش کرده بودم؟... اینا که چیزی نبود..."</p> <p>مستنطق هم اعتراف او را درست تشخیص داد و وارد دفتر کرد. ایراز را روانه زندان کردند- او یک کلمه هم از اعترافش را پس نگرفت. مرتب تکرار می کرد:</p> <p>"پسر من به تموم به ده، به تموم به مملکت مییرزید... اینا که چیزی نیس... پسر من... اینا که چیزی نبود..." (Bâğçebân, 1357: 248).</p>	<p>زیادی کرده ام؟ خانه را من آتش زدم. به خاطر اینکه توی آتش کبابشان بکنم خانه را آتش زدم. این روستاییان بی ناموس گذاشتند. چو انداختند² و بعد هم آتش را خاموش کردند. آیا کار بدی کرده ام؟ پسر یتیم من به دنیایی می ارزید. آیا می دانید من چگونه او را بزرگ کرده ام؟ من که هنوز کاری نکرده ام.</p> <p>در مقابل قاضی هم همه آنچه را که در بازجویی گفته بود تکرار کرد. توقیف شد. روانه زندان گردید. اما حرفش را عوض نکرد. دائماً تکرار می کرد: پسر من به دنیایی می ارزید. پسر من، من که (Mehrzâd, 1382: 170).</p>
--	--

Tablo 2: Kaynak ve Erek Metinlerin Ortasından Alıntı

Kısa haber cümlelerinin bulunduğu bu bölümde İraz'ın başına gelen musibetler anlatılmaktadır. 1. çeviride aynen çeviri metodu izlenmiş fakat bazı cümle yapıları değiştirilmiştir. Mesela kaynak metindeki "Rızama karşılık çok mu görüyorsunuz?" cümlesi " اینا که چیزی نیس... اینا به نوک سوزنم تلافی خون رضامو " "Bunlar bir şey değil... Bunlar Rızamın kanını iğne ucu kadar telafi etmiyor" şeklinde erek dile göre yeniden yapılandırılmıştır. 2. mütercimim genel anlamda bu bölümü aynen aktarmasına karşın değiştirdiği cümle yapıları da vardır. Mesela kaynak metindeki "Eğer içeri girebilseydim, teker teker hepsini baltadan geçirirdim" cümlesindeki şartlı yapıyı " حیف که نتوانستم وارد خانه بشوم والا تک تکشان " "Ne yazık ki eve giremedim yoksa hepsini tek tek baltadan geçirirdim" şeklinde "ne yazık ki" bağlacı ile değiştirmiştir. Aynı zamanda "اگر قاتلین پسر را " "Rızama karşılık çok mu görüyorsunuz?" soru cümlesini

² Farsça bu ifade (چو انداختند) yanlış yazılmıştır, metin içerisinde anlam içermemektedir.

“کار زیادى کرده ام؟” “Oğlumun katilini öldürsem çok mu?” şeklinde şart cümlesi ile yeniden yapılandırmıştır. Her iki mütercim kaynak metindeki bazı cümleleri yapılarını değiştirseler de Iraz’ın his dünyasını erek okura aktarmayı başarmışlardır.

Her iki çevirmenin kısa haber cümlelerini aynen aktardıkları bu bölümde dikkat çeken husus Iraz’ın konuşmalarının 1.çeviride sokak ağzıyla verilmiş olmasıdır. Mütercim, ilk kez 1974 yılında okurla buluşturduğu eserde toplumun genelinin konuşma biçimini ölçü almıştır. Bu konuşma tarzında kelimelerdeki pek çok ses düşmüştür. Bu yüzden Farsça konuşma dilini bilmeyen yabancı okur için metni anlamak zor olabilir. Çevrildiği dönemde *İnce Memed I*’in İran halkı nezdinde Semîn Bâğcebân çevrisi ile rüştünü ispatladığını ifade etmek mümkündür. Eser beğenilmiş ve defalarca yeniden basılmıştır. 2003 yılında basılan 2.çeviri günümüz konuşma diline uygun daha standart bir dil ile aktarılmıştır. Bu bağlamda standart konuşma diline göre çevrilen eserin Farsça yazı diline uygun yeni Farsça öğrenen okuyucu için daha anlaşılır olduğu söylenebilir.

Kaynak metin:

Topal Ali:

Duydun mu. İnce Memed, dedi.

Memed gözleri apaydınlık güldü.

Yook.

Ne yok? Sen de...

Vallahi yok.

Ali:

Dur öyleyse...

Söyle.

Demedim miydi sana Çiçeklidesinde Koca Osmanı? Ali Saip Bey Ankara’dan gelmiş, büyük bayramda af çıkacakmış. Bunun üstüne Koca Osman köylüyü toplamış başına, böyle böyle demiş. İnce Memed bizim şahinimiz.

Gelsin köye yerleşsin. Köylüler, başımız üstünde yeri var demişler. Sana yüz dönümlük bir tarla satın almışlar. Koca Osman kendisi seçmiş. Bir de ev yapıyorlar. Koca Osman dedi ki Ali Saip Bey yalan söylemez. Aman kendisini iyi korusun. Böyle söyle dedi. Af haberini ben ulaştıracağım şahinime dedi. Eeee, işler nasıl?

Memed:

Şu yüzbaşından dur durak yok. Öteki eşkıyaları bırakmış, kanlı katilleri, hep benim peşimde. Belki on kezdir çarpışıyoruz. Ne olursa olsun bir daha karşılaşsam vuracağım.

<p>Topal: Af var, boş ver, dedi. Memed: Çok geliyor üstüme. Vuracağım. Etme. Bekle az daha. Oyala. Topal gitti. Affı duydu duyalı Hatçenin gözüne uyku girmiyordu, sevinçten. Alayarın kan gibi kırmızı toprağı vardır. Hani çok kırmızı bir karpuzu ortadan yarar, güneşe korsun. İşte öyle kırmızı. Üç günden beri Alayarın kırmızı topraklarına sığınmışlardı. Yüzbaşı Faruk başlarında alıcı kuş gibi dönüyordu ya, gene de mutluydular. Hatçe, Iraz türküler söylüyorlardı (Kemal, 2004: 784-85).</p>	
1. çeviri	2. çeviri
<p>علی شله: "شنیدی اینجه ممد؟" چشمهای ممد روشن بود. خندید. "نه." "چه داری میگی؟ ... چه طور نه؟" "به خدا نه." علی: "پس بذار برات بگم." ممد: "بگو." علی: "برات گفته بودم که عثمان بزرگه روتوشکوفه دره دیده بودم. علی صاءب بیگ از آنکارا برگشته، گفته روز جشن حکومت عفو عمومی حتمیه. بعد عثمان بزرگه دهاتیرو جمع کرده و گفته اینجه ممد شاهین خودمونه، باید بیاد تو ده خودمون، میون خودمون. همه دهاتیام گفتن قدمش روچشمومون. بعد پول رو هم گذاشتن برات صد کیله مزرعه خریدن. مزرعه رو خود عثمان بزرگه انتخاب کرده، حالام دارن برات یه خونه میسازن. عثمان بزرگه میگه محاله علی صائب بیگ</p>	<p>علی چلاق -شنیدی اینجه ممد ممد می خندید و چشمانش برق می زد. -نه، نه ... -چه چیزی نه. تو هم -بواله که نه. علی -پس صبر کن -بگو مگر برایت از گوجا عثمان نگفته ام. علی صائب بیگ از آنکارا آمده. عفو عمومی در جشن تابستان صادر می شود. گوجا عثمان تمام ده را جمع کرده. خیلی حرفها زده. اینجه ممد شاهین ماست در ده ما ساکن بشود. روستائیان هم جواب داده اند که روی چشم ما جا دارد. صد جریب زمین به نام تو خریده اند. گوجا عثمان شخصاً زمین را انتخاب کرده. اما به اینجه ممد بگو خیلی مواظب خودش باشد. گفت که خبر عفو را خودم برایش خواهم برد. خوب حالا چه می گوئی؟ ممد</p>

<p>دروغ بگه، به من سفارش کرده بهت بگم هوای خودتو خوب داشته باشی تا عفو دربیاد. میگفت خبر عفو و خودم میخام برایش ببرم. خوب، اخبار چگونه ممد؟</p> <p>ممد:</p> <p>”از دس این یاور فاروق راحتی ندارم. همه یاغیای خونی رو ول کرده و افتاد دنبال من. تا حالا اقلادو³ دفه باهاش روبرو شدیم و زد و خورد کردیم.</p> <p>علی شله:</p> <p>”نکن ممد، همین روزا عفو در میاد.”</p> <p>ممد:</p> <p>”چاره یی ندارم. شب و روز دنبالمه. مجبورم بزنمش.”</p> <p>علی:</p> <p>”نکن ممد. یه خورده دندون رو جیگر بذار.”</p> <p>علی رفت.</p> <p>از روزی که خدیجه خبر عفو را شنیده بود، خواب به چشمش نمیرفت. خاک طرفهای آلیار مثل خون سرخ است. به سرخی هندوانه خیلی سرخی که از وسط نصفش کنی و بگذاری زیر آفتاب، خاک طرفهای آلیار درست به همین سرخی است.</p> <p>سه روز بود در خاکهای سرخ آلیار پناهنده شده بودند. اگرچه یاور فاروق مثل مرغ شکاری بالای سرشان می چرخید، اما خوشحال بودند (Bâğçebân, 1357: 505-506).</p>	<p>-از دست این سروان راحت ندارم. تمام قاتلان و اشرار را ول کرده و دنبال من افتاده شاید ده بار روبرو شده ام. هر چه بادا باد این دفعه اگر روبرو شویم خواهمش زد.</p> <p>چلاق</p> <p>-با بودن عفو ولش کن. سخت نگیر</p> <p>-خیلی اذیت می کند.</p> <p>-تو ولش کن. اندکی صبر کن.</p> <p>دست به سرش کن. علی چلاق اینها را گفت و رفت.</p> <p>خواب از چشمان خدیجه پریده بود. از وقتی که خبر عفو شنیده بود آرام و قرار نداشت. سه روز بود که در آلیارین مخفی شده بودند. علیرغم اینکه سروان فاروق بالای سرشان بود مع الوصف (Mehrzâd, 1382: 356-357).</p>
---	---

Tablo 3: Kaynak ve Erek Metinlerin Sonundan Alıntı

Metinlerde ilk göze çarpan husus roman kahramanlarının lakaplarının nasıl aktarıldığı meselesidir. Topal Ali'nin lakabı her iki erek metinde de topal anlamına gelen farklı kavramlarla aktarılmıştır. 1.çeviride "علی شله" (Ali şele) ikinci çeviride

³ Erek metinde bu ifade yanlış yazılmıştır: ده yerine دو yazılmıştır.

(Ali çolak) "على چلاق" şeklinde çevrilmiştir. Tablo içerisinde geçen bir diğer lakap Koca Osman'ın lakabıdır. Kaynak metinde karakterin yaşlı ve bilge olduğunu ifade eden Koca Osman 1.çeviride "عثمان بزرگه" "Büyük Osman" şeklinde aktarılmıştır. Fars okuyucu için Osman'ın cüsse olarak büyük anlamında olduğunu düşündürebilecek bu ifade uygun değildir, çünkü kaynak metinde Koca Osman zayıf, kısa boylu bir yaşlıdır. 2.çeviride "گوجا عثمان", "Koca Osman" şeklinde birebir Türkçede olduğu gibi aktarılmıştır. "Koca" terimi o coğrafyada yaşayan Türkçe konuşan halk için anlaşılır olsa da Fars okuyucunun anlayabileceği bir kavram değildir. Bu örnek üzerinden düşünüldüğünde mütercimlerin kaynak metnin dilindeki bazı ince noktalara hâkim olmadıkları düşünülebilir. Bu kanıyı destekleyecek çeviri hatalarına başka örneklerde vermek mümkündür. Kaynak metindeki "Memed gözleri apaydınlık güldü" cümlesi 1.çeviride "چشمهای ممد روشن بود" "Memed'in gözleri açık renkti" şeklinde yanlış aktarılırken 2. çeviride doğru aktarılmıştır. Kaynak metindeki Topal Ali'nin Çileklideresinde Koca Osman'dan getirdiği haberlerin sonundaki "Eeee, işler nasıl?" cümlesi 2. çeviride "خوب حالا چه می گوئی؟" şeklinde sanki bütün bu duydukların karşısında Memed'e "sen ne diyorsun?" şeklinde bir soru olduğu anlaşılmaktadır. Oysaki kaynak metinde Memed'in durumunun sorulduğu verdiği cevaptan anlaşılmaktadır.

Kaynak metindeki "oyala" fiili 1. çeviride sabretmek, zorluk karşısında tahammül göstermek anlamına gelen "دندان روی جگر گذاشتن" (Abadis 1, 2024) deyimi, 2.çeviride bahane ya da hile ile birini uzaklaştırmak, bir yere yollamak anlamına gelen "دست بسرش کن" (Abadis 2, 2024) deyimi ile karşılanmıştır. 2.çevirinin uygun olduğu söylenemez. 2. çeviride dikkat çeken başka bir husus ise Alayar'ın toprağının tasvir edildiği cümlelerin erek metinden çıkarılmış olmasıdır. Aynı zamanda kaynak metindeki son cümle çıkarılmıştır ve kaynak metindeki alıcı kuşlar gibi benzetme unsuruna yer verilmemiştir.

Kaynak Metindeki Şiirsel Anlatım

İnce Memed I romanında halk kültürü unsurları önemli bir yer tutar. Yazar pek çok bitki ve çiçek ismini, deyimi ve kelimeyi Türk edebiyatına kazandırmıştır (Yalçın, 2011: 136). Halk kültürünü giyimden konuşma biçimlerine, ağıtlarından türkülerine kadar önemli folklorik özelliğe sahiptir. Yaşar Kemal Çukurova'da çocukluğundan beri duyduğu ağıtlardaki anlatım yapılarını romanlarında diyaloglarda kullanarak eserine gerçeklik kazandırmıştır (Artun, 1999: 27-31).

Kaynak metindeki folklorik unsurların başında gelen türkü ve ağıtlar erek metinlerde ya çıkarılmış ya da açıklanarak ifade edilmiştir. 13. bölümünde Iraz'ın kocasının ölümü üzerine yaktığı on mısralık ağıt 1. ve 2. çeviride yer almamaktadır.

Kaynak metinde Ali'nin söylediği türkü "Kapıya oturmuş kurar araba/ Bugün efkârlıyım gönlüm haraba/ Kitaplar getir de yeminler edem/ Senden gayrisine demem merhaba." (Kemal, 2004: 52) 1. metinde yoktur, 2. metinde ise "Türkünün içeriği şöyledir; halim kötüdür, gönlüm karanlık, kitapları getir senden başkasına selam vermeyeceğime yemin edeyim" (Kemal, 2004: 26) şeklinde kaynak metne uygun aktarılmıştır. Fakat çeviri metinde "Türkünün içeriği şöyledir" ifadesinin erek metnin akıcılığına sekte vurduğu söylenebilir. Bu şekilde mütercim metne dahil olmuştur. Yine 14. bölümdeki türkü "Çukurova yana yana ördölür/Her sineği bir alıcı kurdolur/ Sen ölürsen yüreğime derdolur/ Kalk kardaş gidelim sılaya doğru" (Kemal, 2004: 522) 1.çeviride yer almamaktadır, 2.çeviride türkü yerine şiir söylediği ifade edilerek "Çukurova yanar/ insanları yırtıcı bir kurt olur/ sen ölürsen gönlüm dert dolar/ kalk kardaş gidelim başka tarafa" (Mehrzâd, 1382: 232) şeklinde aktarılmıştır. 15. bölümdeki 12 dizelik Kozanoğlu ağıdına (Kemal, 2004: 532) her iki çeviride yer verilmemiştir. Kaynak metnin 21. bölümünde yer alan türkü "Dağlar taşlar uçan kuşlar/ Adımı dersen de Sefil Aliyim/ Bir gün akıllıysam yüz gün deliyim/ Üstü köpüklenmiş bahar seliyim/ Başı pare karlı dağdan gelirim" (Kemal, 2004: 654) 1.çeviride yer almazken 2. çeviride "Dağlar, taşlar, uçan kuşlar/ Kim olduğumu sorarsanız/ Sefil Aliyim/ Bir gün akıllı yüz gün deliyim/ Ağzı köpürmüş bahar seliyim/Dağların tepesinden inerim" (Mehrzâd: 291) şeklinde aktarılmıştır. 24.bölümde Memed'in söylediği türkü (Kemal, 2004: 688) 2.metinden çıkarılmıştır. Bu bağlamda kaynak metindeki türkü ve ağıtların 1. metinden çıkarıldığı, 2.metinde ise çoğu zaman açıklama yoluyla aktarıldığı tespit edilmiştir. Kaynak metindeki betimleme ve tasvirlerin olabildiğince edebi bir dille aktarıldığı 1. çeviride türkü ve ağıtların çıkarılma sebebi yerel türkü ve ağıtların estetik yapıya uygun bir şekilde erek dile aktarılmasının zorluğu olabilir. Mütercim bu yapıları çıkararak erek dilde sağladığı şiirsel yapıyı bozmamıştır. 2. çeviride ise bazen açıklanarak aktarılması kaynak metindeki yapının aktarılması açısından önemlidir, fakat aktarılma şeklinin şiirselliği ve akıcılığı bozduğu söylenebilir.

Yaşar Kemal bazen de türkü ve ağıtlarla sağladığı ahengi kendi kurguladığı şiirsel anlatımlarla sağlamıştır. Eserinde destansı bir dil oluşturarak anlatımını güçlendirmiş aynı zamanda ahenkli hale getirmiştir. Metin içindeki diyalogları ustalıkla kullanarak klasik trajedide koronun yaptığı yorumları eserinde görünür kılmayı başarmış, köylülerin ağzından çıkan sözleri taraklayarak şiirsel bir anlam yakalamıştır (Yalçın, 2011: 137). Aşağıdaki tabloda bu hususların erek metinlere nasıl yansıdığı irdelenecektir.

Kaynak metin: Davul zurna başladı. Türküler başladı.
 Bizim İnce Memedimiz.
 Bizim İnce Memedimiz.
 Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliydi zaten.
 Belliydi.
 Öküzler de bizim.
 Herkes ektiği tarlayı, istediği gibi ekecek.
 Üçte ikisini vermek yok gayri.
 Aç kalmak yok gayri, kış ortasında.
 İt gibi yalvarmak yok.
 Bizim İnce Memedimiz.
 İnekleri satmak yok.
 Zulüm yok.
 Herkes istediği yere gider.
 Herkes evine misafir bile alır.
 Dilediği...
 Herkes kendi başına buyruk.
 Bizim İnce Memedimiz.
 Çatır da çatır.
 Çukurova korkusundan tirtir titriyor.
 Bizim İnce Memedimiz.
 Çatır da çatır.
 Hatçe hapisten çıkacak.
 Beş köy bir düğün kuracak.
 Bizim İnce Memedimiz.
 Memedin düğününü beş köy yapacak

1.Çeviri:	2. Çeviri
<p>صدای سرنا و دهل، صدای آواز... «اینجه ممد خودمونه.» «اینجه ممد خودمونه.» «از بچگی یاشم معلوم بود که بزرگ شه چه جور آدمی میشه.» «آره، معلوم بود.» «هر کی هرچه دلش بخواد تومزرعهش میکاره. بری خودش می کاره، نه بری اینکه دوسومشو بده به کسی دیگه یی.»</p>	<p>صداهاى خوشحالی از وسط ده بلند شد. صدای طبل و سرنا به گوش می رسید. ترانه ها خوانده می شد. اینجه ممد ما - اینجه ممد ما . -اصلاً از بچگی مشخص بود که او یک همچو شخصیتی خواهد شد . -بله . البته . مشخص بود . -گاوها هم مال خودمان خواهد بود . -هر کس مزرعه را آنطوری که دلخواه خودش هست خواهد کاشت دو</p>

«دیگه وسط زمسون کسی گشنه نمی مونه.»	سوم محصول را هم به کسی نخواهد داد.
«دیگه کسی مثل سگ التماس نمی کنه.»	-دیگر کسی در زمستان گرسنه نخواهد ماند.
«اینجه ممد خودمونه.»	-التماس کردن هم تمام شد.
«دیگه گاوامونومجبور نمیشیم بفوشیم.»	-هر کسی هر جا که بخوهد می رود.
«دیگه هرکی هرجایی دلش بخاد میتونه بره.»	-هر چه دلت بخوهد.
«هرجایی که دلش بخواد...»	-هر کس فقط از خودش دستور می گیرد.
«دیگه هر کسی خودش به خودش فرمون میده.»	-این اینجه ممد ما.
«اینجه ممد خودمونه.»	-جلز و ولز کنان
«جلز و ولز...»	-ارباب عبدی و یک ده بزرگ
«ارباب عبدی و یه آبادی رو...»	جلزکنان و ولزکنان
«جلز و ولز، جلز و ولز.»	-چوکوراوا از ترس به خود می لرزد.
«اینجه ممد خودمونه.»	جلز و ولز
«جلوززلز.»	خدیجه از زندان بیرون خواهد آمد.
«خدیجه م از زندون درمیاد.»	-پنج ده به اتفاق جشن خواهد گرفت.
«هرپنج تا آبادی عروسی می گیره.»	-این اینجه ممد ما.
«اینجه ممد»	-عروسی ممد را هر پنج ده به اتفاق خواهند گرفت.
«(Bâğçebân, 1357: 381). خودمونه.»	(Mehrzâd, 1382: 264-265).

Tablo 4: Kaynak ve Erek Metinlerin Diyalog Kısımlarından Alıntı

Kaynak metinde 18. bölümde köylünün mutluluğunun hep bir ağızdan verildiği ve aynı zamanda türkü edası ile oluşturulan cümleler arasında bir ahenk olduğu söylenebilir. Kaynak metindeki cümlelerin kısa ve anlaşılır olması her iki erek metinde aynen çevrilmesine imkân sağlamıştır. Günlük konuşma dilinin özelliklerinden faydalandığı 1. çeviride İnce Memed'i betimleyen halkın sözleri tırnak içinde gösterilmiştir.

Kaynak metindeki cümleler kısa olsa da aralarında güçlü bir anlam bağı vardır. Az kelimelerle halkın kültür dünyasındaki pek çok hususu hatırlatan yapıların aktarılması çok kolay olmasa gerekir. Bu bağlamda kaynak metindeki “çatır çatır” deyimini dikkat çekicidir, zira deyim metin içerisinde çok farklı yorumlanabilir. Kaynak metinde deyimini Memed'in köy halkına getirdiği özgürlük bildiren cümlelerin

ardından geldiği düşünülürken Abdi Ağa ve onun destekçileri isteseler de istemeseler de zulmün çatır çatır ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Deyim kendinden sonraki cümleyle, “Çukurova korkusundan tir tir titriyor.” şeklinde okunursa, Abdi ağa ve taraftarlarının Memed’den aşırı derecede korktukları, çatır çatır titredikleri şeklinde de yorumlanabilir. Aynı zamanda Abdi Ağa’ya rağmen Hatçe’nin hapisten çıkması yine bu ikileme ile pekiştirilmiştir. İfade edilen bu hususlara ek olarak tabloda alıntılanan kesitten önce pek çok yerde İnce Memed’in Abdi Ağayı çatır çatır yaktığı vurgulanmıştır. Bu tabloda Abdi ağanın yanmasına değinilmese de daha önce pek çok kez bahsedildiği için bu hususu da çağrıştırmaktadır. Bu bağlamda metnin genelinde “çatır da çatır” ikilemesi Abdi ağanın yanarken ateşin çıkardığı ses olarak da düşünülebilir.

Erek metinlerde bu yapı nasıl aktarılmış diye bakıldığında her iki metinde aynı şekilde algılandığı görülmüştür. Erek metinlerde ikileme Farsçadaki “ateşte bir şeyi yakmak” anlamına gelen (Muin, 1382: 1292) “ولز” kavramı ile karşılanmıştır. Söz konusu kelime aynı zamanda “جلزو ولز کردن” şeklinde atasözü olarak da kullanılmaktadır. Atasözü olarak kullanımında “kişinin stres altında kalarak çatlayacak dereceye ulaşması, takat getirememesi” (Magerta, 2024: 4) anlamındadır. Her iki erek metinde ikilemelerin arasına kaynak metinde olmayan “Abdi Ağa ve koca bir köy... şeklinde bir cümle eklenmiştir. Bu şekilde onların çatır çatır yandıkları ima edilmiştir. 2. çevirinin bu hususta 1. çevirinin etkisinde olduğunu söylemek mümkündür, çünkü mütercim kaynak metindeki cümlelere odaklanmadan önceki çeviriden direkt alıntı yapmıştır. 2. çeviride deyimın atasözü şeklinin de kullandığı görülmektedir, fakat ilk çevirideki cümleyi ekleyerek metnin anlamını daraltmıştır. Böylece her iki erek metinde kaynak metnin genelinde vurgulanan Abdi ağanın çatır çatır yandığı çağrışımı belirtilmiştir. Bu bağlamda her iki erek metinde kaynak metindeki çok anlamlılık daraltılmıştır.

Bu bölümdeki her iki çeviride cümleler arasındaki noktalama işaretlerine dikkat edilmiş, 2. çeviride konuşmalar tırnak işareti içerisinde verilmiştir.

Zaman Akışının Erek Metinlere Yansıması

Yaşar Kemal günlük konuşma dilinin akıcılığını yakaladığı romanında bir zamandan başka bir zamana geçerek kendine has bir anlatım biçimi oluşturmuştur. Bir paragrafta görülen geçmiş zaman ekini sonraki paragrafta geniş zaman ekini ve daha sonra birleşik zamanları kullanan yazar bu şekilde geçmişe dönüşü kolaylaştırmıştır (Yalçın, 2011: 137). Böylece zaman akışını kolaylaştırmış ve olayları akıcı bir şekilde birbirine bağlamıştır. Kaynak metinde bu duruma verilebilecek yukarıdaki alıntıda yazar üç ayrı zamanı birlikte kullanmıştır. Rıza’nın yorumu

uyuduğu zaman şimdiki zamanla, akraba çocuğun her günkü gelişi geniş zamanla aktarılsa da geçmişte yaşanan bir olayı ifade etmektedir. Çocuğun Rıza'yla karşılaşma anı, çocuğun zihninden geçen beklentileri doğrultusunda, gelecek zamanın hikâyesi ile ifade edilirken, Rıza'yı ölü bulduktan sonraki hali yine geçmiş zaman görevindeki geniş zaman ekiyle aktarılmıştır. Sonraki paragrafta çocuğun köye girdikten sonraki durumu dili-görülen geçmiş zamanla aktarılmıştır. Kaynak metinde geçişler son derece akıcıdır.

Kaynak metin: Rıza yorgun. Öküzleri bırakıp, bir toprak tümseğini başına yastık yapıp uyuyor. Koca ovada sürülmüş, ovaya kara bir el işi kâğıdı gibi yapışmışçasına duran tarlanın ortasında kıvrılmış bir leke gibi... Sabahleyin, akraba çocuklarından on bir yaşındaki Durmuş çocuk, her günkü gibi Rızaya gene azığını getirir. Gün iyice kızarmıştır. Ortalık çatır çatır eder. Çocuk, ağaçların dibinde, her günkü gibi Rızayı araştırır. Rıza, onun geldiğini görünce, ayağa kalkıp gülerek ona doğru gelecektir. Azığı elinden almadan, iki koltuğu altından tutup havaya kaldıracaktır. Çocuk şaşkın. Ağaçların dibini bir bir tarar. Yok. Sonra, tarlanın ortasına kıvrılıp yatmış Rızayı görür. Öküzler de ortada yok. Kıvrılıp yatmış Rızanın yanına geldiğinde ürker. Elinden azık düşer. Çocuk döner, bağıra bağıra kaçmaya başlar. Köye girdiğinde soluk soluğaydı, çocuk. Yıkılacak gibi. Bağırıyordu. Bağırıyordu ama, sesi bir ıslık gibi çıkıyordu (Kemal, 2004: 381-382).

1.çeviri	2. çeviri
<p>رضا خسته است. ورزاها و گاوآهن را به حال خود می گذارد، سرش را روی کپه خاکی می گذارد و به خواب می رود. رضا روی پاره خاکی که در این دشت بزرگ شخم خورده بود و مثل یک ورق کاغذ روغنی سیاه میان این دشت می درخشد، مثل لکه ای دیده می شود... دورموش، پسرک یازده ساله یکی از خویشان رضا، مثل هر روز، نان و قاتق رضا را در بقچه ای برایش می آورد. آفتاب خوت گرم شده است.</p> <p>چوب و برگ خشکیده زیر پای پسرک خش خش صدا می کند و می شکند. پسرک مثل هر روز، زیر درختها دنبال رضا می گردد. پسرک منتظر است که رضا مثل هر روز او</p>	<p>رضا خسته گاوها را رها کرده و روی یک تل خاک بخواب رفته بود. صبح روز بعد یکی از بچه ها به عادت هر روز غذا و صبحانه برای طبق معمول وقتی به رضا می آورد آنجا می رسید رضا به استقبالش می آید. قبل از گرفتن صبحانه زیر بغل او را گرفته و به هوا تابش می کرد. آنروزبچه زیر تمام درختان را گشت. بعد وسط مزرعه رضا را دید که خوابیده است. گاوها هم دیده می شدند وقتی به نزدیک رضا رسید و او را دید چیخ کشان به فرار گذاشت. نفس بچه وقتی که بده می رسد بریده بود- داشت می افتاد- داد می زد اما فقط صدای صوتی از گلویش</p>

<p>را ببیند و سراغش بیاید و قبل از اینکه بقچه نان و قاتق را از او بگیرد، او را از زمین بلند کند و یکی دو بار به هوا بیندازد و بگیرد. پسرک تعجب می کند. زیر درختها را یکی یکی می گردد. از رضا خبری نیست. بعد چشمش به رضا میفتد. رضا وسط مزرعه در خواب است. از ورزها هم خبری نیست. وقتی که بالاسر رضای رسد، می ترسد و می رمد. بقچه از دستش میفتد. بر می گردد و فریادکنان پا به دو می گذارد.</p> <p>وقتی که به ده می رسد نفسش بندآمده، دارد میفتد. جیغ می کشد. اما جیغش صدا نیست و صفیری ست. (Bâğcebân, 1357: 244-245).</p>	<p>(Mehrzâd, 1382: 167-168). بیرون می آمد.</p>
--	--

Tablo 5: Kaynak ve Erek Metinlerindeki Zaman Akışının Örneklendirildiği Alıntı

Kaynak metindeki gerek doğa gerek mekân tasvirlerinin 1. çeviride dikkatle aktarıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Mesela 1. çeviride kaynak metindeki Rıza'nın el işi kâğıdına benzetilen koca ovada bir leke gibi gözüktüğü betimlemesi " رضا روی پاره خاکی که در این دشت بزرگ شخم خورده بود و مثل یک ورق کاغذ روغنی سیاه میان این دشت می درخشد، مثل لکه ای دیده می شود..." cümlesiyle aktarılmıştır, fakat 2. çeviriden çıkarılmıştır.

1. çeviride metnin büyük bir kısmı Farsçadaki "حالی اخباری" kipi ile çevrilmiştir. Bu zaman Türkçedeki şimdiki ve geniş zamanı karşılamaktadır. Bu bağlamda kaynak metinde kullanılan geniş ve şimdiki zamanı ifade etmektedir. Kaynak metinde gelecek zamanın kullanıldığı cümleler ise Farsçada "iltizami" yani dilek- istek kipi ile aktarılmıştır. "پسرک منتظر است که رضا مثل هر روز او را ببیند و سراغش بیاید و قبل از اینکه بقچه نان و قاتق را از او بگیرد، او را از زمین بلند کند و یکی دو بار به هوا بیندازد و بگیرد" Çocuk Rıza'nın onu her günkü gibi görüp ardından geleceğini, azığını almadan önce onu bir kaç kez yerden alıp havaya atıp tutacağını umuyordu" şeklinde aktarmıştır. Kaynak metindeki cümle yapısı bozulsada anlamı yansıtan uygun bir çeviri olmuştur. Metnin geri kalanı ise geniş ve geçmiş zaman ile aktarılmıştır. Kaynak metnin özetlenerek yapıldığı 2. çeviride ilk cümle "ماضی نقلی" yani mişli geçmiş zamanın hikâyesi

(Çiftçi, 2013: 40) ile aktarılmıştır. Büyük oranda cümlelerin çıkarıldığı tercümede kaynak metinde gelecek zamanın hikâyesi ile anlatılan cümle yapıları “گذشته استمراری” yani Türkçedeki şimdiki zamanın hikâyesi (Çiftçi, 2013: 38) ile aktarılmıştır. 2. çeviride bu kısım kaynak metindeki gibi birkaç bağımsız cümleyle aktarılmıştır: “صبح روز بعد یکی از بچه ها به عادت هر روز غذا و صبحانه طبق معمول وقتی به آنجا می رسید رضا به استقبالش برای رضا می آورد می آید. قبل از گرفتن صبحانه زیر بغل او را گرفته و به هوا تابش می کرد.” sonraki günün sabahı çocuklardan biri her günkü gibi Rıza için yemek getiriyordu. Oraya vardığında her zaman olduğu gibi Rıza onu karşılıyordu. Kahvaltısını almadan önce onu kucağına alıp havaya atıyordu.” Kaynak metinde yazarın her zaman tekrar eden bir durumu bildirmek için kullandığı “sabahleyin” tümlecinin erek metinde “sonraki günün sabahı” olarak aktarılması anlamı daraltmıştır. Aynı zamanda kaynak metindeki ortamı tasvir eden betimlemelerin çıkarılması kaynak metindeki manzaranın zihinde tasavvurunu imkânsızlaştırmıştır. Her iki erek metin karşılaştırıldığında kaynak metindeki kısa ve anlam açısından bağlantılı cümlelerin uyandırdığı çağrışımları ve zihinsel akışın 1. çeviride çok daha iyi aktarıldığı söylenebilir.

Kaynak Metindeki Deyim ve Atasözlerinin Aktarılması

Yaşar Kemal *İnce Memed I*'de pek çok eserinde olduğu gibi kalıplaşmış dil birimine yer vermiştir. Eserlerinde yoğun bir şekilde yer alan atasözleri ve deyimler onun romanlarda yarattığı kahramanlarla ilişkilidir. O, roman kahramanlarına mahalli unsurları yerleştirirken özellikle onların konuşma biçimlerine şekil verir. Köylünün konuşma biçimini tamamen yöresel ağza yöre uyarlar. Bu yüzden eserleri pek çok kalıplaşmış dil birimine sahiptir. Yaşar Kemal'in köy romanı kategorisinde değerlendirilebilecek *İnce Memed I* köylülerin konuşma biçimleri hâkimdir. Yazar son derece anlaşılır, sade ve kısa bir şekilde kurguladığı cümle yapıları ile roman karakterlerinin mesajlarını verir. Atasözü ve deyimlerden faydalanarak soyut kavram ve ifadeleri somutlaştırıp kolay ve anlaşılır kılar Yöresel konuşma biçimleriyle iç içe giren atasözü ve deyimlerin yazarın eserindeki yerli ve kültürel unsurlar olarak değerlendirmek mümkündür. Kemal'in romanında yer alan atasözü ve deyimler, kahramanların dünya görüşünü, olaylar karşısında gösterdikleri tepkileri, yaşam biçimlerini, gelenek, göreneklerini ve inançlarını yansıtır (Sağlam, 2014: 19-21). Yaşar Kemal'in eserinde yer alan folklorik unsurların başında gelen yerli konuşma biçimlerinin, türkülerin, deyimlerin ve atasözlerinin farklı bir kültüre aktarılması muhakkak karmaşık bir husustur. Aynı zamanda bir kültür aktarımı olarak da ifade

edilebilecek olan atasözü, deyim, ağıt ve türkülerin başka bir dile çevirisi muhakkak pek çok sorunu da beraberinde getirecektir.

Kaynak metin	1. çeviri	2. çeviri
Baltadan geçirmek (Kemal,2004.: 386)	زیر تبر قیمه کردن (Bâğçebân, 1357: 248)	از دم تبر گذراندن (Mehrzâd, 170: 1382)
Burnundan fitil fitil gelmek (Kemal, 2004.: 78)	از دماغ همچنین در آمدن (Bâğçebân, 1357: 242)	از دماغ بیرون ریختن (Mehrzâd, 166: 1382)
İpliği pazara çıkarmak (Kemal, 2004: 536)	کلکها ته می کشد (Bâğçebân, 1357: 340)	Metinden çıkarılmış.
Astığı astık kestiği kestik (Kemal, 2004: 537)	کار کسی سکه شدن (Bâğçebân, 1357: 340)	دیگر خواسته (Mehrzâd, 1382: 238)
Kılına bile hile gelmez. (Kemal, 2004: 537)	بالای چشم کسی ابرو است (Bâğçebân, 1357: 340)	ککش هم نمی گزد (Mehrzâd, 1382: 238)
Dili diline dolaşmak (Kemal, 2004: 391)	زبان به خود پیچیدن (Bâğçebân, 1357:250)	به لکنت زبان افتادن (Mehrzâd, 1382: 171)
İçine kurt düşmek (Kemal, 2004: 430)	دل...به بی تابی افتادن (Bâğçebân, 1357: 275)	ترس در ته دل ... جا گرفته تود (Mehrzâd, 1382: 189)
Ocağına incir ağacı dikmek (Kemal, 2004: 165)	اجاق روسر خراب کردن (Bâğçebân, 1357: 108)	پدر در آوردن (Mehrzâd, 1382: 73)

Tablo 6: Kaynak ve Erek Metinlerindeki Deyimlerden Alıntı

Kaynak metinde kullanılan “baltadan geçirmek” deyimini baltayla öldürmek anlamındadır. Farşçada “دم تیغ گذراندن” şeklinde kullanılmaktadır. 1. çeviride “زیر تبر قیمه کردن” yani baltayla lime lime etmek şeklinde aktarılmıştır. 2. çeviride Farşça deyimde daha uygun bir kullanım ile aktarırken kılıç anlamındaki “تیغ” yerine “تبر” kullanılmıştır. Köylü bir kadının kılıç yerine eline geçen balta ile saldıracağı düşünüldüğünde her iki çeviride de kaynak metnin göz önüne bulundurulduğu söylenebilir.

“Burnundan fitil fitil gelmek” kaynak metinde Rıza’nın amcasının onun malını haksızca elinden aldığını, fakat bunun yanına kalmayacağını, haksızlığının cezasına en acı şekilde müstahak olacağını belirtmektedir. 1. çeviride Türkçede olduğu gibi “از آمدن” şeklinde aynen aktarılan cümlelerin başına inşallah getirilerek dua cümlesi şeklinde ifade edilmiştir. 2. çeviride de “از دماغ بیرون” şeklinde birebir çevrilmiştir. Fars okuyucu için “زهر مار کردن” deyimini daha anlaşılır olabilirdi.

“İpliği pazara çıkmak” deyimini kaynak metinde Ali Safa Bey’in köylüyü kandırmak için kurduğu hilelerin köylü tarafından anlaşılmasını ifade etmektedir. 1. çeviride mütercim iki cümleyi “ve” bağlacı ile birleştirerek kaynak metindeki anlamı okuyucuya iletmış, “iş sonunda hilelerin bittiği bir noktaya geldi ve hiç bir köylü Ali Safa Bey’in tuzağına düşmüyordu” şeklinde aktarmıştır. Erek metinde olayların genellikle özetlenerek aktarıldığı 2. çeviride (Merzâd, 1382: 237) bu deyim çıkarılmış olsa da kaynak metindeki art arda kullanılan zengin deyimler sayesinde erek metinde kurulan başka cümlelerle anlam aktarılmıştır.

“Astığı astı kestiği kestik” deyimini köylülerin topraklarını zorla ellerinden alan ve kudreti elinde bulunduran Ali Safa Bey’in acımasız bir şekilde canının istediğini yapabilecek durumda olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. 1. çeviride kişinin işinin yolunda gitmesi ya da işi paraya dökmesi (Abadis 3, 2024) anlamına gelen “کار شدن” deyimini ile ifade edilmiştir. Bu şekilde anlamda ciddi bir kayıp olmuştur. 2. metinde deyim “دیگر خواسته خواسته است” “artık Ali Safa’nın isteği istektir” şeklinde Türkçeden bire bir çevrilmiş, devamındaki “eğer bir köylü ağzını açıp tek bir söz söylemeye cesaret ederse” cümlesiyle anlam bütünlüğü sağlanmıştır.

“Kılına bile hile gelmez” deyimini yine Ali Safa Bey’in yaptığı zulümler sonucunda hiçbir zarara uğramadığını belirtmek için kullanılmıştır. 1. çeviride “Ali Safa Bey’e kimse gözünün üstünde kaşın var demeye cüret edemiyordu” cümle yapısı içerisinde “بالای چشم کسی ابرو است” deyimini ile aktarılmıştır. Birebir deyim kaynak metindekisinin eşdeğeri olmasa da kurduğu cümle yapısı içinde kabul edilebilir bir aktarım olmuştur. Elbette anlamda bir kayıp yaşandığı söylenebilir. 2. çeviride Farsçada umurunda değil anlamındaki “ککش هم نمی گزد” (Abadis 4, 2024) deyim ile karşılanmıştır. Erek metinde Ali Safa beyin insanlara yaptığı kötülüklerin umurunda dahi olmadığını ifade etmektedir. Kaynak metindeki bazı cümleler 2. çeviriden çıkarılmış olsa da kaynak metnin anlamını yakaladığı söylenebilir.

Kaynak metinde Hatçe’nin Iraz ile konuşmaya çalıştığında ne diyeceğini bilmemesini ifade eden “Dili diline dolaşmak” deyimini 1. çeviride Türkçeden birebir çevrilmiştir. Farklı bir cümleyle yapısı kurularak “bir şeyler söylemek istedi, ama dili dolaştı, tutuldu ve üstesinden gelemedi” şeklinde açıklanmıştır. 2. çeviride kaynak

metindeki anlamla birebir örtüşen “به لکنت زبان افتادن” (Abadis 5, 2024) deyimiyile karşılanmıştır.

Kaynak metinde “içine kurt düşmek” deyimini Memed’in annesi ve Hatçe ile ilgili sorularına İsmail’in kekeleyerek cevap vermesi üzerine şüphelenmesini ifade etmektedir. 1.çeviride mütercim bu deyimiyi “دل..به بی تابی افتادن” içine bir huzursuzluk düştü şeklinde Türkçeye uyarlamıştır. 2.çeviride ise “ترس در ته دل” Memed’in içinde bir korku oluştu şeklinde yine Türkçeye uyarlanmış bir yapı oluşturulmuştur. Her iki yapı da kaynak metindeki anlamı okuyucuya aktarmıştır.

“Ocağına incir ağacı dikmek” deyimini kaynak metinde Abdi Ağa’nın Memed’i Hatçe’ye olan sevdasından vaz geçirmek için kullandığı bir tehdit içermektedir. Eğer Hatçe’nin etrafında dolaşırsa onun evini barkını yıkacağını, hayatını mahvedeceğini ifade etmektedir. 1. tercümede “اجاق روسر خراب کردن” ocağını başına geçirmek şeklinde Türkçeden bire bir aktarılmıştır. 2. tercümede “پدر در آوردن” (Abadis 6, 2024) acı bir şekilde intikam almak, cezalandırmak (Abadis 6, 2024) anlamına gelen Farşça deyimle aktarılmıştır. Erek kültür açısından düşünüldüğünde ikinci deyimini daha isabetli aktarıldığı söylenebilir.

Kaynak metinde İnce Memed’in Topal Ali’yi öldürüp intikamını almanın verdiği rahatlığı ifade etmek için kullanılan “yüreği soğumak” deyimini her iki erek metinde “دل خنک شدن” şeklinde kullanılmıştır. Bu deyim tam anlamıyla Türkçedeki deyimini birebir eşdeğeridir.

Kaynak metin	1. çeviri	2. çeviri
Gün doğmadan neler doğar (Kemal, 2004: 412)	تا آفتاب بزند خدا می داند چه کارهایی که نشود... (Bâğçebân, 1357: 263)	Metinden çıkarılmış.
Besle kargayı gözünü Oysun (Kemal, 2004: 166)	جوجه کلاغ را بزرگ کن تا بزند چشم را (Bâğçebân, 1357: 107)	مار در آستین (Mehrzâd, 1382: 241)
Merhametten maraz gelir (Kemal, 2004: 545)	خوبی زیادی بدی (Bâğçebân, 1357: 346)	مرحمت مرض (Mehrzâd, 1382: 241)
Yuva bozanın yuvası bozulur (Kemal, 2004: 194)	هرکی آشیانه ای را خراب کند آشیانش خراب می شود (Bâğçebân, 1357: 125)	Metinden çıkarılmış.

İnsanoğlu çiğ süt emmiştir (Kemal, 2004: 323)	آدميزاد شیر خام خوده س... (Bâğçebân, 1357: 208)	اولاد آدم شیر خام خورده (Mehrzâd, 1382: 142)
Düşmanın karıncaysa da hor bakma (Kemal, 2004: 231)	اگر دشمنت مورچه م باشد نباید دست کم بگیریش... (Bâğçebân, 1357: 149)	اگر دشمنت مورچه هم باشد او را به هیچ مشمار (Mehrzâd, 1382: 101)
Dinsizin hakkında imansız gelir (Kemal, 2004: 477)	عبدی و ممد از پس همدیگه بر میان . (Bâğçebân, 1357: 304)	جواب بی دین را باید بی ایمانی مثل خودش بدهد (Mehrzâd, 1382: 211)
Gelecekleri varsa görecekları de var (Kemal, 2004: 526)	اگر با هاشون روبرو بشیم که میدونیم چیکارشون باید بکنیم (Bâğçebân, 1357: 334)	Metinden çıkarılmış.

Tablo 7: Kaynak ve Erek Metinlerindeki Atasözlerinden Alıntı

“Gün doğmadan neler doğar” atasözü kaynak metinde Hatçe’ye annesinin Memed’in öldüğüne dair söylentileri aktarması üzerine Iraz’ın onu teselli etmek için söylediği sözler arasında geçmektedir. Bu bölümde Iraz söylentilere inanmamasını, geleceğin neler getireceğinin bilinmediğini ifade ederken Hatçe’ye karamsar olmamasını tavsiye etmektedir. 1.çeviride Türkçedeki bu yapının Farsça bir cümle yapısıyla erek kültüre aktarılmıştır. Güneş doğuncaya kadar Allah bilir ne olmayacak işler... (olur) “... نشود... ” şeklinde anlamı uygun aktardığı söylenebilir.

Besle kargayı oysun gözünü” atasözü Abdi Ağa’nın Memed’in yeğeninin nişanlısı olan Hatçeyle olan sevdasını duyup, sinirlenerek Memed’i nankörlükle suçlamak için söylediği bir sözdür. 1.çeviride “جوجه کلاغ را بزرگ کن تا بزند” şeklinde Türkçeden birebir aktarılmıştır. 2.çeviride ise “مار در مار در” şeklinde yenidoğan beslemek atasözüyle karşılanmıştır. İkinci çevirinin erek kültür açısından daha anlaşılır olduğu söylenebilir.

“Merhametten maraz gelir” atasözü Abdi Ağa’nın Memed’i Hatçeyi kaçırdığı için affettiği ve köye getirerek ona iyilik ettiği fakat Memed’in bu iyiliği bilmeyip Ağaya düşmanlık ettiğini ifade etmek için kullanılmıştır. 1. çeviride “خوبی زیادی” şeklinde Türkçeden birebir aktarılmıştır. 2. çeviride Farsçada olan “از محبت زیاد مرض حاصل شدن” (Abadis 7, 2024) atasözü ile ifade edilmiştir, fakat mütercim muhabbet kelimesini değiştirerek kaynak metindeki merhamet kelimesini kullanmıştır.

“Yuva bozanın yuvası bozular” atasözü Memed’in Haçe’yi kaçırmaması üzerine Hösük’ün onların izini sürecektir olan Ali’ye izlerini sürüp onları bulup Ağa’ya teslim ederek iki sevdalıyı birbirilerinden ayırmaması için söylediği atasözüdür. 1. çeviride *شود می خراب کند آشیانه ای را خراب* şeklinde Türkçeden birebir aktarılmış, 2. çeviride bu bölüm özetlendiği için atasözü çıkarılmıştır.

“İnsanoğlu çiğ süt emmiştir” Kerimoğlu aşiret reisinin bütün insanların hata yapacağını ifade ettiği atasözüdür. Bu atasözünün hem anlam hem kelime bağlamında Farsçada birebir eşdeğeri vardır ve her iki erek metinde eşdeğeri kullanılmıştır.

“Düşmanın karıncaysa da hor bakma” atasözü Süleyman emminin eşkiya Durdu’ya verdiği nasihat niteliğindeki atasözüdür. Bu atasözü de Farsçada hem anlam hem de kelime bağlamında eşdeğeri olan bir atasözü olması hasebiyle her iki çeviride aynen aktarılmıştır.

“Dinsizin hakkından imansız gelir” atasözü Memed’in Abdi Ağa’yı alt edeceğini belirtmektedir. Farsçada kelime olarak bire bir karşılığı olmayan atasözü her iki çeviride farklı cümlelerle aktarılmıştır. 1. çeviride *عبدی و ممد از پس همدیگه* Abdi ve Memed birbirinin üstesinden gelir şeklinde bir cümleyle 2. çeviride ise *جواب بی دین را باید بی ایمانی مثل خودش بدهد* “dinsizin hak ettiğini kendi gibi imansızın vermesi gerekir” şeklinde Türkçeden birebir aktarılmıştır.

Son olarak “gelecekleri varsa göreceklere de var” atasözü Memed’in köyü yakıp kaçarken onu takip edenlerin onu bulduklarında onun da onlara hak ettikleri karşılığı vereceğini belirtmek için kullanılmıştır. Farsçada birebir karşılığı olmayan atasözü 1. çeviride Farsça bir cümleyle *اگر باهاشون روبرو بشیم که میدونیم چیکارشون* onlarla karşılaşsak onlara ne yapmamız gerektiğini biliyoruz şeklinde beyan edilirken 2. çeviriden çıkarılmıştır.

İnce Memed I atasözlerinin kullanımı bakımından oldukça zengin bir söz varlığına sahiptir. Bu atasözlerin erek metinlere nasıl yansıdığı önemlidir. Fars ve Türk kültürlerinin birbirinden çok farklı yönlerinin olmasına karşın benzer bakış açılarına ve inanç düzlemine sahip olduklarını ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda erek metinlerde bazı atasözlerinin birebir karşılığını görmek mümkünse de bazı atasözlerinin doğrudan karşılığı bulunmamaktadır.

Sonuç

Çalışmaya konu olan çevirilerden ilki Semin Bâğcebân çevirisidir. Bâğcebân çevirdiği eserin mukaddimesinde *İnce Memed I* ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Yaşar Kemal’i bir ozan, *İnce Memed I*’i ise bu ozanın ağzından çıkan yanık bir türkü olarak tanımlamıştır. Eseri ne roman ne de şiir olarak tanımlayan Bâğcebân’ın eserin estetik değerinin farkında olduğu anlaşılmaktadır. O, kaynak metnin ilk üç bölümünü birkaç kez okuyup çevirdiğini geriye kalan kısımlarını ise

okuyup tek kalemde çevirdiğini ifade etmiştir. Kendisi ilk bölümleri daha özenli tercüme ettiğini ifade etse de kaynak metin bütünlüklü değerlendirildiğinde Bâğcebân'ın çevirisinde kaynak metinde bulunan cümle ve kelimeleri mümkün olduğunca çıkarmaksızın aktardığı görülmüştür. Kaynak metni birebir aktarmaya çalışan mütercim bazen de daha iyi bir şekilde anlamı aktarabilmek için kaynak metinde olmayan kelimeleri de erek metne eklemiştir. Bâğcebân kaynak metindeki uzun uzadıya yer alan mekân ve insan tasvirlerini erek metne aktarmış, aktarırken de edebi bir üslup kullanmaya dikkat etmiştir. 2. çeviri olan Husrev Mehrzâd çevirisinin özet bir çeviri olduğu söylenebilir. Mütercim, cümle ve kelime bağlamında kaynak metne sıkı sıkıya bir bağlılığı olmasa da kaynak metindeki cümleleri anlam olarak aktarmaya özen göstermiştir. Olaylara odaklanmış, kaynak metindeki estetik değerleri ikinci plana atmıştır. Mekân ve insan betimlemelerini genellikle çıkarmış bazen de asgari düzeyde aktarmıştır. Her iki çeviride de kaynak metindeki dilbilgisel yapıların bozulduğu, cümlelerin yeniden yapılandırıldığı yer değiştirme stratejilerinin uygulandığı örnekler vardır, bu oran 2. çeviride çok daha fazladır.

Bâğcebân kaynak metindeki diyalogları dönemin sokak ağzı ile halkın konuşma biçimine göre aktarmıştır. Mütercim kaynak metinde kullanılan yöresel ağzı erek kültüre aktarmak istediği için böyle bir tercihte bulunmuş olmalıdır. Her ne kadar bir kültüre yer eden ve özel anlamlar içeren yöresel konuşma biçimlerinin aktarımı mümkün olmasa da kaynak metnin konuşma diliyle yazıldığını aktarması açısından halkın konuşma biçimini kullanması önemlidir. Bu şekilde kelimelerdeki bazı sesler konuşma dilinde olduğu gibi düşmüştür. Mütercim kelimeleri erek metne tamamen konuşma dilinde olduğu gibi aktardığı için günümüz okuyucuları için metnin anlaşılması zor olabilir. Mehrzâd'ın çevirisinin günümüz Farsça konuşma biçimine göre yazıldığı ve daha uygun bir yazı dili standartlarını sağladığı söylenebilir.

Kaynak metindeki olayların yanı sıra estetik yapıları ve şiirsel anlatımı aktarmaya özen gösterdiği anlaşılan Bâğcebân genellikle deyim ve atasözlerini aktarmış, nadiren çıkarmıştır. Kaynak metindeki olaylara odaklanan Mehrzâd bazen özetleyerek kaynak metninden farklı cümle yapıları kurmuştur. Bu yüzden yeniden kurguladığı kendi metninde gereksiz olarak gördüğü deyim ve atasözlerini çıkarmıştır. Bu unsurların eksikliğinden kaynaklanan boşlukları yeni cümle yapıları ile gidermiştir.

Kaynak metinde kısa cümlelerin çokluğu dikkat çekicidir. Cümleler kısa olsalar da cümleler arasındaki anlam bağı, zaman ve mekân ilgisi oldukça güçlüdür. Bâğcebân kaynak metindeki kısa cümleleri genellikle virgül ve bağlaçlarla ayırarak anlam ilgisini sürdürmüş bazen de kısa cümleleri birleştirmiştir. Kaynak metni göz önünde bulunduran mütercim erek dilde de estetik yapıyı aktarmaya özen

göstermiştir. Mehrzâd'ın kısa cümleleri olduğu gibi aktardığı yerler olsa da genellikle cümleleri birleştirerek yeni cümle yapıları kurmuştur.

Kaynak metinde yazarın güçlü betimlemelerle bir mekândan başka bir mekâna geçişi tasvir ettiği cümle yapıları vardır. Şiirsel bir anlatımla desteklenen bu cümle yapıları aynı zamanda okuyucuyu metnin içine çekerek okuyucunun tasvir edilen o mekânı zihninde tasavvur etmesini sağlamaktadır. Bu geçiş aşamalarına riayet edilen her iki çeviride de mekânlardaki aşamalı geçişler bağlaçlarla sağlanmıştır.

Özel yer isimleri her iki metinde kaynak metindeki şekliyle aktarılmıştır. Özel bitki isimleri 1. çeviride daha özenle çevrilirken 2. çeviride genel ifadelerle aktarılmıştır. Kaynak metindeki lakaplar 1.çeviride anlamı ön planda tuttuğu için olsa gerek, Koca Osman'ın Büyük Osman şeklinde aktarılması gibi, Farsçaya tercüme edilerek aktarılmış ve bu aktarımlar bazen yanlış anlaşılmaya sebep olmuştur. Her iki mütercim de kaynak metinde yanlış anladıkları cümle yapıları göze çarpmaktadır.

Folklorik unsurların zengin olduğu kaynak metnindeki ağıt ve türküler esere hem estetik bir değer katmakta hem de halkın düşünce dünyasına ışık tutmaktadır. Her iki kaynak metindeki türkü ve ağıtların aktarımı zor olduğundan olsa gerek 1.metinden çıkarılmış, 2. metinde ise açıklanarak aktarılmıştır. Bu bağlamda kaynak metindeki folklorik unsurların aktarımında bir eksiklik olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak her iki çeviri metinde kaynak metnin aktarılmasında her zaman dilbilgisel bir eşdeğerliğe sahip olmasa da anlam bağlamında bir eşdeğerliliğin olduğu söylenebilir. *İnce Memed I*, Memed karakteriyle İran toplumunda devlet mekanizmalarının halkı ezdiği bir toplumda başkaldırının sembolü olması açısından önemli bir eserdir. Eserin Farsçaya aktarılmasında içeriği başat rol oynamıştır. Fakat ilk tercümesinde roman kahramanının sadece yaşadığı olaylara değil, eserin estetik değerlerine de odaklanması öneme haizdir. Bu bağlamda kaynak metin Fars okuyucusu için sadece bir ideolojinin aktarımı olmamış, aynı zamanda Türk edebiyatının başarılı yapıtlarından birinin aktarımı olarak öneme haizdir. İkinci çevirinin zaman olarak günümüze daha yakın bir çeviri olmasına karşın kaynak metne edebi olarak eşdeğer olduğu söylenemez. Romandaki olay örgüsünü merkeze alan Mehrzâd'ın yıllar sonra *İnce Memed*'i neden yeniden çevirdiği sorusunun cevabını *İnce Memed* nehir roman serisinin ilk iki cildini beraber yayınlamak istemesinde aramak gerekir. Mütercim, Memed'in haksızlıklara başkaldırdığı ve kahramanlık maceralarını ön plana çıkardığı tercümesinde ilk iki cildi birlikte aktararak *İnce Memed*'in bir nehir roman serisi olarak düşünülmesini arzu etmiş olması muhtemeldir.

Eser, 1974 yılındaki ilk çevirisi ile akıllara kazınmış, Yaşar Kemal Fars okura tanıtılmıştır. Eserin erek kültürde yer edinmesinde ve Kemal'in Fars okur nezdinde tanınırlığında Bâğçebân'ın çevirisinin başarısı yadsınamaz. Zira mütercim modern

Fars edebiyatının gelişim gösterdiği bir dönemde Türk edebiyatından yaptığı aktarımında kaynak metnin seçkin özelliklerini olabildiğince erek kültüre uygun bir biçimde yansıtmaya gayret etmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Berrin. (2001). Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 18 (2): 1- 16.
- Aktaş, Tahsin. (1996). Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış. Ankara: Orsen Matbaacılık.
- Artun, Erman. (1999) Çukurova Konulu Romanlarda Çukurova Halk ve Halk Edebiyatı Geleneği Ürünlerinin Etkisi ve Yeri. IV. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı Bildirileri kitabı içinde. Ankara: İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği Yayınları.
- Boztaş, İsmail. (1993). “Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik Ve Kayıplar” Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 10 (2): 55 – 65.
- Çiftçi, Hasan. (2011). Uygulamalı Farsça Grameri (Gramer, Metin, Sözlük). Erzurum: Eser Ofset Basın Yayın Mat.
- Demirezen, Mehmet. (1993). “Çeviride Eşdeğerlik Sorunu” Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 3 (1): 221-230.
- Gündüzalp, N. C. (2008). Charles Baudelaire’in Şiirlerinin Türkçe Çevirileri Üzerine İnceleme. Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık Bağrıaçık, Yeşim. (2017). “Aziz Nesin’in Farsçaya Çevrilen Eserleri Üzerinden bir Okuma”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 60: 343-362.
- Işık, Yeşim. (2017). “İran’da İnce Memed I’ın Etkisi Altında Yazılan Bir Eser: Madiyan Dağı Üzerinde Bir Çerağ”, International Journal of Languages’ Education and Teaching. 5 (1): 728-744).
- Işık, Yeşim. (2015). “Nazım Hikmet Ran’ın Farsçaya Çevrilen Eserleri” Hacettepe Edebiyat Fakültesi Dergisi, 32 (1): 163-171.
- Kemal, Yaşar. (2004). Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Basquet ile Görüşmeler. İstanbul: YKY.
- Kemal, Yaşar. (2004). İnce Memed I. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Yaşar. (1357). İnce Memed, (Bâğçebân, S. Çev). Tahran: Şirket-i Sehâmî-yi Kitabhâ-yi Cîbî.
- Kemal, Yaşar. (1382). İnce Memed, (Mehrzâd, H. Çev.). Tahran: Çaphane-yi Haydarî.
- Kemal, Yaşar. (1369). İnce Memed, (E. İsmaili, Çev.) Tahran: Naşr-i Arvand.

- Kemal, Yaşar. (1366). Şâhîn-ni Anavarza. (İ, Novbaht, Çev.) Tahran: Neşr-i Ney Yayınları.
- Kemal, Yaşar. (1368). Begzâr Hâristân Besûzed. (İ, Novbaht, Çev.) Tahran: Neşr-i Ney Yayınları.
- Kemal, Yaşar. (1370). Okâb-i Kûhistân. (Rr. Reisneyâ, Çev.) Tahran: İntişârât-i Nîmâ.
- Muin, Muhammed. (1382). Ferheng-i Farsi (yek cildi). Tahran: İntişârât-i Firdevs.
- Onural, E. (2017). Yaşar Kemal'in Romanlarının Zihniyet, Yapı, Tema ve Anlatım Bakımlarından İncelenmesi. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özyön, Arzu. (2014). "Çeviride Eşdeğerlik Kavramının Yeniden Tanımlanması ve Eşdeğerlik Kavramı ile İlgili Sorunlar" International Journal of Languages' Education and Teaching. 2 (1), 28-40.
- Sağlam, Musa Yaşar. (1994). "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanlarında Atasözleri ve Deyimler". Gündoğan Edebiyat, (9): 17-22.
- Uyar Galip- Yürüdür, Eren. (2023). Siyaset Sosyolojisi ve Coğrafya İlişkisi Bağlamında Siyasi Roman Analizi: İnce Memed Romanları. Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences, (64): 2818-2832.
- Yalçın, Alemdar. (2011). Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı (1946-2000). Ankara: Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Çevrimiçi Farsça Sözlük, Abadis 1, "دندان روی جگر گذاشتن",
<https://abadis.ir/fatofa/%D8%AF%D9%86%D8%AF%D8%A7%D9%86-%D8%B1%D9%88%DB%8C-%D8%AC%DA%AF%D8%B1-%DA%AF%D8%B0%D8%A7%D8%B4%D8%AA%D9%86>. Erişim Tarihi: 10.07.2024.
- Çevrimiçi Farsça Sözlük Abadis 2, "دست بسرش کن",
<https://abadis.ir/fatofa/%D8%AF%D8%B3%D8%AA-%D8%A8%D9%87-%D8%B3%D8%B1-%DA%A9%D8%B1%D8%AF%D9%86/>. Erişim Tarihi: 10.07.2024.
- Çevrimiçi Farsça Sözlük Abadis 3, "کار کسی سکه شدن",
<https://abadis.ir/fatofa/%D8%B3%DA%A9%D9%87-%D8%B4%D8%AF%D9%86/>. Erişim Tarihi: 10.07.2024.
- Çevrimiçi Farsça Sözlük Abadis 4, "ککش هم نمی گزد",
<https://abadis.ir/fatofa/%DA%A9%DA%A9%D8%B4-%D9%86%D9%85%DB%8C-%DA%AF%D8%B2%D8%AF/>. Erişim Tarihi: 10.07.2024.

Çevrimiçi Farsça Sözlük Abadis 5, “به لکنت زبان افتادن”,
<https://abadis.ir/fatofa/%D9%84%DA%A9%D9%86%D8%AA/>. Erişim Tarihi:
10.07.2024.

Çevrimiçi Farsça Sözlük Abadis 6. “پدر آورین”,
<https://abadis.ir/fatofa/%D9%BE%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D8%B1-%D8%A7%D9%88%D8%B1%D8%AF%D9%86/>. Erişim Tarihi: 13.07.2024.

Çevrimiçi Farsça Sözlük Abadis 7, “از محبت زیاد مرض حاصل شدن”,
<https://abadis.ir/fatofa/%D9%85%D8%AD%D8%A8%D8%AA-%D8%B2%DB%8C%D8%A7%D8%AF%DB%8C-%D9%85%D9%88%D8%AC%D8%A8-%D9%85%D8%B1%D8%B6-%D8%A7%D8%B3%D8%AA/>. Erişim Tarihi: 10.07.2014

Gisoom.<https://www.gisoom.com/book/11263267/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%B2%D9%88%D8%A8%D9%88%DA%A9/> Erişim Tarihi: 10.07.2024.

Magerta. “جلزو ولنز کردن” <https://magerta.ir/culture/literature/meaning-proverb-is-to-make-welsh/#:~:text=>. Erişim Tarihi: 10.07.2024.

Tabnak.<https://www.tabnak.ir/fa/tags/182970/1/%D8%AE%D8%B3%D8%B1%D9%88-%D8%B4%D8%AC%D8%A7%D8%B9-%D8%B2%D8%A7%D8%AF%D9%87>.
Erişim Tarihi: 10.07.2024.

12. VE 13. YÜZYIL SELÇUKLU VE GORYEO SERAMİKLERİNİN ÜRETİM TEKNİKLERİ VE SANATSAL YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI¹

Seren ÖZER*
Jongee PARK**
Eunmi YU***

Öz

Bu çalışma, 12. ve 13. yüzyıllarda üretilen geleneksel Selçuklu ve Goryeo dönemlerine ait seramiklerin karşılaştırmasını sunmaktadır. Bu kapsamda, her iki dönemin karakteristik özellikleri, seramik sırlarda kullanılan renklendirici oksitler ve üretim teknikleriyle birlikte ayrıntılı olarak incelenmiştir. Selçuklu seramikleri, geometrik ve bitkisel motiflerle süslenerek İslam kültürünün etkilerini yansıtırken, Goryeo seramikleri, doğal formların ve sade estetiğin ön planda olduğu bir tarzda, Budizm'in etkisiyle üretilmiştir. Hem Selçuklu hem de Goryeo dönemleri seramiklerinin üretim teknikleri, dönemin kültürel ve coğrafi etkilerini yansıtan kendine özgü yöntemler içermektedir. Selçuklu döneminde Mina'i ve Lüster teknikleriyle yapılan eserler öne çıkarken, Goryeo döneminde Sangam tekniğiyle üretilen eserler büyük bir ilgi toplamıştır. Bu seramikler, her iki dönemin sanatsal ve teknik becerilerini sergileyen, aynı zamanda dönemlerinin estetik anlayışını ve manevi değerlerini yansıtan önemli sanat eserleridir. Dönemin seramiklerinde kullanılan renklendirici oksitler açısından karşılaştırdığımızda, Selçuklu seramiklerinde geniş bir renk skalası elde etmek için yaygın olarak bakır, kobalt, demir ve kurşun oksitleri kullanılmıştır. Diğer taraftan, Goryeo dönemi seramiklerinde ise demir oksitinin yanı sıra titan dioksit kullanımı ve özel olarak geliştirilmiş seladon sırları öne çıkmaktadır. Seladonlarda kullanılan demir oksit, özellikle seramiğin indirgenmiş atmosferde pişirilmesi sonucu yeşil tonların elde

Anahtar Kelimeler

Selçuklu seramikleri
Goryeo seladonları
Renklendirici oksitler
Türkiye ve Kore
geleneksel kültürü

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
08.11.2024
Kabul Tarihi:
17.12.2024
E-Yayın Tarihi:
31.12.2024

¹ Bu araştırma, 2024 Korean Studies Grant Program of the Academy of Korean Studies (AKS-2024-R-104) tarafından, verilen proje kapsamında desteklenmiştir. Yazarlar, sağlanan bu değerli destek için teşekkür etmektedir.

* Araştırma Görevlisi, Atılım Üniversitesi, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Bölümü, seren.ozer@atilim.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2001-0893. DOI: 10.61134/audodilder.1581756.

** Profesör Doktor, Atılım Üniversitesi, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Bölümü, jongee.park@atilim.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1415-6906. DOI: 10.61134/audodilder.1581756.

*** Öğretim Görevlisi Doktor, Ankara Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, eyu@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3297-7874. DOI: 10.61134/audodilder.1581756.

edilmesini sağlarken, titan dioksit ise sırların opaklığını artırmakta ve renk çeşitliliğine sebep olmaktadır. Bu çalışma ayrıca, Türkiye ve Kore'nin geleneksel seramiklerini inceleyerek okurların, iki ülkenin o dönemdeki kültürlerini daha iyi kavrayabilmesine olanak sağlamayı ve kültürel farkındalığa yardımcı olabilmeyi hedeflemektedir.

A COMPARATIVE STUDY OF THE PRODUCTION TECHNIQUES AND ARTISTIC APPROACHES IN 12TH AND 13TH CENTURY SELJUK AND GORYEO CERAMICS

Abstract

This study presents a comparative analysis of traditional ceramics from the Seljuk and Goryeo periods, produced in the 12th and 13th centuries. In this context, the characteristic features of both periods have been examined in detail, including the coloring oxides used in ceramic glazes and the production techniques. Seljuk ceramics adorned with geometric and botanical motifs that reflect the effects of Islamic culture, whereas Goryeo ceramics emphasize natural forms shaped by Buddhism. Both Seljuk and Goryeo ceramics demonstrate unique production techniques that are indicative of the cultural and geographical influences pertinent to their respective eras. In the Seljuk period, the use of Minai and Lüster techniques is particularly highlighted, while the Goryeo period is distinguished by the Sangam technique. These ceramics are significant works of art that display the artistic and technical skills of both periods, while also reflecting their aesthetic philosophies and spiritual values. In comparing the coloring oxides, it was found that Seljuk ceramics frequently employed copper, cobalt, iron oxides and lead oxide, to achieve a wide range of colors. Conversely, ceramics from the Goryeo period prominently include iron and titanium oxides to create specially developed celadon glazes. Iron oxide aids in achieving green tones, especially when the ceramics are fired in a reducing atmosphere. Meanwhile, titanium dioxide enhances the opacity of the glazes and contributes to color diversity. In addition, this study aims to enable readers to better understand the cultures of Türkiye and Korea during that period by examining the traditional ceramics of both countries

Keywords

Seljuk ceramics
Goryeo celadons
Coloring oxides
Traditional culture
of Türkiye and Korea

Article Info

Received: 08.11.2024
Accepted: 17.12.2024
E-Published: 31.12.2024

1. Giriş

İnsanlık tarihinin farklı dönemlerinde, seramikler sadece pratik işlevleriyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerin de bir yansıması olmuştur. Antik dönemlerden itibaren, seramikler farklı toplulukların inanç sistemleri, ritüeller ve günlük yaşamları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda, seramiklerin süsleme biçimleri, üretiminde kullanılan teknikler ve formlar, dönemin sosyal yapısını ve estetik anlayışını da ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Selçuklu dönemi (M.S. 1037-1194) ve Kore'nin Goryeo dönemi (M.S. 918-1392), her iki ülkenin seramik teknolojisinin gelişimi açısından belirleyici dönemlerdir (Ağatekin, 2003: 4; Güler, 1998: 51). Selçuklu dönemi, Türkiye'de seramik teknolojisinin belirgin bir şekilde ilerlediği bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Farklı oksitlerin ve üretim tekniklerinin kullanıldığı seramikler ile ince işçilikle işlenmiş çiniler, bu dönemin seramik sanatının karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Çoğunlukla mavi, yeşil ve beyaz tonlarının kullanıldığı geometrik ve floral desenler, zengin bir estetik anlayış sunmaktadır. Bu desenler, İslam kültürünün derin etkilerini yansıtarak, seramiklerin yalnızca görsel estetik sağlamakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal ve dini değerlerin ifadesinde de önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Ağatekin, 2003: 29).

Öte yandan, Goryeo dönemi, zengin bir seramik kültürünün gelişip şekillendiği önemli bir zaman dilimidir. Bu dönemin en dikkat çekici örneklerinden biri olan Seladon seramikleri, kendine özgü yeşil tonu ve zarif desenleriyle dünya çapında tanınmakta ve bu durum, Kore'nin seramik üretim teknolojisi ile estetik anlayışını gözler önüne sermektedir. Seladon seramiklerin yüzeylerine işlenen ince kabartmalar ve doğal motifler, dönemin sanatsal anlayışını ve doğaya olan derin bağlılığını yansıtmaktadır. Ayrıca, bu tasarımlar Budist izler taşımakta ve dönemin kültürel ve dini değerlerini ortaya koymaktadır (Güneşer, 2008: 13).

Seramik üretimindeki teknolojik yenilikler, insanlık tarihinin ilerlemesiyle birlikte sürekli olarak gelişim göstermiştir. Bu durum, mühendislik alanında önemli bir araştırma konusu haline gelmiş; yeni seramik türlerinin geliştirilmesine, mevcut malzemelerin performanslarının iyileştirilmesine ve çeşitli uygulama alanlarının keşfine zemin hazırlamıştır. Selçuklu dönemi seramiklerinde, kullanılan çeşitli oksitler sayesinde farklı renk tonları elde edilmiştir. Benzer şekilde, Goryeo döneminin seladon üretimlerinde de oksitlerin birbirleriyle olan etkileşimi önemli bir rol oynamış ve bu durum eşsiz yeşil tonlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. İki dönemin seramiklerinde uygulanan üretim yöntemleri, o dönemlerin becerileri ve kültürel arka

planlarıyla bağlantılı olarak farklılık göstermektedir. Selçuklu döneminde daha çok yükseltgenme ortamında pişirme uygulanırken, Goryeo döneminde seramikler indirgenme ortamında pişirilmiştir. Bu farklılıklar, her iki kültürdeki iklim ve doğal kaynakların etkisini yansıtarak sanatsal ve teknik becerilerin gelişimine katkıda bulunmuştur. Modern dönemde ise, seramiklerin işlevselliği ve estetiği, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik gibi kavramlarla birleşerek, günümüz tasarım dünyasında kendine yer bulmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'nin Selçuklu dönemi ile Kore'nin Goryeo dönemi seramiklerini karşılaştırmalı bir biçimde inceleyerek, her iki kültür bölgesinin geleneksel seramikleri hakkında daha derin bir anlayış geliştirmeyi hedeflemektedir. Araştırma, iki dönemin seramiklerinde kullanılan oksit türleri, üretim teknikleri ve seramikler üzerindeki motifler gibi unsurlara odaklanarak, kapsamlı bir karşılaştırma gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, Selçuklu ve Goryeo dönemlerindeki seramik sanatında kullanılan malzeme ve tekniklerin analizi, her iki kültürün estetik anlayışını, teknolojik becerilerini ve tarihsel gelişimlerini anlamaya yönelik önemli veriler sunmaktadır. Aynı zamanda, bu araştırma, Kore seramik sanatına ve kültürüne ilgi duyan Türklerin yanı sıra Türk kültürünü öğrenmek isteyen Korelilerin de ilgisini çekmeyi ve bu alanlara yönelik motivasyonlarını artırmayı amaçlamaktadır. Böylece, kültürel etkileşimi güçlendirerek her iki toplumun birbirini daha iyi anlamasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir (Altundağ, 2017; Öztürk - Altundağ, 2023).

2. Seramik Sırlarda Kullanılan Renklendirici Oksitler

Seramik sanatında renklerin elde edilmesi ve estetik özelliklerin vurgulanmasında renklendirici oksitler büyük bir öneme sahiptir. Bu oksitler, sır reçetelerine eklenerek seramik yüzeylerine çeşitli renklerin yanı sıra parlaklık veya opaklık kazandırmaktadır. Renklendirici oksitlerin etkisi, türlerine, kullanım miktarlarına, diğer oksitlerle etkileşimlerine, fırının atmosferine ve pişirim sıcaklıklarına bağlı olarak değişmektedir (Varışlı, 2019: 7). Her bir oksit, belirli koşullar

altında benzersiz renk tonları ve efektler ortaya çıkararak zengin ve çeşitli bir renk paleti sunmaktadır. Bu sayede seramik sanatçılarının, yaratıcılıklarını ve teknik bilgilerini kullanarak çeşitli estetik özelliklere sahip eserler üretmesine olanak sağlamaktadır. Seramik sırlarda yaygın olarak kullanılan oksitlerin özellikleri ve bunların seramik yüzeylerine kattığı renklerin detaylı incelemesi, seramik sanatının zenginliğini ve teknik inceliklerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Aşağıda, renklendirici oksitlerin her birinin özellikleri, seramik sırlarına kattıkları renkler ve bu renklerin elde edilmesinde kullanılan teknikler detaylı bir şekilde verilmiştir.

2.1. Silisyum Dioksit ve Alüminyum Oksit

Sır içerisine kil-kaolin, feldspatlar veya kuvars olarak eklenen silisyum dioksit (SiO_2), sırların tamamında yüksek miktarda kullanılmaktadır. SiO_2 sır içerisinde bulunan bazik oksitlerle etkileşime girerek amorf faza sahip camsı bir yapının oluşmasını sağlamaktadır. Sırın yapısını etkileyen faktörlerde kullanılan kuvarsin miktarıyla beraber tane boyutu da önemli bir rol oynamaktadır. Artan tane boyutu, ergime sıcaklığının artmasına ve işlemin yavaşlamasına sebep olduğundan, ince taneli kuvars kullanımı hem prosesin kontrolü hem de mekanik özelliklerin gelişmesi açısından olumlu etkiye sahiptir (Çetin, 2005: 3; Varışlı, 2019: 8).

Yüksek erime noktasına (2050 °C) sahip olan alüminyum oksit (Al_2O_3), kaolinden elde edilmekte ve bulunduğu sır içeriğinin ergime sıcaklığının artmasına neden olmaktadır. Sırın termal genleşme katsayısını düşürdüğünden ve mekanik ve kimyasal (asitlere ve bazlara olan direnç) özelliklerini önemli ölçüde artırdığından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Sır içerisinde genellikle bulunan SiO_2 ile yüksek miktardaki (> 25%) Al_2O_3 etkileşime girerek sırın matlaşmasını ve kristal ayrılmanın engellemesini sağlamaktadır (Özcan, 2002: 16; Varışlı, 2019: 9).

2.2. Demir Oksit

Seramik dünyasında yaygın olarak kullanılan minerallerden birisi olan demir oksit oksijenle olan etkileşimi sonrası oluşturduğu bileşiklere göre farklı renk seçenekleri sunmaktadır. Bu bileşikler ve seramiğe kattığı renkler şu şekilde sıralanabilir: siyah (FeO), gümüşümsü gri (Fe_3O_4) ve kırmızı (Fe_2O_3) demir oksitler (Yıldız, 2019: 15). Kullanılan demir oksit ve diğer oksitlerin miktarları ve pişirimin yapıldığı atmosfer elde edilmek istenen sır rengini (beyaz, mavi tonları, mavi-yeşil, yeşil tonları, sarı tonları, kahverengi, kırmızı tonları, gri ve siyah) büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin, içeriğinde kurşun barındıran sırlara eklenen demir oksit, nötr veya yükseltgen atmosferde pişirildiğinde sarı, kahverengi veya kırmızı rengini vermektedir. Öte yandan, titanyum dioksit içeren sırlarda, indirgenme atmosferinde yapılan pişirim sonrası, içerisinde bulunan Fe_2O_3 miktarına bağlı olarak seladon seramiklerinde görülen yeşil tonları ile gri-yeşil ve mavi-yeşil gibi renk kombinasyonlarını elde etmek mümkündür (İn, 2014: 69).

2.3. Kalsiyum Oksit ve Magnezyum Oksit

Kalsiyum oksit (CaO) kaynağı olarak beş farklı hammadde kullanılmaktadır. Bunlar, kalsiyum karbonat, kalsiyum fosfat, vollastonit, dolomit ve kalsiyum sülfattır. Pişirimin $1100\text{ }^{\circ}C$ 'nin üzerine çıktığı sıcaklıklarda çok iyi bir ergitici özellik sağlayan kalsiyum oksit, sırnın viskozite değerinin azalmasını, genişleme katsayısının düşmesini ve buna bağlı olarak mekanik özelliklerinin gelişmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yüksek miktarda kullanıldığında, kristalleşme eğilimini artırması sebebiyle matlaşmaya sebep olmaktadır (Çetin, 2005: 5; Varışlı, 2019: 10).

Öte yandan, magnezit, dolomit ve talkum kaynaklarından elde edilen magnezyum oksit (MgO), görece orta sıcaklıklarda ($1100\text{ }^{\circ}C$) yapılan pişirimlerde sır bileşimine az miktarda eklenerek parlaklığın artmasını sağlamaktadır. İndirgen atmosferde pişirildiğinde gri tonlarını veren MgO , sır tabakasının mekanik özelliklerinin gelişmesine, viskozite değerinin azalmasına ve bunlara bağlı olarak

çamur ile sır tabakasının daha iyi tutunmasına yardımcı olmaktadır (Özcan, 2002: 16; Milli Eğitim Bakanlığı Raporu, 2007: 5; İn, 2014: 72).

2.4. Sodyum Oksit ve Potasyum Oksit

Genellikle orta pişirim sıcaklıklarında kullanılan, sırasıyla sodyum feldspat ve potasyum feldspat hammaddelerinden elde edilen, sodyum oksit (Na_2O) ve potasyum oksit (K_2O) (ikisi beraber alkali olarak tanımlanmaktadır), sır içeriğinde önemli bir ergitici rolündedir. Alkali karışımı, yüksek genleşme katsayılarından dolayı sırın çatlamasını önlemek amacıyla belirli miktarın altında kullanılmaktadır. İki feldspatın erime noktalarının farklı olması nedeniyle geniş bir erime aralığı elde edildiği vurgulanmalıdır. Feldspatların içerisinde silisyum dioksit ve alüminyum oksitinin de bulunması sebebiyle, bileşime eklenen miktar dikkatlice hesaplanmalıdır (Özcan, 2002: 15; Çetin, 2005: 4).

2.5. Bakır Oksit, Kalay Oksit, Çinko Oksit ve Manganez Oksit

Renklendirici olarak kullanılan üç çeşit bakır oksit bulunmaktadır. Bunlar bünyeye siyah rengini veren bakır (II) oksit (CuO), kırmızı rengini veren bakır (I) oksit (Cu_2O) ve bakır karbonat (CuCO_3)'tır. Alkali içerikli bünyelere eklenen CuO , sıcaklık etkisine bakılmaksızın, yükseltgen atmosferde pişirildiğinde çoğunlukla yeşil ve mavi renk vermektedir. Öte yandan, indirgen atmosferde pişirilen CuO bünyesinde bulundurduğu az miktardaki demir ve çinko oksitleri ile etkileşime girerek kırmızının tonlarını vermektedir. Ayrıca, kurşun içerikli bünyelere eklenen CuO , indirgen atmosferde yeşil tonların oluşumunu sağlarken, normal atmosferde pişirimden sonra düşük sıcaklıkta (600-800 °C) indirgenme fırınında yapılan ikinci bir pişirimle kırmızı tonların elde edilmesini sağlamaktadır. Ek olarak, sırda kullanılan CuO miktarının 3-6% oranında yükseltilmesi, astara mat veya metalik siyah görünümü kazandırmaktadır (Sevim, 2006: 54; Arısoy, 2018: 18).

Yüksek erime noktasına (1630 °C) sahip olan kalay oksit (SnO_2), fırın atmosferinden veya pişirim sıcaklığından etkilenmemekle beraber, örtücü sırların

hazırlanmasında yaygın şekilde kullanılan opaklaştırıcı bir hammaddedir. Opaklaştırma oranı, eklenen SnO₂ miktarına (6-10%), parçacıkların boyutuna ve kristalleşme yapısına bağlı olarak değişmektedir. SnO₂'nin bir başka önemli özelliği ise diğer oksitler ile etkileşimi sonrasında, ya sıra yeni bir renk katması (sarı, pembe ve kırmızı tonları) ya da hali hazırda oluşturulmuş rengin tonunu açmasıdır. Ek olarak, düşük genleşme katsayısına sahip olan bu oksit, pişirim sırasında oluşan sır çatlaklarının giderilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır (Sevim, 2006: 55; Yıldız, 2019: 17).

Çoğunlukla orta sıcaklıklarda (1100 °C) kullanılan çinko oksit (ZnO), eklendiği miktara göre sirlara parlaklık veya matlık (> 10%) kazandırmaktadır. Buna ek olarak, düşük genleşme katsayısı sayesinde ZnO, sıran esnekliğini artırarak çatlak oluşumunu önlemeye yardımcı olan bir hammaddedir (İn, 2014: 69; Yıldız, 2019: 16; Varışlı, 2019: 11).

Ekleme yapılan sirlarda parlak metalik yüzey görünümünü sağlayan manganez oksit (MnO), alkali içerikli sirlarda mor tonlarını, kurşun içerikli sirlarda ise siyah veya kahverengi tonlarını oluşturmaktadır (Arısoy, 2018: 18).

2.6. Titan Dioksit, Nikel Oksit, Kurşun Oksit ve Kobalt Oksit

Sır içeriğine eklenen titan dioksit (TiO₂), kullanıldığı miktara göre, sıran ergimesini etkilemeden, matlık kazandırmakta ve örtücü bir rol oynamaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, sır içerisinde bulunan demir oksit miktarına, pişirim atmosferine ve sıcaklığına bağlı olarak sırda yeşil tonlarının oluşmasını sağlamaktadır. Başka bir özelliği ise, diğer oksitlerle kullanıldığında kristal sirlarının oluşumunu kolaylaştırmaktadır (Çetin, 2005: 8; İn, 2014: 73).

Genellikle sirlarda yeşil-gri kombinasyonunu elde etmek için kullanılan nikel oksit (NiO), diğer oksitlerde etkileşimi sonucunda, olağan rengin güzelleşmesini sağlamaktadır. Eklendiği yüksek baryum veya çinko oksit katkılı sirlara veya kristal

sırlara mavi ve mor rengini verirken, titan dioksit katkılı sırlara sarı veya yeşil tonlarını vermektedir (İn, 2014: 73).

Sülyenden veya karbonattan elde edilebilen, düşük ergime sıcaklığına (880 °C) sahip olan kurşun oksit (PbO), sırlarda ergitici olarak görev yapmakta ve diğer oksitlerin çözünürlüğünü kolaylaştırmaktadır. Ancak, bu oksitin en önemli dezavantajı, zehirli yapısından dolayı gıda ile temas eden seramik kaplarda kullanılmaması gerektiğidir (Millî Eğitim Bakanlığı Raporu, 2007: 5; Arısoy, 2018: 19).

Çok güçlü bir renklendirici olan ve 1000-1040 °C sıcaklıklarında erime gösterebilen kobalt oksit (CoO), siyah kobalt karbonattan veya pembe kobalt oksitten temin edilebilmektedir. Sıra eklendiği miktara, diğer oksitlerle olan etkileşimine ve pişirim atmosferine bağlı olarak mavinin tonlarını veya mor rengini vermektedir (Çetin, 2005: 8; Yıldız, 2019: 17).

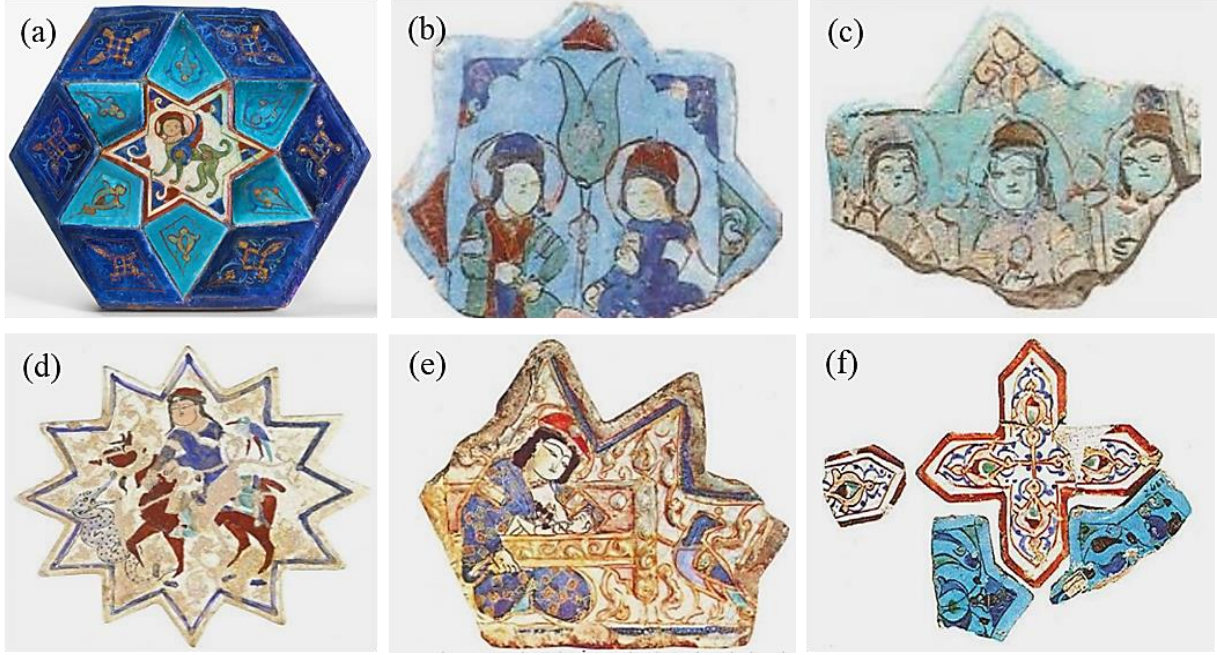
3. Selçuklu Dönemi Seramiklerinin Üretimi

Selçuklu dönemi seramikleri, Orta Asya'dan Ortadoğu'ya kadar geniş bir coğrafyada hüküm süren Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde üretilmiş, İslam sanatının önemli eserlerindedir (Ağatekin, 2003: 29). Özellikle İran'da ve Orta Asya'da bulunan Selçuklu atölyelerinde üretilen seramikler uluslararası ticarete de büyük bir talep gördüğünden, dönemin en ünlü seramik üretim merkezleri arasında yer almaktadır. Çoğunlukla geometrik desenleri, bitkisel ve hayvan figürleri ve nadiren insan figürleri içeren Selçuklu seramikleri, günlük yaşamda kullanılan objelerin (mutfak gereçleri, çömlekler vb.) yanı sıra, mimari yapıların (camiler, medreseler ve sarayların duvarlarını) süslemesinde de önemli rol oynamaktadır (Erdal, 2023: 71). Günümüze kadar ulaşmış olan, teknik ve estetik açıdan oldukça zengin ve çeşitli olan bu seramikler, dönemin sosyal, kültürel ve dini yaşamını yansıtan önemli eserlerdir. Selçuklu döneminde seramik üretiminde kullanılan tekniklerin her biri aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.1. Minai Tekniği

12. ve 13. yy. Büyük Selçuklu döneminde, İran'ın özellikle Keşan ve Ray bölgelerinde, geliştirilen minai tekniği, İslam seramik dünyasına katılan eşsiz ve pahalı bir süsleme tekniğidir. O dönemde çok sayıda üretimi yapılan bu tekniğin kullanımı, Selçukluların İran'daki hakimiyetinin sona ermeye başlamasıyla (12. yy.'ın ortalarında) azalmaya başlamıştır (Arısoy, 2018: 22). Sıraltı ve sırüstü olarak uygulanan bu teknikte yedi farklı renk kullanılmaktadır. Minai tekniğinde kullanılan seramik bünye çoğunlukla kuvarstan ve plastikliğin artması amacıyla eklenmiş beyaz kil ve sırçadan oluşmaktadır. Bünye ince taneli, sert ve gri-sarı bir renkte olduğundan dolayı kullanım öncesi astarlama işlemi gerektirmemektedir. Minai tekniğini diğer üretim yöntemlerinden ayıran en büyük özelliği, ilk olarak orta sıcaklıklarda (950-1000 °C) ve ardından görece düşük sıcaklıklarda (750-850 °C) uygulanan iki farklı pişirim uygulanmasıdır. Birinci aşamada, yüksek ısıya dayanıklı mavi, mor, turkuaz veya yeşil renklerin sır altına uygulanması sonrasında genellikle şeffaf (bazen de firuze renkli) bir sır ile kaplanması yapılmakta ve ilk pişirimi gerçekleştirilmektedir. Sonraki aşamada ise sır üstüne, nispeten sıcaklığa daha duyarlı olan siyah, kırmızı, yıldız veya beyaz renklerin uygulanması sonrası ikinci pişirimi yapılmaktadır (Büyükaslan, 2020: 9; Taşdelen, 2021: 7; Şanlı - Boratav, 2022: 619). Büyük Selçuklu mimari süslemesinde, minai tekniği ile üretilen seramik örnekleri Konya'da bulunan Alaeddin Köşkü ve II. Kılıç Arslan Köşkü'ndeki çinilerde ve Karatay Medresesi'ndeki eserlerde görülmektedir. Şekil 1'de II. Kılıç Arslan Köşkü'nde bulunan ve minai tekniği kullanılarak üretilmiş eserlerden bazıları verilmiştir. Genellikle haç, yıldız veya çokgen şeklide üretilen bu seramiklerin minyatür sanatı ile ilişkili de olduğu literatürdeki kaynaklarca belirtilmiştir (Kırtay, 2020: 343). Selçuklu dönemi seramiklerinde, geometrik şekiller kullanılarak oluşturulan, çoğunlukla iç içe geçen ve tekrarlayan desenler, evrendeki düzeni ve sonsuzluğu simgelemektedir. Bu desenlerin simetrik biçimde düzenlenmesi ise yaşamda dengeyi temsil etmektedir. Ayrıca, sfenks ve siren gibi fantastik yaratıkların işlendiği pek çok esere de rastlanmıştır. Şekil 1 (a)'da

görüldüğü gibi, sfenks olarak adlandırılan başı insan, gövdesi aslan olan kanatlı yaratıkların sarayı düşmanlardan, kötülüklerden ve hastalıklardan koruduğuna inanılmaktadır (Ağatekin, 2003: 76). Detayları incelediğimizde, ortada yer alan yıldız şeklinde düzenlenmiş figür, büyük ihtimalle bir hükümdarı veya önemli bir kişiyi temsil etmektedir. Öte yandan, Şekil 1 (b, c)'deki insan betimlemeleri incelendiğinde, resmedilen figürlerin saray mensuplarına ait olduğu düşünülmektedir. Şekil 1 (d)'de yıldız formundaki çini üzerinde atlı bir süvari figürü bulunmaktadır; bu, Selçuklu döneminde savaşçıları veya av sahnelerini betimlemek için yaygın olarak kullanılan bir motiftir. Şekil 1 (e) ise gündelik yaşamı temsil etmek amacıyla üretilmiş eserler arasında yer almaktadır.

Şekil 1: II. Kılıç Arslan Köşkü'nde bulunan minai tekniğiyle üretilmiş eserler (Kırtay, 2020: 342-345).

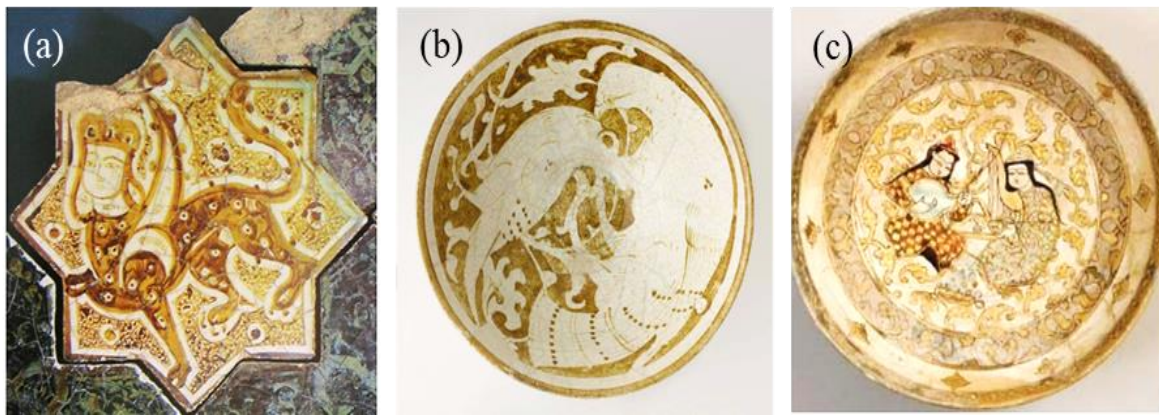
3.2. Lüster Tekniği

Kaynaklardan elde edilen bilgiler ışında, lüster tekniğinin Büyük Selçuklu döneminde kullanımı, Mısır'daki Fatımi Hanedanlığının yıkılmasıyla beraber, İran ve Mezopotamya'ya göç eden seramik ustalarının bu bölgelerde üretim yapmaya başlamasıyla yaygınlaşmıştır (Ağatekin, 2003: 58). Selçuklu saraylarında yaygın olarak

12. VE 13. YÜZYIL SELÇUKLU VE GORYEO SERAMİKLERİNİN ÜRETİM TEKNİKLERİ VE SANATSAL YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

kullanılan lüsterli seramikler, Keşan ve Ray bölgelerindeki seramik merkezlerinde yüksek kaliteyle üretilmiştir (Arısoy, 2018: 23). Yine minai tekniğinde olduğu gibi, lüster tekniğinde de birden fazla pişirim işlemi yapılmaktadır. İlk fırınlama işleminde, şeffaf alkali ya da kalaylı, kurşunlu opak sırlarla kaplanan bünyeler orta sıcaklıklarda (900-1000 °C) pişirilmektedir. Sonrasında ise fırınlanmış sır üzerine bünyesinde nano boyutlarda gümüş ve bakır oksit barındıran lüster boyalar ince bir tabaka halinde sürülerek indirgen atmosferi altında nispeten daha düşük sıcaklıklarda (650-700 °C) pişirilmektedir (Ağıl - Karasu, 2019: 52). Selçuklu dönemi seramiklerine bakıldığında, kahverengi ve sarı tonlarınca zengin olan lüsterler, kabartmalı mihraplar ve karmaşık geometrik şekilli (yıldız, haç, kare ya da sekizgen biçimindeki) yüzeylerde sıklıkla kullanılmıştır (Savaş, 2021: 80). Günümüzde, Konya yakınlarındaki Kubadabad Sarayı'nda yapılan kazılarda, Selçuklu dönemine ait insan ve hayvan figürlerinin resmedildiği birçok seramik parça bulunmuştur (Gülaçtı, 2012: 37). Şekil 2' de Selçuklu dönemine ait lüster tekniği ile üretilmiş, sfenks motifinin işlendiği sekizgen biçimli çini (Şekil 2 (a)) ve hayvan ile insan figürleriyle süslenmiş tabaklar (Şekil 2 (b, c)) örnek olarak sunulmuştur. Şekil 2 (b)'de kartal veya yırtıcı kuş olduğu düşünülen desen, Selçuklu sanatında hem hükümdarlığın hem de gökyüzünün sembolü olarak sıkça kullanıldığı vurgulanmadan geçilmemelidir (Arısoy, 2018: 25).

Şekil 2: Selçuklu dönemine ait lüster tekniği ile üretilmiş eserler (Arısoy, 2018: 29; Savaş, 2021: 81; Göher: 73).

3.3. Sıraltı Tekniği

12. yy. Büyük Selçuklu döneminde, seramik ve çini sanatında kullanılan bu teknikte, yüzeyde oluşturulacak motifler bisküvi pişirimi sonrasında yüksek ısıya dayanıklı renklerle boyandıktan sonra şeffaf renksiz veya renkli sır ile kaplanarak fırınlanmaktadır (Arısoy, 2018: 21). Boyama işlemine ek olarak, motiflerin daha da belirginleşmesi amacıyla motiflerin bıçak yardımıyla kazınarak işlendiği örneklerde bulunmaktadır. Şeffaf renksiz sırların altında genellikle siyah, lacivert, patlıcan moru, yeşil, mavi ve turkuaz renkleri yaygın olarak kullanılırken, şeffaf renkli (genellikle turkuaz) sırların altında ise siyah boya kullanılmıştır (Ağatekin, 2003: 53). Turkuaz şeffaf sır uygulaması yapılmış, Kubadabad Sarayına ait, bitkisel rumi desenler içeren haç şeklindeki çiniler ve insan, hayvan ve bitkisel figürlerin bir arada işlendiği sekizgen şeklindeki çiniler Karatay Medresesi'nde sergilenmektedir (Savaş, 2021: 79). Şekil 3'te farklı hayvan ve insan figürleri ile birlikte doğanın zenginliğini ve insanın doğayla olan ilişkisini sembolize eden desenler yer almaktadır. Resimlerdeki kuş, cennet, özgürlük, yüksek hedeflere ulaşma ve ruhsal unsurların sembolü olarak öne çıkarken; balık ve sığır olduğu düşünülen figürler, bolluk ve bereketi temsil etmektedir. Ayrıca, bu figürler, ekonomik ve sosyal refahı ifade etmek amacıyla da kullanılmaktadır. Burada yer alan hayvan figürlerinin yanı sıra, Selçuklu seramiklerinde sıklıkla kullanılan aslan gücü ve cesareti; geyik bereketi ve ruhsal arınmayı; tavşan çevikliği, kurnazlığı ve iyi şans; at ise kuvvet ve kudreti simgelemektedir (Ağatekin, 2003: 93; Arısoy, 2018: 35).

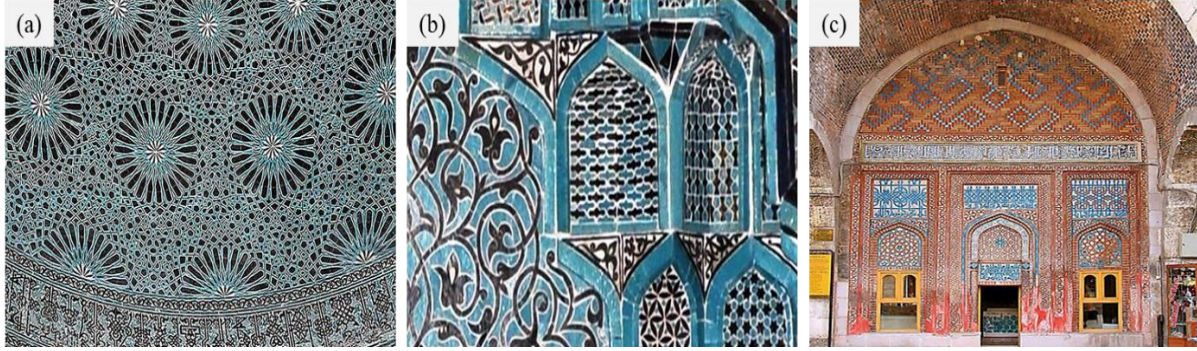
Şekil 3: Karatay Medresesi'nde sergilenen sıraltı tekniği ile üretilmiş çini eserler (Savaş, 2021: 79).

3.4. Mozaik Tekniği

Selçuklular döneminde dini yapıların (özellikle mihrap, kubbe ve duvar) süslenmelerinde kullanılan mozaik tekniği, özenle kesilerek elde edilen küçük çini parçalarının istenilen deseni oluşturacak şekilde bir araya getirilmesiyle uygulanmaktadır (Büyükaslan, 2020: 7). Bünyede bulunan yüksek miktardaki kuvars, pişirme işleminden sonra yapının zarar görmeden kolaylıkla kesilmesine olanak sağlamaktadır. Bu teknikte, firuze baskın olmakla beraber, patlıcan moru, lacivert ve siyah renkli sırlı çiniler beyaz harç yardımı ile işlenecek yüzeylere yerleştirilmektedir (Özkul, 2020: 69). Genellikle yıldız ve çokgen gibi geometrik desenlerin hakim olduğu bu teknikte bitkisel figürlerin ve kûfi ve sülüs yazıların da işlendiği gözlemlenmektedir (Savaş, 2021: 75). Konya'daki II. Kılıç Arslan ve Sahip Ata Türbeleri, Karatay Medresesi ve Afyon'daki Mısri Cami, Selçuklu mozaik sanatının önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Şekil 4 (a), Karatay Medresesi'ndeki mozaik tekniğiyle üretilmiş çini eserlerden örnekler sunmaktadır.

Selçuklu mimarisinde "sahte mozaik" olarak adlandırılan ve gerçek mozaik uygulamalarından farklı olarak desenlerin sırlı çini üzerine kazınarak işlenmesiyle oluşturulan bu tekniğin Konya'daki Beyşehir Eşrefoğlu Cami ve Sahip Ata Türbesi'nde kullanıldığı görülmektedir (Büyükaslan, 2020: 8). Bu teknik, maliyetten ve zamandan tasarruf etmek amacıyla geliştirilmiş olsa da görsel açıdan yeterli doyumu sağlayamadığından çok tercih edilmemiştir. Şekil 4 (b), Konya Sahip Ata Cami mihrabında, doğanın estetik güzelliklerini yansıtmak amacıyla kullanılan bitkisel formların işlendiği sahte mozaik çinilere yer vermektedir. Selçuklu seramiklerinde sıkça rastlanan hayat ağacı (Şekil 3 (b)'de bağdaş kurup oturan ve elinde nar çiçeği tutan insan figürünün çevresinde yer alan bitki), ölümsüzlüğü ve cenneti simgelerken; lotus çiçeği ve palmet (hurma yaprağı) gibi bitkisel motifler ise sırasıyla saflığı ve bereketi temsil etmektedir.

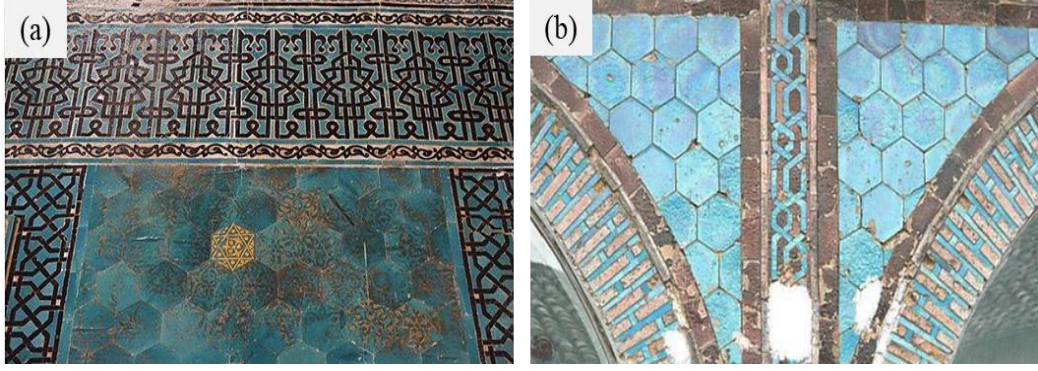
Ek olarak, Selçuklu döneminde, estetik ve dekoratif zenginliği arttırmak amacıyla mozaik tekniği ile sırlı tuğla tekniğinin (tuğlaların sırlanarak parlatılması ve renklendirilmesiyle elde edilmesi) bir arada kullanıldığı örneklere rastlanılmıştır (Ağatekin, 2003: 32). Sivas'ta bulunan I. İzzeddin Keykavus Türbesi bu tekniklerin kullanıldığı yapılara örnek olarak verilebilir (Şekil 4 (c)).

Şekil 4: Selçuklu dönemi mozaik tekniği ile üretilmiş çini eserler: (a) Karatay Medresesi, (b) Sahip Ata Cami Mihrabı ve (c) I. İzzeddin Keykavus Türbesi (Savaş, 2021: 75-77).

3.5. Tek Renkli Sırlı Çini Tekniği

Selçuklu döneminde yaygın olarak kullanılan tekniklerden biri olan tek renkli sırlı çini tekniği, genellikle iç mekanların (özellikle duvar kaplamaları, kubbe içleri ve mihraplar) daha estetik bir görünüm kazanması amacıyla tek başına ya da sırlı tuğla ve mozaik teknikleriyle beraber kullanılmaktadır. Bu teknik ile çoğunlukla mavi, turkuaz, yeşil ve beyaz gibi renklere üretilen çiniler, bünyenin üzerine uygulanan sır tabakasının pişirilmesiyle elde edilmektedir (Örgen, 2007: 49). Üçgen, kare, dikdörtgen veya altıgen gibi basit geometrilerde üretilen çinilerin örnekleri Karatay Medresesi ve Sahip Ata Türbesi'nde ve Tokat'ta bulunan Gök Medrese Cami'nde bulunmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5: Selçuklu dönemi tek renkli sır tekniği ile üretilmiş çini eserler; (a) Karatay Medresesi ve (b) Gök Medrese Cami Avlusu (Savaş, 2021: 73, 74).

3.6. Ajur Tekniği

12. ve 13. yy. arasında Selçuklu dönemi sanatçılarının ajur tekniğini İranlı ustalardan esinlenmesi, bu tekniğin mimari ve dekoratif sanatlarda nadiren de olsa kullanılmasına yol açmıştır. Bu teknik, seramik sanatında nemli kil veya seramik yüzeyine kesici aletler yardımıyla oyuklar veya delikler açarak desenler oluşturma işlemidir. Dekorlaması tamamlanmış ürünlerin daha sonrasında pişirilmesi ve sırlaması yapılmaktadır (Arısoy, 2018: 21). Geometrik şekillerle ve kufi yazılarla tasarlanmış örneklere, Sahip Ata Külliyesi, Konya'daki Alaeddin Cami ve Isparta'nın Eğirdir ilçesinde bulunan Dünder Bey Medresesi'nde rastlanmaktadır. Şekil 6 (a), Selçuklu dönemine ait ajur tekniği ile üretilmiş eserlere örnek olarak sunulmuştur.

3.7. Kabartma Tekniği

Büyük Selçuklu döneminde diğer yöntemlere kıyasla nadir olarak kullanılan bu teknikte, çeşitli bitkisel figürler veya yazılar, yumuşak çini bünyesi üzerine kalıplar yardımıyla aktarılmakta ve daha sonrasında pişirme işlemine tabi tutulmaktadır. Sonrasında, pişirilmiş bünye lacivert, mor, firuze veya yeşil renklerle sırlanarak tekrardan fırınlama işlemine tabi tutulmaktadır (Savaş, 2021: 81). Ek olarak, figürlerin daha belirginleştirilmesi amacıyla kabartmalı kısımların renksiz, kalan kısımların ise lacivert renkle sırlandığı bünyelerin örnekleri de literatürde belirtilmiştir (Büyükaslan, 2020: 8). Bu teknikle üretilmiş, dini ve süsleme amaçlı yazılar içeren çini örnekleri

(Şekil 6 (b)), I. İzzeddin Keykavus Türbesi'nde ve Konya'da bulunan Karaaslan, II. Kılıç Arslan ve Sahip Ata Türbelerinde yer almaktadır.

3.8. Lakabi Tekniği

11. ve 12. yy. Büyük Selçuklu döneminde kullanılan lakabi tekniği, çok katmanlı sırların kullanılarak istenilen desenlerin oyulması ve alttaki farklı renklerin ortaya çıkarılmasıyla görsel etkinin artmasına olanak sağlamaktadır. Bu teknikte, kazınmış desenler içerisine sürülen çeşitli renkli sırların pişirilme işlemi yapılmaktadır. Hayvan veya bitki figürleri veya kufi yazıları içeren beyaz zemin üzerine genellikle kobalt mavisi, turkuaz mavisi, mangan moru ve sarı renkli sırlar uygulanmaktadır (Örgen, 2007: 82). Lakabi tekniği kullanılarak üretilmiş seramik örneklerine Karatay Medresesi'nde ve Gök Medresesi'nde rastlanılmaktadır. Şekil 6 (c), lakabi tekniğiyle üretilmiş üzerinde siren figürünün olduğu bir eseri örnelemektedir. Sirenler, başı insan, gövdesi kuş veya balık şeklinde betimlenen ve genellikle suyla ilişkilendirilen mitolojik yaratıklardır. Bu yaratıkların olağanüstü güçlere sahip olduklarına ve koruyucu bir rol üstlendiklerine inanılmaktadır (Ağatekin, 2003: 77).

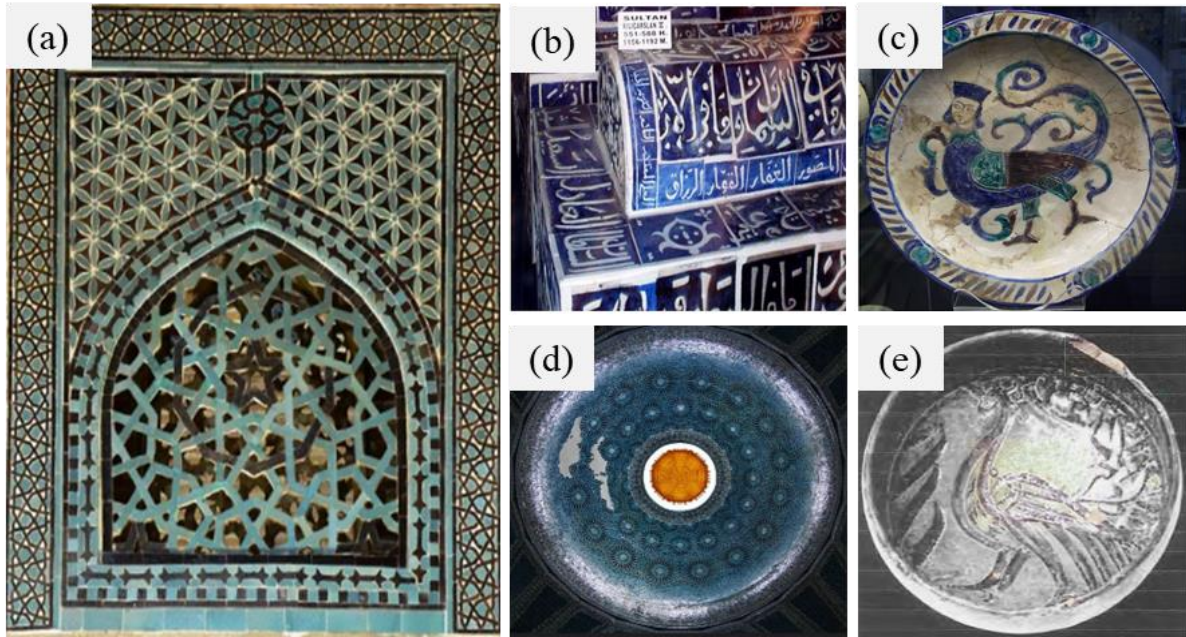
3.9. Sgraffito Tekniği

Büyük Selçuklu mimarisinde sıklıkla kullanılan sgraffito tekniği, pişirilmiş bünyenin kendi renginden farklı bir renkle astarlanmasından ya da boyanmasından sonra kazınarak istenilen desenin oluşturulmasıyla uygulanmaktadır (Yardımcı - İrdelp, 2013: 140). Sgraffito seramikleri, günlük kullanım eşyaları (özellikle tabaklar ve kaseler), dekoratif objeler (vazolar) ve mimari süslemelerde yaygın olarak kullanılmıştır (Şekil 6 (d)). Selçuklu dönemi sgraffito tekniğinin güzel örneklerini Karatay Medresesi'nde ve Gök Medrese'de bulunan seramikler sunmaktadır.

3.10. Champeve Tekniği

12. ve 14 yy. arasında uygulanan champeve tekniği, astar tabakasının işlenmek istenilen motiflere göre kazınarak oyulduğu fakat delinmediği ve sonrasında şeffaf renksiz veya renkli sırla kapatıldığı bir uygulamadır. Özellikle İran'ın Garrus

bölgesinde üretilen ve 'Gabri Seramikleri' diye adlandırılan bu ürünlerde, oyulan boşluklar kahverengi ve yeşil boya ile veya sırlarla doldurulmuştur (Arısoy, 2018: 20). Selçuklu dönemine ait olan Şekil 6 (e), champleve tekniği kullanılarak üretilmiş bir tabak örneğidir. Bu tabakta, güzellik ve cennetle ilişkilendirilmiş tavus kuşu motifi işlenmiştir.

Şekil 6: Selçuklu dönemine ait (a) ajur (b) kabartma, (c) lakabi, (d) sgraffito ve (e) champleve teknikleri ile üretilmiş eserler (Ağatekin, 2003: 47; Örgen, 2007: 84; Kayın, 2017: 211; Büyükaslan, 2020: 9).

4. Goryeo Dönemi Seladon Seramiklerinin Üretimi

Seladon seramikleri, Doğu Han Hanedanlığı (M.S. 25-220) döneminde Çin'in Zhejiang bölgesindeki Yue fırınlarında üretilmeye başlamıştır (Karasu - Andaş vd. 2019: 393). Çin seramik tarihinde önemli bir yere sahip olan, zarif tasarımlarıyla ve göz alıcı yeşil sırları ile tanınan bu seramikler hem yerel hem de uluslararası ticarete büyük bir öneme sahip olmuştur. Özellikle Tang (M.S. 618-907) ve Song (M.S. 960-1279) Hanedanlıkları dönemlerinde Longquan fırınlarında üretilen Seladon seramikleri, Çin'den dış ülkelere ihraç edilerek Kore, Japonya ve Tayland gibi birçok Uzakdoğu ülkesine yayılmıştır (Çalışkan, 2021: 1308). Bu seramikler, tarih boyunca

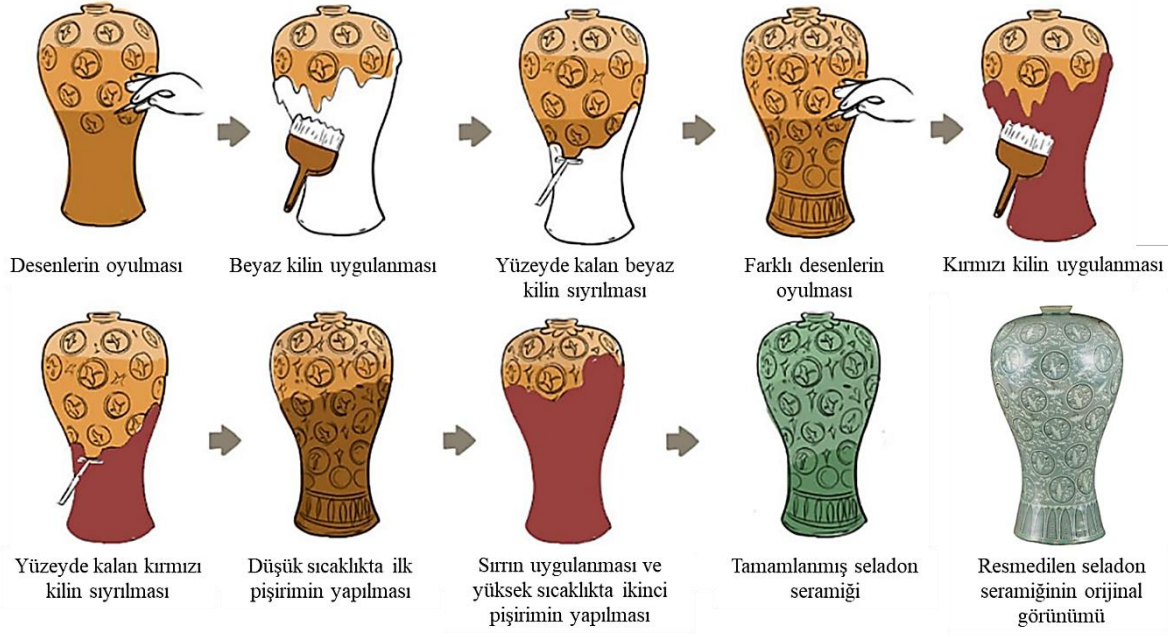
farklı ülkelerin dinlerine, geleneklerine, kültürlerine ve yaşam biçimlerine göre şekillenerek gelişim göstermiştir.

9. yy.'da Tang ve Song Hanedanlıkları ile Goryeo Hanedanlığı arasında gelişen ticaret ve kültürel etkileşimler sonucunda seladon seramiklerinin Kore'ye ihracatı başlamıştır (Namwon, 2011: 91). İlk başlarda Longquan seladonlarına benzer şekilde, Gangjin ve Buan bölgelerinde, üretime başlayan Kore seramik sanatçıları, 11. yy.'da kendilerine özgü üretim yöntemleri ve tarzlarını geliştirerek Goryeo seladonlarını üretmeye başlamışlardır (Yong-i, 1992: 14). Longquan seladonları genellikle yeşilimsi-mavi ve erik-yeşili tonlarında üretilmektedir (Duan - Ji vd. 2016: 274). Bu renklerin oluşumu, kullanılan ham malzemelerin bileşimi, sırn içindeki elementlerin oranları, pişirme sıcaklığı ve atmosfer koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Jin - Wang vd. 2021: 29567). Özellikle bu seramiklerinin yeşil veya mavi tonlarda üretilmesinde, sırn içerisindeki FeO miktarı ve değerlik durumu (Fe^{+2} ve Fe^{+3} denge halleri ve Fe^{+2}/Fe^{+3} oranı) ve fırınlama sırasında oluşan atmosferindeki oksijen miktarı önemli bir rol oynamaktadır (Kim - No vd. 2011: 3389). İndirgenme atmosferi altında (düşük oksijenli ortamda), sırn içerisindeki FeO miktarının artması, rengin açık yeşilden koyu yeşile dönmesine neden olurken, oksijen miktarının artması mavi renk oluşumuna olanak sağlamaktadır (Jin - Wang vd. 2021). Değerlikleri göz önünde bulundurulduğunda ise, yüksek sıcaklarda ve indirgen ortamlarda Fe^{+2} oluşumu sebebiyle yeşil tonları gözlemlenirken, sıcaklığın azalması ve oksijen miktarının artmasıyla birlikte Fe^{+3} oluşumu sarı, kahverengi ve mavi tonlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Buna ek olarak, yüksek Fe^{+2}/Fe^{+3} oranında da mavi tonlarda sırların oluştuğu gözlemlenmiştir (Karasu - Andaş, 2019: 389; Hao - Wang vd. 2022; Güngör - Çizer, 2022: 279). Öte yandan, özellikle Sangam tekniği (kakma tekniği) ile süslenmiş zarif motifleri ve benzersiz yeşim yeşili sır rengiyle ünlenen Goryeo seladonları, dünya çapında büyük bir beğeni kazanmış ve Kore'nin seramik sanatında önemli bir yere sahip olmuştur (Park - Jungmann vd. 2020: 149). Goryeo döneminde, Budizm'den oldukça etkilenen seramik ustaları hem soylu kişilerce hem de halk arasında yaygın

olarak kullanılan Goryeo seladonlarına dini ve sembolik motifler işleyerek, bu seramiklerin estetik ve manevi değerlerini artırmışlardır (Güneşer, 2008: 13). Goryeo döneminde, süs eşyalarından mutfak gereçlerine hatta duvar fayanslarına kadar günlük yaşamın her alanında kullanılan bu seramikler, genellikle gerçek veya hayali insan, hayvan ve bitki motifleriyle süslenmiştir (Güler, 1998: 52). İnsan figürleri genellikle Budist sembollerle ilişkilendirilirken, hayvan motifleri arasında turna, ejderha ve balık gibi desenler yer almaktadır. Bitki desenleri ise lotus çiçeği, bambu, çam ağacı ve çeşitli çiçekleri içermektedir. Ayrıca, bulut ve dalga desenleri de o dönemde sıklıkla kullanılmıştır. Bu seramikler, estetik zarafetleri ve derin sembolik anlamlarıyla Goryeo döneminin kültürel ve sanatsal mirasını temsil etmektedir.

4.1. Sangam Tekniği

Sangam tekniği, Goryeo döneminde Kore seramik sanatçıları tarafından geliştirilen, özel bir dekoratif uygulamadır. Bu teknikte, seramik yüzeyinde işlenmek istenen desenler, ilk olarak kesici aletler yardımıyla delinmeden oyulmakta ve sonrasında bu oyukların içine farklı renkli kil doldurulması yapılmaktadır (İn, 2014). Şekil 7'de görüldüğü üzere sangam tekniğinin uygulanması sırasıyla şu şekildedir: (i) seramik yüzeyine desenlerin dikkatli ve hassas bir işçilik ile oyulması, (ii) desenlerin beyaz kil ile doldurulması ve ardından desenlerin dışarısında kalan kilin yüzeyden sıyırılması, (iii) farklı renkte olması istenen desenlerin ikinci kez seramik yüzeyine oyulması, (iv) yeniden oyulmuş desenlerin siyah veya kırmızı kil ile doldurulması ve yine ardından kalan kilin yüzeyden sıyırılması, (v) bünyenin sertleşmesi için görece düşük sıcaklıklarda (800-900 °C) pişirilme işleminin yapılması, (vi) seramik yüzeyine şeffaf sırnın ince bir tabaka halinde uygulanması ve (vii) bitmiş üründe istenilen rengin ve parlaklığın sağlanabilmesi için indirgenme atmosferi altında ve daha yüksek sıcaklıklarda (1200-1300 °C) sırnın fırınlanması (Güneşer, 2008: 12; Kılıçoğlu, 2019: 24).

Şekil 7: Sangam tekniğinin detayları, Kaynak: <http://contents.history.go.kr>.

Şekil 8, 12. ve 13. yy.'da sangam tekniği ile üretilen Goryeo seladonlarına örnek amaçlı verilmiştir. Burada sadece Şekil 8 (b, d) olarak kodlanan resimler, tek renk kil uygulaması yapılmış eserlere örnek teşkil etmektedir. Şekil 8 (b)'de çiçek deseni, esere zarif ve sade bir görünüm kazandırmak amacıyla beyaz kil ile işlenmişken, öte yandan, Şekil 8 (d)'de siyah kil kullanımı, bitkisel figürleri daha belirgin hale getirmiştir. Verilen desenlerin anlamları göz önünde bulundurulduğunda, Şekil 8 (a, g)'deki eserlerin yüzeylerine işlenen turnalar, uzun ömrü ve sadakati ifade etmektedir. Ayrıca, Şekil 8 (a)'de bulunan bambu yine uzun ömür ile birlikte dayanıklılığı simgelerken, bununla beraber erik çiçeği ise yeniden doğuşu ve baharın güzelliğini temsil etmektedir. Şekil 8 (f)'te verilen seramik parçası üzerinde bulunan ve ejderha olduğu tahmin edilen figür, güç ve asaleti simgelemektedir. Goryeo döneminde, ejderha figürü kraliyet ve soylulukla ilişkilendirilmiş ve kutsal bir varlık olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, kraliyet eşyalarında, kötü ruhlardan koruduğu düşüncesiyle tapınaklarda ve ritüel objelerde sıkça kullanılmıştır. Bu figürlere ek olarak, yüzeylere işlenen geometrik şekiller (örneğin Şekil 8 (g)'de objenin dış tarafına doğru işlenmiş olan desenler) sonsuzluğu, dengeyi ve uyumu ifade etmektedir. Goryeo seramikleri genellikle doğa temalı desenler ve mitolojik figürler içerse de, bazı eserlerde insan

figürleri ve günlük yaşam sahnelerini de yer verilmiştir. Şekil 8 (h)'de görüldüğü üzere, bu eserler dönemin sosyal yapısını, geleneklerini ve günlük yaşamını yansıtarak Goryeo döneminin kültürel bağlamını anlamamıza olanak sağlamaktadır.

Şekil 8: Goryeo dönemine ait sangam tekniği ile üretilmiş seladon eserler: (a-h) dekoratif objeler ve mutfak gereçleri, Kaynak: <https://asia.si.edu;>
<https://www.museum.go.kr.>

4.2. Kazıma, Kabartma ve Ajur Teknikleri

Sangam tekniğinin yanı sıra, Goryeo döneminde kazıma, ajur ve kabartma teknikleriyle üretilmiş birçok değerli eser bulunmaktadır (İn, 2014: 27). Aşağıda Şekil 9 ve Şekil 10'da verilen resimler, 12. ve 13. yy.'da kazıma tekniği kullanılarak üretilmiş Goryeo seladonlarına ait dekoratif objeler ve mutfak gereçlerine örnek teşkil edecek şekilde sunulmuştur. Monokrom seladonlar olarak da bilinen bu seramikler, yüzeyde oluşturulacak desenlerin sivri uçlu aletler yardımıyla kazılmasından sonra sırlama işleminin yapılmasıyla üretilmişlerdir (İn, 2014: 30). Şekil 9 (a, a1)'deki vazo üzerinde bulunan anka kuşu, kraliyet ailesinin gücü ile yeniden doğuş ve ölümsüzlüğü temsil ederken, öte yandan, şakayık çiçeği bolluk ve zarafeti simgelemektedir. Diğer resimlerde bulunan ve sıklıkla kullanılan lotus çiçeği ise saflığı ve ruhsal aydınlanmayı ifade etmektedir. Ayrıca, Şekil 9 (b, b1)'de bulunan bulut deseni ise doğanın güzelliğini ve cenneti temsil etmektedir.

Şekil 9: Goryeo dönemine ait kazıma tekniği ile üretilmiş seladon eserler: (a-e) vazolar ve su şişeleri, (f-h) dekoratif objeler, (a1) anka kuşu ve şakayık çiçeğinin ayrıntısı, (b1) lotus çiçeği ve bulut ayrıntısı, Kaynak: <https://asia.si.edu>.

Şekil 10: Goryeo dönemine ait kazıma tekniği ile üretilmiş seladon eserler: (a-e) mutfak gereçleri (yağdanlık, tabak ve çay kapları) ve (b1, c1) çiçek ayrıntıları, Kaynak: <https://asia.si.edu>.

Bir önceki bölümde detaylıca bahsedildiği gibi, kabartma tekniği desenlerin seramik yüzeyine özel kalıplar yardımıyla aktarılmasıyla yapılmaktadır. Buna ek olarak, ajur tekniği ise seramik yüzeyine kesici aletler yardımıyla desenler oyulup açıklıklar oluşturulması ve ardından fırınlama ve sırlama işlemlerinin yapılmasıyla uygulanmaktadır. Şekil 11, bu tekniklerle üretilen Goryeo seladonlarına örnek olması amacıyla verilmiştir. Yukarıda bahsedilen motiflere ek olarak, bu seladonlarda

12. VE 13. YÜZYIL SELÇUKLU VE GORYEO SERAMİKLERİNİN ÜRETİM TEKNİKLERİ VE SANATSAL YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

kullanılan kaplumbağa, uzun ömrün, sabrın ve azmin bir ifadesi olarak kabul edilirken, maymun zekanın ve merakın, balık figürü bolluk ve bereketin, ay ile ilişkilendirilen tavşan ise uzun ömrün ve zekanın sembolü olmuştur. Son olarak, bu seramiklerde kullanılan nar meyvesi ise bereketi ve doğurganlığı simgelemektedir. Goryeo seladonlarında sıklıkla kullanılmış olan motiflerin anlamları referans olarak verilen kaynaklarda detaylı bir şekilde işlenmiştir (Park - Jungmann vd. 2020; Cho, 2021).

Şekil 11: Goryeo dönemine ait ajur ve kabartma teknikleriyle üretilmiş seladon

eserler: (a-g) dekoratif objeler, Kaynak: <https://www.metmuseum.org>;

<https://www.museum.go.kr>.

5. Selçuklu Dönemi ve Goryeo Dönemi Seramiklerinin Karşılaştırılması

Selçuklu ve Goryeo dönemlerindeki seramik sanatçıları, diğer hanedanlıklardan edindikleri bilgi ve birikimi kendilerine özgü üretim ve dekorlama yöntemlerine dönüştürerek hem sanatsal hem de kültürel açıdan büyük bir değere sahip, tarih boyunca ve günümüzde büyük hayranlık uyandıran eşsiz seramikler yaratmışlardır. Her iki dönemde de ince işçilik çalışmasının bir sonucu olarak yüksek kalitede üretilen bu seramikler, detaylı motifleri ve özenli dekorlamalarıyla dikkat çekmektedir. O dönemlerin sanatçıları, her bir parçayı titizlikle işleyerek, estetik açıdan göz alıcı ve kültürel olarak zengin eserler ortaya çıkarmışlardır.

Selçuklu ve Goryeo dönemlerindeki seramikleri karşılaştırdığımızda, en çok vurgulanması gereken nokta, kullanım alanlarının yanı sıra geliştirdikleri üretim yöntemlerinde kullanılan malzemelerin, uygulama süreçlerinin ve estetik sonuçların da belirgin farklılıklar göstermesidir. Günümüze ulaşan eserler incelendiğinde, Selçuklu döneminde üretilen seramiklerin çoğunlukla mimari yapıların (saray, cami, medrese vb.) süslemesinde kullanıldığı ve bu eserlerin geniş bir renk yelpazesine sahip olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle yedi farklı renk uygulaması içeren minai tekniğiyle ve altın, gümüş ve bakır gibi göz alıcı metal oksitler kullanılarak lüster tekniğiyle üretilen seramikler, döneminin estetik anlayışını ve teknik yetkinliğini yansıtan önemli örneklerdendir. Diğer tekniklerle karşılaştırıldığında hem sır altına hem de sır üstüne renklendirme uygulamasıyla gerçekleştirilen minai tekniği ve sadece sır üstü renklendirme işlemi içeren lüster tekniği, birden fazla pişirim gerektirmektedir. Her iki teknikte de fırınlama ve sırlama işlemleri, kullanılan renklere ve tekniklerin gereksinimlerine göre farklı sıcaklık aralıklarında gerçekleştirilmektedir. İlk olarak, seramiğin mukavemetini artırmak veya minai tekniğinde bazı renklerin seramiğe geçmesini sağlamak amacıyla yüksek sıcaklıklarda fırınlama işlemi yapılır. Daha sonra, nispeten daha düşük sıcaklıklarda pişirme veya sırlama işlemi uygulanır (Ağil - Karasu, 2019: 395; Büyükaslan, 2020: 9-10; Taşdelen, 2021: 6-7; Şanlı - Boratav, 2022: 620). Bu iki aşamalı fırınlama süreci, renklerin ve sırlamanın istenen şekilde oluşmasını sağlayarak, seramiklerin hem estetik hem de fonksiyonel özelliklerinin ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır. Her iki yöntemin detayları, "Selçuklu Dönemi Seramiklerinin Üretimi" başlıklı kısımda ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu iki yönteme ek olarak, Selçuklu döneminde kullanılan mozaik tekniği, ufak seramik parçalarının bir araya getirilerek desenlerin oluşturulması işlemi, Goryeo döneminde rastlanmayan bir tekniktir. Öte yandan, Goryeo dönemi seramikleri ya da seladonları, çoğunlukla günlük hayatta kullanılan gereçleri ve soylu kişiler için üretilmiş dekoratif objeleri (kraliyet eşyaları) içermektedir. Ayrıca, dönemin inanç anlayışından da oldukça etkilenilmesi, Budist tapınaklarında bulunan seramik objelerle desteklenmektedir. Bu dönemde üretilen seramikler, detaylarının bir

önceki kısımda açıklandığı şekilde, desenlerin seramik yüzeyine oyulup, beyaz, siyah ve/veya kırmızı killerle doldurulmasının ardından sırlama ve pişirme işlemlerinin yapıldığı sangam tekniği kullanılarak üretilmişlerdir (Kılıçoğlu, 2019: 24). Selçuklu dönemi seramiklerine kıyasla, Goryeo dönemi seramiklerinde daha fazla sadeliğin ve doğallığın ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Özellikle, yeşim taşıyı andıran yeşil tonları (yeşim-yeşili, erik-yeşili, grimsi-yeşil ve mavimsi-yeşil) renkleriyle üretilen bu seramikler, dönemin estetik anlayışını yansıtmaktadır. Goryeo seladonlarının bir diğer özelliği de üretimlerinin indirgenme atmosferi altında gerçekleştirilmesidir. Sırın renklendirilmesindeki en önemli faktörlerden biri, kompozisyondaki oksitlerin birbiriyle etkileşimi dışında, pişirim ortamındaki oksijen miktarıdır (Çalışkan, 2021: 1308). İndirgenme atmosferinde fırınlama, oksijen miktarını azaltarak sırın açık yeşil tonlarında oluşmasını sağladığı bilinen bir gerçektir (Jin - Wang vd. 2021: 29568). Bu yöntem, seramiklerin yüzeyinde karakteristik ve zarif renkler elde edilmesine katkıda bulunmakta ve Goryeo seladonlarının estetik değerini artırmaktadır.

Kendilerine özgü geliştirdikleri üretim teknikleri dışında, her iki dönemde kullanılan ortak üretim yöntemleri de mevcuttur. Bunlardan, kabartma ve kazıma teknikleri hem Selçuklu hem de Goryeo dönemlerinde yaygın olarak uygulanmıştır. Selçuklu döneminde, özellikle çinilere yazılar, geometrik şekiller ve bitkisel motifler kabartma tekniği ile işlenmiştir. Kazıma yöntemi ise hem sır altı hem de sır üstü olarak uygulanmış; bu sayede farklı işlenen motifler daha belirgin hale getirilmiştir. Diğer taraftan, Goryeo seladonlarına genellikle lotus çiçeği ve mitolojik figürler gibi motifler kabartma tekniği ile eklenmesi, bu da eserlere derinlik ve üç boyutlu bir görünüm katmasına olanak sağlamıştır. Kazıma yöntemi ise Goryeo döneminde sadece sır altı olarak uygulanmış ve bu teknikle yapılan desenler, sırın transparan yapısı sayesinde daha yumuşak ve zarif bir görünüm kazanmıştır. Ayrıca, ajur tekniği de nadiren de olsa her iki dönemde de seramik süslemesinde kullanılmış ve bu teknikle üretilen eserler günümüze kadar ulaşmıştır.

Selçuklu ve Goryeo dönemlerindeki seramiklerin sırlamasında kullanılan oksitleri değerlendirecek olursak, halihazırda sır reçetesinde kullanılan SiO_2 , Al_2O_3 , CaO , MgO , Na_2O ve K_2O oksitlerinin yanı sıra, Fe_2O_3 , MnO ve CuO oksitleri de her iki dönemde yaygın olarak kullanılmıştır (Wood, 2013: 54). Bunlarında dışında, CoO , PbO ve SnO_2 oksitleri genellikle Selçuklu seramiklerinde (Güney - Caner, 2020: 3), öte yandan TiO_2 , ZnO ve BaO (baryum oksit) oksitleri ise Goryeo seladonlarında kullanılmıştır (Çetin, 2005: 5; İn, 2014: 73). Selçuklu ve Goryeo dönemlerinde kullanılan oksitlerin seramiklere kattığı değerler şu şekilde özetlenebilir: Fırınlama sürecinde oksijenle reaksiyona giren Fe_2O_3 , geniş bir renk yelpazesi (açık tonlardan koyu tonlara) sunarak, Selçuklu döneminde kahverengi, kırmızı ve sarı tonlarda seramik üretiminde kullanılmıştır. Bu renklerin elde edilmesi için sırlama işlemi yükseltgenme atmosferi altında gerçekleştirilmiştir (İN, 2014: 8). Öte yandan, Goryeo döneminde ise, az miktarda Fe_2O_3 eklenmiş sırların indirgenme atmosferi altında pişirilip FeO 'ya dönüştürülmesiyle yeşim-yeşili veya mavimsi-yeşil tonlardaki seladon seramiklerin üretilmesi sağlanmıştır (Yi, Lee, & Kim, 2022: 7). Pişirim ortamına göre farklı renk oluşumlarını sağlayan CuO , Selçuklu seramiklerinde yükseltgen fırınlama sonucu sıkça karşılaşılan yeşil ve turkuaz tonlarının elde edilmesinde kullanılmıştır. Goryeo seramiklerinde ise FeO ve diğer oksitlerle etkileşimi sonucu yeşil ve mavi tonlarının çeşitli nüanslarını oluşturmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca, CuO 'nun normal pişirme ortamındaki seramik sırlarına eklendiğinde kırmızı rengini, yüksek miktarlarda eklendiğinde ise siyah rengini verebildiği vurgulanmadan geçilmemelidir (Sevim, 2006; Arısoy, 2018). Diğer bir oksit olan MnO , Selçuklu seramiklerinde sıklıkla siyah veya kahverengi tonlarının elde edilmesinde kullanılmıştır. Goryeo seramiklerinde ise genellikle dekoratif desenlerin oluşturulmasında etkili olmuştur (Kim - No vd. 2011: 3390; Arısoy, 2018: 18). Bu desenler, seramiklerin estetik değerini artıran ve detaylı süslemeler sağlayan önemli bir bileşen olarak kullanılmıştır. Sadece Selçuklu seramiklerinde kullanılan oksitleri incelediğimizde, yükseltgen atmosfer altında CoO 'nun özellikle çinilerde yaygın olarak görülen mavi tonların ve SnO_2 'nin opak beyaz rengin elde edilmesinde etkili olduğu, ayrıca PbO 'nun da renklerin daha canlı

ve parlak bir form almasına katkıda bulunduğu görülmektedir (Çetin, 2005: 8; Sevim, 2006: 54-55; Arısoy, 2018: 8-9; Yıldız, 2019: 17). Bunlara karşılık, Goryeo seladonlarının üretiminde kullanılan oksitler, daha çok yeşilin çeşitli tonlarını elde etmek için veya seladonların estetik özelliklerini artırmak amacıyla eklenmiştir. İndirgen atmosferi altında, TiO_2 , ZnO ve BaO oksitleri, pastel tonların veya açık renklerin oluşumunu sağlarken, aynı zamanda seramik sırlarının opaklığını artırmada da önemli bir rol oynamaktadır (Çetin, 2005: 10; İn, 2014). Ayrıca, günümüzde nadiren de olsa CuO kullanılarak süslenmiş Goryeo seladonlarına ait eserler mevcut olup, bu eserler özellikle renkli sırlarıyla dikkat çekmektedir (Sevim, 2006: 54). Şekil 12, CuO ile elde edilen kırmızı tonların yanı sıra (Şekil 12 (a-c)), Fe_2O_3 ile sağlanan kahverengi ve siyah tonların (Şekil 12 (d, e)) örnek teşkil etmesi amacıyla verilmiştir.

Ek olarak, Goryeo dönemi seladonlarında, eserlerin estetik değerlerini artırmak amacıyla yaygın olarak çatlak sır tekniği kullanılmıştır (Karasu - Andaş, 2019: 389). Bu teknikte, seladonların yüzeyinde ince ve kontrollü çatlaklar oluşturulmaktadır (Şekil 12 (f, g)). Bu çatlaklar, pişirme ve soğuma süreçlerinde sırnın ve seramik bünyenin farklı genişleme katsayısına sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Yeşilay - Çakıoğlu vd. 2018: 26). Sır, seramik gövdesine göre daha hızlı daraldığı için soğuma sırasında yüzeyde ince çatlaklar meydana gelmektedir. Çatlak sır tekniği, Goryeo seladonlarına hem karakteristik bir zarafet kazandırmakta hem de ışığın yüzeydeki kırılmasını sağlayarak derinlik ve dokusal bir zenginlik yaratmaktadır. Ayrıca, Şekil 12 (g, g1)'de verildiği gibi Goryeo seladonlarında çatlakların renkli oksit pigmentleri ile doldurulup, çatlakları daha da ön plana çıkarıldığı eserler de bulunmaktadır.

Şekil 12: Goryeo dönemine ait seladon eserler: (a-c) CuO ile renklendirilmiş objeler, (d, e) Fe₂O₃ ile renklendirilmiş objeler, (f, g) çatlak sır tekniği ile üretilmiş objeler ve (f1, g1) çatlak sır ayrıntıları, Kaynak: <https://asia.si.edu>; <https://www.museum.go.kr>.

Özetlemek gerekirse, bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen karşılaştırma, Selçuklu ve Goryeo dönemlerine ait seramiklerinin teknik ve kültürel değerlerini daha iyi anlamamıza olanak sağlamaktadır. Selçuklu döneminde kullanılan renkli sırlama teknikleri ve metal oksitler, seramiklere estetik açıdan büyük bir zenginlik kazandırmış; özellikle, renk ve parlaklık çeşitliliğiyle dikkat çekmiştir. Goryeo dönemindeki seladon ve çatlak sır teknikleri ise, seramiklere hem görsel bir derinlik hem de dokusal bir zenginlik eklemiştir. Seladonlarda kullanılan özgün renk tonları ve çatlak sırların yarattığı estetik, bu dönemin sanatsal anlayışını ve teknik yeniliklerini yansıtmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, seramik sanatının evrimi ve çeşitliliği hakkında derinlemesine bir bakış sunarak, geliştirilen tekniklerin ve estetik anlayışların tarih boyunca nasıl şekillendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Selçuklu ve Goryeo dönemlerinin kültürel temsilcileri olarak kabul edilen seramiklerin karşılaştırmalı analizi, günümüzde iki ülkenin birbirlerinin kültürlerini daha iyi anlamalarına katkıda bulunabileceğine inanılmaktadır (Altundağ, 2013). İki ülkenin geleneksel kültürlerine yönelik bu farkındalığın artması, Türk kültürüne ve diline ilgi duyan Korelilere; benzer şekilde Kore kültürüne ve diline ile ilgi duyan Türklere yalnızca motivasyon kazandırmakla kalmayacak, aynı zamanda karşılıklı

kültürel anlayışın ve çokkültürlülüğün gelişimine de önemli katkılarda bulunacağı düşünülmektedir (Yu, 2022).

6. Sonuç

Bu çalışmada, 12. ve 13. yüzyılda üretilen Selçuklu ve Goryeo dönemi seramiklerinin detaylı incelenmesi sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Selçuklu dönemi seramikleri geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiş olup, Orta Asya ve Orta Doğu'nun kültürel etkilerini taşımakta ve İslam sanatının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu dönemde, özgün olarak geliştirdikleri minai ve lüster tekniklerinin yanı sıra diğer teknikler de kullanılarak, genellikle Fe_2O_3 , CuO , CoO ve PbO oksitlerinin katkısıyla seramiklerde zengin renkler ve parlaklık elde edildiği gözlemlenmiştir. Öte yandan, Goryeo dönemi seramiklerinde ise doğal formlar ve sade estetik ön planda olup, Budist inançların etkisiyle huzur ve dinginlik yansıtan tasarımlar tercih edilmiştir. Bu seramiklerin üretiminde, kendilerine özgü sangam tekniği öne çıkmış ve indirgenme atmosferi altında gerçekleştirilen pişimler sonucunda, Fe_2O_3 ile TiO_2 etkileşimi, eşsiz seladon yeşilinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Goryeo seramiklerinin seladon sırları ve ince işçiliği, Kore'nin sanatsal mirasında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, bu karşılaştırmalı incelemenin, Kore kültürüne, tarihine ve diline ilgi duyan kişiler için Türkiye ve Kore'nin seramik tarihini karşılaştırmalı incelemenin hem konuya dair derin ve kapsamlı bir anlayış kazandıracağı hem de tematik farkındalıklarının gelişmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Kültürlerarası yetkinliğin gelişmesi, bireylerin farklı kültürel bağlamlarda etkin hareket etme becerilerini güçlendirmekte ve farklı bakış açılarına karşı duyarlılıklarını artırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağatekin, Mustafa. (2003). Selçuklu dönemi seramik yüzeylerde insan betimlemeleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ağil, A. Asiye. - Karasu, Bekir. (2019). Lüster sırlarının karakterizasyonuna genel bir bakış. El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi, 6(1), 51-79.
- Altundağ, Pınar. (2013). The image of Korea in Turkey - A study among university students who study Korean. Dil Dergisi. 162, 25-35.
- Altundağ, Pınar. (2017). Kültürlerarası yeterlilik ve yabancı dil olarak Korece öğretimi. International Journal of Language Academy. 14, 174-186.
- Arısoy, Yağmur. (2018). Selçuklu dönemi seramiklerinde simgeler ve semboller. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükaslan, Emine. (2020). Selçuklu çini motiflerinin çağdaş karo tasarımında kullanımı ve örnek uygulamaları. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cho, E. Jung. (2021). The origin and symbolic meanings: Designs on the 12th century Goryeo celadon roof tiles. The Review of Korean Studies, 24(1), 127-176.
- Çalışkan Güneş, Pınar. (2021). 1250 °C'de gelişen seladon sırlarının araştırılması. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 66, 1307-1314.
- Çetin, Suna. (2005). Bazalt tüfü kullanılarak yapılan fritlerin endüstriyel ve sanatsal sırlarda kullanımı, fiziksel ve kimyasal özelliklerinin araştırılması. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duan, Hongying. - Ji, Dongge. - Ding, Yinzhong. - Wang, Guangyao. - Zheng, Jianming. - Zhou, Guanggui. - Miao, Jianmin. (2016). Comparative study of black and gray body celadon shards excavated from Wayaoyang kiln in Longquan, China. Microchemical Journal, 126, 274-279.
- Erdal, Onurcan. (2023). Kültürel ifadelerin arayışında: Selçuklu seramik sanatında form ve süsleme. Konya Sanat Dergisi, 6, 69-83.
- Göher, Feyzan. Büyük Selçuklu dönemi müzik tarihine seramik incelemelerinin katkısı. 67-80.
- Gülaçtı, Nurettin. (2012). Selçuklu dönemi figüratif dekorlu seramik ve çini örneklerinin Cumhuriyet dönemi Kütahya figüratif çinileriyle karşılaştırılması. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 1(1), 33-48.
- Güler, Ayşe. (1998). Asya ve Avrupa kıtalarında seramik mataralar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Güneşer, Birsen. (2008). Geleneksel uzakdoğu seladon sırlarının araştırılarak, özgün porselen tasarımlarına uygulanması. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güney, B. Alp. - Caner, Evin (2020). Compositional investigation and phase identification of 13th century Anatolian Seljuk glazed tiles. *Vibrational Spectroscopy*, 106, 10299.
- Güngör, M. Candan. - Çizer, İ. Sevim. (2022). Demir oksit içeren sırlar. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 71, 279–289.
- Hao, Yaorui. - Wang, Fen. - Qiu, Boxin. - Liu, Pengju. - Feng, Bing. (2022). Study on additives assisted reduction of celadons. *Open Ceramics*, 12, 100312.
- İn, Hasan. (2014). Seladon sırları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Jin, Xiaoxue. - Wang, Xiufeng. - Liang, Yaxing. - Qi, Yong. - Wang, Fen. - Luo, Hongjie. (2021). Celadon colour data association classification and its dynasty-kiln site characteristics. *Ceramics International*, 47(21), 29567–29575.
- Karasu, Bekir. - Andaş, Ü. Melda. - Ak, Gizem. (2019). Celadon glazes. *El-Cezeri Journal of Science and Engineering*, 6(2), 388–413.
- Kayın, Ayben. (2017). Konya Sâhip Ata Hanıkahı çinileri. *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der.*, (37), 206–221.
- Kılıçoğlu, Okan. (2019). Seramikte alternatif fırınlar ve bir fırın uygulaması. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırtay, K. Kurt (2020). Selçuklular'a ait nadide bir teknik minai: II. Kılıç Arslan Köşkü örnekleri. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(50), 340–347.
- Kim, J. Young. - No, Hyunggoo. - Jeon, A. Young. - Kim, Ungsoo. - Pee, J. Hwan. - Cho, W. Seok. - Kim, K. Ja. - Kim, C. Mo. - Kim, C. Sung. (2011). Mössbauer spectroscopic and chromaticity analysis on colorative mechanism of celadon glaze. *Ceramics International*, 37(8), 3389–3395.
- Namwon, Jang. (2011). Ceramics exchange between northern China and early Goryeo. *Journal Of Korean Art & Archaeology*, 90–104.
- Örgen, Ezgi. (2007). Büyük Selçuklu dönemi turkuaz sırlı seramiklerinin özellikleri ve turkuaz sırlı yeni seramik tasarımları. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Özcan, Özlem. (2002). Stoneware bünye ve sır kompozisyonlarında alternatif hammadde kullanımı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özkul, Kifayet. (2020). Sivas Gök Medrese bezemeleri, semboller ve anlamları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*.

- Öztürk, Cansu - Altundağ, Pınar. (2023). Kültürel boyutlar teorisi bağlamında Türkiye-Güney Kore organizasyon kültürü incelemesi. *Doğu Dilleri Dergisi*, 8 (2), 65-95.
- Park, J. P. - Jungmann, Burglind. - Rhi, Juhyung. (2020). *A companion to Korean art*. Wiley Blackwell.
- Savaş, Fulya. (2021). Anadolu selçuklu duvar kaplamaları geometrik desenlerinin incelenerek günümüz karo endüstrisinde kullanımı ve güncel yorumları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Seramik ve cam teknolojisi - Sır hazırlama. (2007). Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Sevim, Kadir. (2006). 1200 °C sıcaklıkta gelişebilen bakır kırmızısı sırlar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şanlı, Soner. - Boratav, Olcay. (2022). Selçuklu çini süslemede minai tekniği. *Academic Social Resources Journal*, 7(37), 618–623.
- Taşdelen, Selda. (2021). Türk çini santında “katmanlı çini” tekniği. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Varışlı, S. Önder. (2019). Yer karosu seramik sır bileşimlerinin dijital mürekkep performansına etkisi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yardımcı, İsmail. - İrdelp, İ. Vefa. (2013). Günümüz çini sanatında sgraffito tekniği ve uygulamaları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 139–152.
- Yeşilay, Selvin. - Çakıb, Münevver. - Arianpour, A. Çakır. (2018). Kalsiyum oksitin (CaO) çatlaklı sır bileşimlerindeki etkilerinin araştırılması. *Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi*. 4(1): 25-38.
- Yi, J. Hyun. - Lee, Hyunsoo. - Kim, Songei. (2022). An analysis of the appearance characteristics of Korean ceramics per era through statistical analysis of metadata annotated with a visual element classification system of ceramics. *Heritage Science*, 10(1), 1–21.
- Yıldız, Ayşe. (2019). Bakır oksit katkılı metalik sırların geliştirilmesi ve seramik formlarda uygulanması. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yong-i, Yun. (1992). The origin and development of Goryeo sanggam celadon. *Horim Pangmulgwan sojangp’um sönjip*. Ch’ongja II, 142–154.
- Yu, Eunmi. (2022). The effectiveness of flipped learning model on Korean language learning as a foreign language: Speaking class in a university level. *Shanlax International Journal of Education*, 11 (S1), 1-10
- Wood, Nigel. (2013). Ru ware, Ding ware and 12th century Goryeo celadon ware some questions of influence and relative technologies. *Bulletin Of Chinese Ceramic Art And Archaeology*.

İnternet Kaynakları

National Museum of Asian Art: Goryeo Celadon.
https://asia.si.edu/search/?edan_q=celadon. Erişim tarihi: 17.12.2024

Sangam Tekniği.
http://contents.history.go.kr/mobile/eh/view.do?levelId=eh_r0140_0010&code=eh_age_20. Erişim tarihi: 17.12.2024

The Met: Goryeo Celadon. https://www.metmuseum.org/toah/hd/cela/hd_cela.htm.
Erişim tarihi: 17.12.2024

National Museum of Korea: Permanent Exhibitions: Sculpture and Crafts: Celadon.
<https://www.museum.go.kr/site/eng/showroom/list/757?showroomCode=DM0049>. Erişim tarihi: 17.12.2024

BUDDHA FELSEFESİNİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN TARİHSEL FİGÜRLER: ÇĀRVĀKA / LOKĀYATA FELSESESİ¹

Ayşe İLDEN*

Öz

Bu makale, Çārvāka ve/veya Lokāyata düşüncesinin Buddha'nın öğretilerinin gelişimindeki potansiyel etkilerini araştırmayı hedefler. Hinduizm'in etkisi altında şekillenen Buddha'nın öğretileri, farklı felsefe ve din görüşlerinden de beslenir. Materyalist ve skeptik eğilimlere sahip Çārvākalar ve Lokāyatalar gibi felsefe akımlarının rolü, bu çalışmanın merkezinde yer alır. Kadim Hint Felsefesi'nin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için, Buddha felsefesinin ortaya çıkış koşullarının tarihsel bağlamı içinde incelenmesi gerekir. Bu makale Çārvākaların ve Lokāyataların materyalist ve skeptik görüşlerinin, Buddha felsefesinin gelişimine doğrudan veya dolaylı potansiyel etkisini tartışır. Bu çalışma, kadim Hint düşüncesinin çeşitliliğini ve karmaşıklığını anlamak için bir çerçeve sunarken aynı zamanda güncel sorunları daha iyi analiz edebilmeye dair insan varoluşunun tarihselliğini kavramayı önerir.

Anahtar Kelimeler

Buddha
Çārvāka
Lokāyata
Materyalizm
Şüphencilik
Hint felsefesi

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
01.12.2024
Kabul Tarihi:
17.12.2024
E-Yayın Tarihi:
31.12.2024

HISTORICAL FIGURES INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF BUDDHA'S PHILOSOPHY: CHARVAKA / LOKAYATA PHILOSOPHY

Abstract

This article aims to investigate the potential influences of Charvaka and/or Lokāyata thought on the development of Buddha's teachings. Although shaped under the influence of Hinduism, Buddha's teachings were also nourished by various philosophical and religious perspectives. The role of philosophical schools such as the Charvakas and Lokāyatas, known for their materialist and skeptical tendencies,

Keywords

Buddha
Charvaka
Lokayata
Materialism
Skepticism
Indian philosophy

¹ Çalışmanın konusu ve içeriği hakkında kıymetli görüşleri ile destek olan, literatüre yeni bir çalışma kazandırmamı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Esra BÜYÜKBAHÇECİ'ye teşekkür ederim.

*Dr; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, E-mail: ilden.ayse@gmail.com ORCID: 0000-0002-3440-6733, Ankara, Türkiye. DOI: 10.61134/audodilder.1594420.

constitutes the focal point of this study. To fully understand Ancient Indian Philosophy, it is necessary to examine the emergence of Buddhist philosophy within its historical context. This article explores the potential direct or indirect impact of the materialist and skeptical views of the Cārvākas and Lokāyatas on the evolution of Buddhist philosophy. By providing a framework for understanding the diversity and complexity of ancient Indian thought, this study also seeks to comprehend the historicity of human existence as a means to better analyze contemporary issues.

Article Info

Received: 01.12.2024
Accepted: 17.12.2024
E-Published:31.12.2024

Giriş

Bu makale, Çārvāka ve/veya Lokāyata düşüncesinin materyalist ve skeptik eğilimlerinin Buddha'nın öğretilerinin gelişimindeki potansiyel etkilerini araştırmak için bir çerçeve sağlamayı amaçlamaktadır. Buddha'nın öğretileri, Hinduizm'in etkisi altında gelişmiş olmakla birlikte, farklı felsefi ve dini akımların da Hindistan'ın o dönemdeki entelektüel ortamını şekillendirdiği göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur. Bu makalede, Buddha'nın öğretilerinin gelişmesinde etkili olan Çārvākalar ya da Lokāyatalar olarak bilinen materyalist ve skeptik akımların rolü incelenecektir.

Köklü bir tarihsel arka planı olan materyalizm düşüncesi, Kadim Hint'in kaybolmuş sayfalarında da karşımıza çıkmaktadır. Sanskrit dilinde materyalizm terimine karşılık gelecek sözcük lokāyata (duyulur dünyaya yönelmiş)'dir. Materyalistlere de Lokāyatalar denmektedir. Ancak genellikle öğretilerinin kurucusu olarak bilinen Çārvāka'ya ithafen materyalistler Çārvākalar olarak bilinmektedir. Ne yazık ki görüşleri çoğunlukla yazıya geçirilmemiş belki de yok edilmiş olabileceğinden onlara ilişkin bilgimiz sözlü/şifâhî geleneğe dayanır ya da diğer felsefe okullarının eserlerinde kendilerinin kınandığı ya da kendileri adına üzüntü duyulduğu biçimlerde aktarıldığı kadar karşımıza çıkar (Garbe, 1894: 594-595). Çārvākalar, adalet mücadelelerinde her türlü toplumsal eşitsizliği karşlarına alarak çok radikal bir duruş sergileyebilme cesareti göstermişlerdir. Hint'te kast sisteminin en yüksek zümresi olan Brahmanların, kendileri dünya mallarıyla meşgulken halka absürd ritüeller dayatmalarının ciddi bir boyuta vardığı tarihsel bir gerçeklikle karşılaşırız. Yozlaşmış bir dini hareketin hüküm sürdüğü Çārvākalar dönemi çalkantılı bir seyir halindedir. Hint toplumunda, bireyin ölümden sonra yeni varoluşlara doğru ilerleyerek geçmişteki eylemlerinin sonuçlarını deneyimleyeceği inancı, eski dönemlerden günümüze kadar süregelen temel bir düşünce olarak kabul edilmiştir. İnsan, hayvan, bitki bedenlerinde ya da cennetlerde ve cehennemlerde tezahür edebileceği düşünülen bu döngü, genelde kendiliğinden apaçık bir gerçeklik

olarak görülmüş ve felsefi bir kanıtlama konusu yapılmamıştır. Ancak bu genel kabulün aksine, materyalist eğilimleriyle bilinen Çārvākalar bu inancı reddetmiştir. Hint düşünce tarihinde, Çārvākalar dışındaki hiçbir felsefi okul ya da dini mezhep bu görüşü sorgulamamış, aksine bu fikri, bireyin karma ve yeniden doğuş anlayışını merkezine alan düşünsel çerçevenin ayrılmaz bir parçası olarak benimsemiştir (Garbe, 1894: 581).

Hindoloji çalışmaları, Kadim Hint Medeniyetinin tarihsel, kültürel ve felsefi derinliklerine inerek, sadece geçmişin bir araştırması olmaktan çok, insanlığın düşünce mirasının tarihsel yapısını aydınlatan ve çağdaş paradigmaları ve/veya krizleri de doğru biçimde anlayabilmek bakımından önemli bir akademik rehberlik sunmaktadır. Özelde ise bu çalışma, bahsi geçen rehberliği Buddha felsefesinin ortaya çıkış koşullarındaki tarihsel bağlamın Kadim Hint Felsefesinin doğru anlaşılabilmesine olanak sağlaması amacıyla yola koyulmaktadır. Aynı zamanda bu çalışma, kadim öğretilerin ortaya çıkış koşullarının yalnızca arkaik ilgiler ile değil, çağdaş paradigmalarda da ilişkilendirilebilmeye zemin hazırlayacak bir katkı olarak literatüre kazandırılması hedeflenen bir araştırma olarak yürütülmektedir. Tarihsel ve felsefi bilinç; gelişimin ötekiyle gerçekleştiği diyalektik yapıyla kültürel mirasın güçlü bir şekilde kavranmasını ve geçmişin ışığında bugünün sorunlarının ele alınmasına katkı sağlar. Tarihi çalışmaların interdisipliner biçimde ele alınmaları son derece hayatidir. Bu çalışmada, bir doktrinin ortaya çıkış koşullarının kavranmasında yalnızca ilahiyat araştırmalarının yeterli olamayabileceği; felsefenin, Hindoloji'nin ve diğer pek çok sosyal bilimin iş birliği içinde olması gerektiği fikri benimsenmektedir. Bu nedenle bu makale, Kadim Hint Felsefesinin materyalist okulu Çārvākaların, Buddha felsefesinin—kendisinin de sonradan ilahlaştırıldığı bir dini kavrayıştan bağımsız olarak ele alındığında—zemininde etkilerinin nasıl ortaya çıktığı ve bu etkilerin hangi açılardan göz ardı edilemez olduğunu bir problematik olarak ele almayı amaçlamaktadır.

Materyalist Felsefenin Savunucusu Çārvākalar / Lokāyatalar

Klasik Hint felsefesi, gerçeklik, bilgi ve etik konularında benzersiz bakış açıları sunan çeşitli felsefi okullar ve geleneklerle doludur. Ancak kadim Hindistan'daki felsefi geleneğin panteonu arasında Çārvāka okulu, materyalist ve rasyonalist sorgulamanın belirgin bir sesi olarak öne çıkar. Çārvāka felsefesinin kökenleri, klasik Hindistan'da yaygın dini otoriteye ve metafizik spekülasyona karşı çıkan bir ses olarak ortaya çıkmıştır (Warder, 1956: 51).

Hindistan'daki felsefenin ve materyalist eğilimin de köklerini Ruben M.Ö. 7. yy'a kadar dayandırmaktadır (Ruben, 1954: 84-87). Mevcut metinlerin parçalı niteliği

nedeniyle, Çārvāka felsefesinin kavramsal çerçevesini yeniden inşa etmek ve onların felsefi katkılarını çağdaşları açısından anlamak için kaynaklarına dikkatli bir şekilde yaklaşılmalıdır. Geleneksel felsefi tartışmalarda marjinalleştirilmesine ve akademik müfredatlardaki sınırlı temsiline rağmen Çārvāka geleneği, düşünce tarihini üst bir perdeden okuyabilmek bakımından önemli bir yere sahiptir ve daha yakından incelenmeyi hak eder.

Radhakrishnan'ın meşhur ifadesiyle "materyalizmin kendisinin felsefe kadar eski" kökleri olduğunu söylemek gerekir (Radhakrishnan, 1980: 277). Çārvāka felsefesinin temel ilkelerini göstermek adına, Ramkrishna Bhattacharya'nın "Cārvāka Fragments: A New Collection" başlıklı çalışmasından alınmış Sanskrit aforizmaların Latin harflerine transliterasyonları ve bunların Türkçe çevirileri aşağıda sunulmaktadır. Bu aforizmalar, Çārvāka'nın materyalist ve ateist düşünce yapısının özünü yansıtan önemli fikirleri içermektedir:

I. *Bhūtavād.*

- 1.1. *athāstastattoam vyākhyāsyāmaḥ*
- 1.2. *prthivyāpastecovāyuriti tattoāni*
- 1.3. *tatsamudāye śarīrendriyavishayasaṃcāḥ*
- 1.4. *tebhyaṣcāitanyam*
- 1.5. *kiṇvādibhyo madaśaktivat*
- 1.6. *çaitanyaviṣiṣhtaḥ kāyaḥ puruṣaḥ*
- 1.7. *śarīrād eva*
- 1.8. *śarīre bhāvāt*
- 1.9. *calabudbudavaccīvāḥ* (Bhattacharya, 2002: 603-604).

I. Maddi dünyaya dayalı felsefe

- 1.1. Şimdi temel ilkeleri açıklayacağız.
- 1.2. Toprak, su, ateş ve hava temel ilkelere, başka bir şey yoktur.
- 1.3. Bu unsurların birleşimi, "beden", "duyu" ve "nesne" olarak bilinir.
- 1.4. Bilinç, bu unsurlardan kaynaklanır ya da onlarda tezahür eder.
- 1.5. Sarhoşluğun etkisinin un, su ve diğer bileşenler gibi şarabın yapıtaşlarından doğduğu veya tezahür ettiği gibi...
- 1.6. Benlik, bilinçle donatılmış bedenden ibarettir.
- 1.7. Bilinç yalnızca bedenden kaynaklanır.
- 1.8. Çünkü bilinç, bedenin var olduğu yerde mevcuttur.
- 1.9. Ruhlar su kabarcıklarına benzer.

Çārvāka felsefesinin merkezinde metafizik spekülasyona ve dini dogmalara karşı radikal bir şüphecilik yatar. Çārvākalar, tanrılar, ruhlar ve ötesi gibi doğaüstü

varlıkların varlığını reddederler ve gözlem ve duyusal deneyime dayanan bir maddeci dünya görüşünü savunurlar. Epistemolojik duruşlarının merkezinde, bilginin tek kaynağı olarak algıyı benimserler ve tümdengelim, tanıklık ve dini otoriteyi güvenilir bilgi kaynakları olarak reddederler. Etik açıdan Çārvākaların hedonist bir ethosu benimsedikleri yönünde çıkarımlarda bulunulmuştur ve insan davranışının rehber prensipleri olarak haz ve acıyı vurguladıkları kanaatine yaslanılmıştır (Gokhale, b.t.). Karmayı, yeniden doğumu ve yozlaşmış ahlaki değerlere karşı sorumluluğu reddetmeleri, klasik Hindistan toplumunun egemen ahlaki ve dini normlarını sorgulamaları dönemin felsefi hareketliliği bakımından son derece önemli olmuştur.

Öte yandan Warder, Hindistan'ın materyalist eğilimi hakkında önemli bir görüş ortaya koyar. Ona göre; Lokāyata teorisyenleri, maddi evrenin doğasını incelemeye odaklanan yaklaşımlarıyla, "lokottara" yani öte-dünya spekülasyonlarının karşısında konumlanmışlardır ve modern bilimsel spekülasyonlarla uyumlu bir düşünce geleneği oluşturmuşlardır. Modern bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu düşünce okullarından birinin materyalist değil, daha çok pozitivist bir yaklaşımı benimsediği iddiası ileri sürülür (Warder, 1956: 52).

Tarih boyunca Çārvāka geleneği, geleneksel Hinduizm, Buddhizm ve Cainizm taraftarları tarafından şiddetli bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Çārvāka felsefesinin fikirleri bastırılmaya çalışılsa da Hindistan felsefi literatüründe referanslarını koruyabilmişlerdir. Ancak bu mevcudiyetin genellikle aşağılayıcı veya reddedici bir şekilde karşımızda durduğu açıktır (Smith, 2010). Çārvāka filozoflarının mirası, entelektüel tartışmalar ve felsefi diyaloglar aracılığıyla varlığını sürdürmüş ve sonraki nesil düşünürleri ciddi oranda etkilemiştir.

Günümüzde akademide, Çārvākaların Hint felsefesi ve entelektüel tarihi üzerine daha geniş bir tartışmanın parçası olarak yeniden değerlendirilmesine artan bir ilgi görünmektedir. Çārvāka felsefesinin fikirlerini yeniden değerlendirerek, taze akademik bakış açıları ve bağlamsal bilgilerle bilim insanları, Çārvāka geleneğinin çağdaş materyalizm, ateizm, sekülerizm ve pozitivism tartışmalarındaki önemini aydınlatabilirler. Ayrıca, kadim Hindistan düşüncesinde felsefi perspektiflerin çeşitliliğini tanımak, Hint alt kıtasının entelektüel mirasının daha kapsayıcı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunur. Çārvāka filozofları klasik Hint felsefesi manzarasında belirgin ama sıklıkla göz ardı edilen bir konuma sahiptir. Ancak, dini otoriteye karşı radikal bir muhalefetin temsilcileri olarak, felsefi mirasları kadim Hint düşüncesinin çeşitliliğini ve dinamizmini anlamamıza yardımcı olabilirken, çağdaş düşünceyi şekillendiren eleştirel sorgulamanın ve maddeciliğin kalıcı etkisini hatırlatır. Bu nedenle, Çārvāka geleneği, Hint felsefesi ve entelektüel tarih üzerine yapılan

araştırmalarda daha fazla dikkate alınmalı ve gelecek nesillerin entelektüel tartışmalarında önemli bir rol oynamalıdır.

Buddha Felsefesinin Ortaya Çıkışı ve Materyalist Etkileşim

Bazı akademisyenler, Buddha'nın öğretilerinin kendi görüşlerinden bağımsız biçimde bir akım olarak kurumsallaştığı ve buradan hareketle orijinal görüşün kavranışında birtakım tuhaflıklar bulunduğu fikrini ileri sürmektedirler (Williams & Wynne, 2002:98). Çārvākalar bilgiyi sadece duyuşsal algılar aracılığıyla elde edilebilir olarak görürken, maddenin gerçekliğini vurgulamışlardır. Buddha'nın yola çıkışında bu materyalist felsefe akımlarının etkisiyle duyuşsal algılara ve doğrudan deneyime dayalı bir yaklaşımın önem kazandığı düşünölmektedir (Quack, 2011: 22).

Büyökbahçeci'ye göre, Buddha'nın tarişsel kimliğı ve düşünce sistemi, mitolojik unsurlardan arındırılarak ele alınmalıdır. Siddhārtha Gautama Buddha, Kuzey Hindistan'da Kraliçe Māyā ve Kral Śuddhodana'nın oğılu olarak dünyaya gelmiş ve saray yaşamında hayatın gerçeklerinden uzak bir şekilde yetiştirilmiştir. Büyökbahçeci, o dönemde Brahman sınıfına ve kast sistemine karşı materyalist akımların (Çārvākalar ve Lokāyatalar) yükselişine dikkat çekerek, bu akımların tanrı, ruh ve kutsal metinlere olan inancı reddedip maddeyi ön plana çıkardığını belirtir. Siddhārtha'nın, babasının kendisine biçtiğı saray yaşamını terk ederek ormanda inzivaya çekilmesinde, materyalist düşüncenin akılcı etkisinin izlerini görmek mümkündür. Büyökbahçeci, Siddhārtha'nın yaşamını halkı kast sistemine, Brahmanik sömürüye ve toplumsal eşitsizliklere karşı bilinçlendirmeye adanmış ve düşünce sisteminde Hindu felsefesinin etkilerini taşımasına rağmen, bireylerin eşitliğini ve din adamlarının kutsallaştırılmasının yanlış olduğunu savunduğunu ifade eder. Ayrıca, Buddha'nın öğretisinin tamamen akıl ve mantığa dayandığını vurgulayan Büyökbahçeci, bu öğretilerde peri ya da ruhsal varlıklar gibi unsurların yer almadığını ve herhangi bir canlıya zarar vermeyi reddettiğini dile getirir (Büyökbahçeci, 2022: 483; Ruben, 2022: 183-184).

Buddha felsefesi, idealizm ve materyalizm arasında bir yerde konumlanır ve temelinde aşırılıklardan uzak bir "Orta Yol" anlayışı yatar. Yaşadığı dönem, tanrılara kurban sunma geleneğinin yerini çilecilik ve derin düşünmeye bıraktığı bir zaman dilimidir. Buddha, dünya yaşamını "acı" olarak tanımlamış ve tüm çabasını bu acıdan kurtulmaya yoğunlaştırmıştır. Felsefesi, dört soylu gerçek olarak adlandırılan şu prensiplerde toplanır: Acının varlığı, acının kaynağı, acının giderilmesi ve acıyı gidermeye yönelik yol. Bu yolun uygulanabilirliği ise sekiz basamaklı bir rehberde tanımlanır. Doğru anlama, doğru düşünme, doğru konuşma, doğru davranış, doğru geçim, doğru çaba, doğru hatırlama ve doğru yoğunlaşma, bu rehberin temel

basamaklarını oluşturur. Buddha'nın "doğru" kavramı, mantık, cebir, geometri, fizik ve kimya gibi bilimsel disiplinlerle ilişkilendirilir ve bu bağlamda felsefi bir derinlik kazanır. Buddhizmin ilk dönemlerinde, bilimsel araştırmalara yönelik okulların artışı bu felsefenin entelektüel boyutunu güçlendirmiştir. Ancak zamanla Buddhizm, dini bir karakter kazanmış ve başlangıçtaki bilimsel niteliğinden uzaklaşmıştır (Kaya, 2016: 67-170).

Buddha, yaşadığı dönemde toplumda yaygınlaşan ahlaki yozlaşmaya ve yalnızca belirli bir kesimin, özellikle Brahmanların çıkarlarını merkeze alan tarihsel kırılmalara karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. O, etik açıdan evrensel bir iyiliğin peşine düşmüş, ancak bu iyiliği gökyüzünde ya da metafizik bir düzlemde değil, insanın kendi içinde ve günlük yaşamında gerçekleştirmeye çalışmıştır. Buddha'nın amacı, bireyin ahlaki potansiyelini ortaya çıkararak, dünyevi hayatta somut bir etik düzen inşa etmektir. Bu yaklaşımı, iyiliği ve erdemi herkes için ulaşılabilir kılan, kast sistemine dayalı ayrımcılığı reddeden ve tüm varlıkları kapsayan bir etik anlayış olarak şekillenmiştir. Onun "orta yol" öğretisi, aşırılıklardan kaçınarak ve insanın doğasına uygun bir denge bularak bu evrensel iyiyi gerçekleştirme çabasıdır. Buddha, böylece hem bireysel hem de toplumsal dönüşümü etik bir temel üzerine oturtmayı başarmıştır. Pāli dilinde Dhamma, etik anlamına gelir ve insan meselelerine ve sorunlarına yönelik bir yaklaşımı temsil eder. Sanskrit dilinde dharma'nın temel görevi, insan zihnini dönüştürmek ve ahlaki mükemmelliğe ulaşmanın yollarını bulmaktır. Bu yaklaşımın nihai amacı, dünya hayatını huzurlu ve düzenli bir hale getirmektir. Buddhizm, tüm insanlığı ve evreni etik bir çizgide yeniden yapılandırır. İnsan olarak, nihayetinde varoluşumuza ve davranışlarımıza geri dönmek zorunda kalırız. "Erdemli bir kişi (silava silasampanno), pişmanlıktan (avipatisara) özgürdür; büyük bir zenginliğin (mahantam bhogakkandham) ve iyi bir itibarın (kalyano kithisaddho) keyfini çıkarır. İster askerler, din adamları, ev sahipleri veya münzeviler olsun, herhangi bir toplulukta memnuniyetle karşılanırlar. Bu kişi karmaşık olmayan veya huzurlu bir ölümle (asammulho kalam) karşılaşır ve mutluluk dolu bir varoluş düzleminde (saggam lokam) yaşam sürer. (Maha Parinibbana Sutta, Dighanikaya, II'den aktaran; Prasad, 2007:197)."

Batchelor da Buddha felsefesi hakkında çalışmalarında çeşitli argümanlar öne sürmektedir. Ona göre "bu yolun özellikle dini ya da manevi bir yönü yoktur", Buddha'nın öğretilerinin bir tür "varoluşsal, terapötik ve özgürleştirici bir agnostisizm" olduğu, bu öğretilerin yalnızca kendi döneminin sembollerinden, metaforlarından ve imgelerinden yansıtıldığı iddiasını görmekteyiz (Batchelor, 1998:10,15). Buradan hareketle Buddha'nın ortaya çıkışında materyalist görüşlerle ortak bir etkileşim karşımıza çıkmaktadır. Hem Buddha'nın hem Çārvākaların

motivasyonu tarihsel realite karşısında ortak bir özgürleşme pratiğinden kaynaklanmaktadır.

Çārvākalar, Hint düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olan ve Brahmanik otoritenin karşısında cesur bir şekilde duran bir felsefi akımdır. Shanta Gokhale'nin belirttiği gibi, bu kadim filozoflar, Brahmanların kutsal metinlerde bulunan ritüellerini reddederek, onların sadece kendi geçimlerini sağlamak için uydurdukları anlamsız uygulamalar olduğunu savunmuşlardır. Bu radikal görüşleri, toplumun en alt kesimlerinden insanları kazanmış ve Brahman egemenliğine meydan okumuştur. Çārvākalar düşünce tarihindeki cesur seslerden biri olmalarına rağmen, zamanla unutulmuşlardır Brahmanik otoritenin etkisiyle ya da zamanın akışıyla, onların izleri silinmiş gibi görünmektedir ancak bu sessizlik, onların etkisini ya da önemini azaltmaz. Çünkü Çārvākalar, düşüncenin cesur savaşçılarıdır ve fikirleri zamanın ötesinde kulağa seslenir (Gokhale, b.t.).

Buddha'nın Skeptisizminin Kaynağı: Çārvāka ve Lokāyata Etkisi

Hindistan'ın felsefi sistemleri, Vedalar sonrası dönemde Veda yanlısı (astika) ve Veda karşıtı (nastika) olmak üzere iki ana kategori altında sınıflandırılmaktadır. Veda yanlısı kategoride Mīmāṃsā, Vedānta, Sāṃkhya, Yoga, Nyāya ve Vaiśeṣika gibi sistemler yer almakta; Veda karşıtı kategoride ise Jainizm, Budhizm ve Çārvāka sistemleri bulunmaktadır. Bu çerçevede, Hint felsefi literatürünü, modern Batı'nın sembolik mantığına benzer şekilde, konunun uzmanları tarafından anlaşılabilir kılmaktadır. Budhizm, belirsizlikçilik, öznel idealizm, saf gerçekçilik ve eleştirel gerçekçilik olarak adlandırılabilen dört ana okula ayrılmakta, Çārvāka ise materyalizmi ve hazcılığı savunarak metafizik tüm iddiaları reddetmektedir. Yaklaşık iki bin yıl boyunca birbiriyle etkileşim içinde gelişen bu sistemler, epistemoloji, mantık, analitik psikoloji ve metafizik alanlarında dikkate değer katkılar sergilemekte ve Hint felsefesinin zenginliğini ortaya koymaktadır (Datta, 1948:553-554).

Buddha ve Çārvāka düşünceleri, Hindu felsefesi içinde ortak bir sınıflandırma altında yer alır; her iki felsefi görüş de Hinduizm'in temel inançlarına meydan okuyarak ve onları reddederek ortaya çıkmıştır. Buddha ve Çārvākaların nastikacı olması, kötülüğün kaynağını doğal bulması bakımından ortak bir görüş birliğinde olduklarını düşündürebilmektedir. Dolayısıyla Buddha felsefesi ve Çārvāka felsefesi başlangıçta güçlü bir etkileşim içinde kavranmalıdır. Bu bağlamda Buddha skeptisizminin kaynağının da Çārvākalar olabileceği öne sürülebilir. Mittal, Hint düşüncesinde materyalizm üzerine yoğunlaştığı çalışmalarında Çārvāka ve Lokāyata akımlarının bir bakımdan birbirlerinden ayrıldıkları üzerine çalışma boyunca dikkat çeker. Çārvākaların Yunan sofistlerine benzetilmesinin daha uygun görüldüğü,

Lokāyataların köktenci bir materyalizm savunduğu fakat bu görüşün çok takipçi toplamadığı, zaman içinde Çārvākaların toplulukları altında eridikleri önemli bir argümandır (Mittal, 1974; Rao, 1977: 119). Bu bakımdan Çārvākaların felsefi tutumlarının ontolojik bir indirgemecilik olarak değil epistemolojik bir şüphecilik ekseninde okunabilmesi daha uygun görünmektedir.

Hint felsefesinde şüphecilik konusu, Yunan felsefesindeki Pyrrhonizm gibi kalıcı etkiler bırakamamış olsa da felsefi tartışmalar içinde önemli bir yere sahiptir ve üzerinde çalışılan bir alan olmaya devam etmektedir. Örneğin, bir çalışma, Hint felsefi geleneğinin şüphecilik ile olan ilişkisini ele almakta ve bilgi ile dil arasındaki bağlantının şüphecilik üzerindeki etkisini tartışmaktadır. Ayrıca, Hint felsefesinin bazı temsilci okullarının şüpheciler eleştirilere nasıl yanıt verebileceğine dair analizler sunulmakta ve bu bağlamda, Hint felsefesinde skeptisizmin imkânı üzerine önemli sorular yöneltilmektedir (Chattarjee, 1977:195). Hint felsefesindeki skeptisizm tartışmaları bağlamında, Buddha felsefesinde şüphecilik de dikkat çeken bir konudur. Buddha'nın dogmatik inançlardan uzak durarak doğrudan bir deneyim yolunu ve bu yolda sorgulamanın önemini vurgulaması onun şüpheciliğinin altında döneminin tarihsel ve kültürel koşullarının yattığını göstermektedir.

Buddhizm, insanı merkeze alan bir yaklaşıma sahiptir ve bireyin kendi içinde gerçeği bulması gerektiğini öne sürer. Buddha, sadece insan olduğunu ve hiçbir tanrıdan ilham almadığını iddia etmiştir. Buddhizm'de bireyin kendi kurtuluşunu kişisel çabaları ve zekasıyla gerçekleştirebileceği vurgulanır. Özgür düşünce ve hoşgörü, Buddha'nın öğretilerinin temel taşlarından biridir. Buddha, halka, dini inançlara körü körüne bağlanmalarını gerektiğini ve kendi içlerinde doğru ve yanlış farkında olmaları gerektiğini öğütler. Buddhizm'de şüpheyeye yer verilir çünkü ilerleme ancak net bir anlayışla mümkündür. Buddhizm'de hoşgörü, herkesin farklı inançlara saygı göstermesini ve birbirlerine destek olmasını teşvik eder. Buddhizm özünde barışçıl bir din olup, tarih boyunca herhangi bir zorlama veya şiddet içermeyen yayılmıştır (Rahula, 2007). Buddha'nın felsefesi, çağdaş tartışmalarda dinler arası diyalogun ve felsefi kavramların yeniden değerlendirilmesinde de önemli bir yere sahiptir. Örneğin, Mahayana Buddhist felsefesindeki Buddhadhātu (tüm varlıklarda bulunan Buddha potansiyelini, "aydınlanma tohumunu" veya Buddha'nın içsel doğasını temsil eden) kavramı, Pentekostal pneumatolojideki Kutsal Ruh'un hem her yerde mevcut hem de zaman zaman yok gibi görünebilmesi gibi kavramsal zorlukları ele almak için önemli bir çerçeve sunar. Buddhadhātu'nun evrenin her yerinde mevcut ve aktif olan, ancak belirli durumlarda yokluğu hissedilen bir gerçeklik olarak ele alındığı ve bu anlayışın Hristiyanlığın bir mezhebi olarak Pentekostal düşüncedeki Kutsal Ruh'un kavranışına benzer şekilde hem her yerde mevcut oluşunu hem de "karanlık" olarak adlandırılan

alanlarda Tanrı'nın ışığının yokluğunu açıklamaya yardımcı olabileceğini tartışan güncel araştırmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda, Buddha felsefesi yalnızca Buddhizm'in sınırları içinde kalmayarak, farklı dini gelenekler ve felsefi görüşler arasındaki kavramsal zorlukların anlaşılmasında ve çözülmesinde de önemli bir rol oynamaktadır (Daniels, 2020: 287).

Akademik çalışmalar Hindistan'daki dini geleneğin, bilimi de özümsemeye çalıştığını göstermek gayretindedir. Ancak, bilimin nihai analizde dini dogma, batıl inançlar ve geleneksel inançlarla çelişen bir şey olarak kabul edilmesi Hindistan'da zor olmuştur. Bu durum, Hindistan'ın bilimsel gelişimi için kesinlikle bir engel oluşturmuştur. (Bhargava & Chakrabarti 1989: 355) "yeryüzünde ikamet edilmiş her yerde, bütün çağlarda ve her koşulda, insana ait mitler türemiştir ve bu mitler insanın vücudunun ve aklının eylemleriyle ortaya çıkan ne varsa hepsinin esin kaynağıdır" (Campbell, 2013:13). Felsefenin de mitolojiden türediği fakat yine de bu kopuşun tam olarak gerçekleşebilmesinin ne derece mümkün olduğuna dair tartışmaların mevcudiyeti çağdaş felsefeyi ve bilimi de her daim meşgul etmektedir. Ateizmin çağdaş dünyadaki anlamı ve işlevi, Slavoj Žižek'in inançsız inanç kavramıyla yeniden düşünülmesi gerektirir. Žižek, modern insanın, açıkça kabul etmese bile, aslında inanmaya devam ettiğini ve inançlarının toplumsal işlevlerini sürdürdüğünü savunur. Ona göre, insanlar inançsız inanç yoluyla, geleneksel dini pratiklere açık bir bağlılık göstermeden, bu inançların gündelik hayatta varlıklarını sürdürmelerine izin verirler. Bu durum, inançların sadece bireysel bir öznel durumdan ibaret olmadığını, aksine, toplumsal yapıların ve geleneklerin devamını sağlayan bir mekanizma olarak işlediğini göstermektedir. Žižek'in tespit ettiği bu olgu, ateizmin bugün dahi, net bir biçimde tanımlanması ve anlaşılması güç bir alan olduğunu ortaya koyar. Modern insan, görünürde dinsiz bir yaşam sürerken, varoluşunun derinliklerinde hala inanç barındırmakta ve bu inançları kamusal alanda açıkça ifade etmekten kaçınmaktadır. Bu bağlamda, Žižek'in ifadesiyle, bugün kabul etmeye hazır olduğumuzdan çok daha fazla inanıyoruz (Žižek, 2014).

Sonuç

Ortaya çıkış koşullarında Buddha'nın öğretileri radikal idealist bir duruşu yansıtmazken, Çārvāka/Lokāyata geleneğinin temel motivasyonu ise yalnızca radikal bir materyalizmi temsil etmekten ibaret görünmemektedir. Bu dönem daha ziyade bir tür çatışma veya kararsızlık dönemi olarak da tanımlanabilir nitekim felsefi düşüncenin evrimiyle birlikte farklı düşünce sistemleri arasında belirsizlik ve mücadele yaşandığı açıktır. Çārvākaların materyalist ve skeptik eğilimlerinin Buddha'nın ortaya çıkışında doğrudan bir etkiye sahip olup olmadığına dair kesin

kanıtların olmamasına rağmen, bu akımların kadim Hindistan'ın felsefi ortamını şekillendirdiği ve dolayısıyla Buddha'nın düşünceleri üzerinde dolaylı bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Günümüzde Çārvākaların ve Buddha'nın sesi çağdaş tartışmalarda yeniden yankılanıyor gibi görünmektedir. Bilim ve akıl, mistisizm ve dogmatizme meydan okumakta; ritüeller ve gelenekler sorgulanmakta ve yeniden değerlendirilmektedir. Belki de Buddha'yı yaratan Çārvākaların cesur mirası günümüzde daha fazla anlam kazanmıştır. Onların sesi, özgür düşünceye, sorgulamaya ve açıklığa olan ihtiyacımızı hatırlatmaktadır. Sonuç olarak, Çārvākalar sessiz olabilir fakat fikirleri çağdaş tartışmalarda da kendisine önemli bir yer bulabilmektedir. Belki de bugün tarih, kendi diyalektiğini yeniden yazarken kadim tartışmalar, çağdaş bağlamda kendilerini yeniden ifade etme imkânı bulmaktadır.

Bu bağlamda, Çārvākaların Buddha felsefesi üzerindeki dolaylı etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiği ve bu ilişkinin yalnızca eleştirel bir karşıtlık değil, aynı zamanda bir düşünsel diyalektik zeminde şekillendiği anlaşılmaktadır. Çalışma, Buddha'nın öğretilerinin Çārvākalar gibi alternatif felsefi yaklaşımlarla kurduğu örtük bağların, sekülerizm ve pozitivism gibi çağdaş kavramlarla ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Ancak bu tür benzerlikler kurulurken anakronizm ve wigizm riskinden kaçınılması gerektiği vurgulanmalıdır. Nihayetinde, Buddha'nın öğretilerinin oluşum sürecinde Çārvākaların felsefi etkilerinin nasıl bir bağlamda ele alınması gerektiğine dair bir çerçeve sunulmuş ve bu ilişkinin daha kapsamlı çalışmalarla desteklenmesi gerekliliği ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- Batchelor, S. (1998). *Buddhism without beliefs: A contemporary guide to awakening*. Penguin.
- Bhargava, Pushpa. M and C. Chakrabarti. 1989. 'Of India, Indians and Science'. *Daedalus*, Vol. 118 (4): 353–68.
- Bhattacharya. R. (2002). *Cārvāka Fragments: A New Collection*. *Journal of Indian Philosophy* 30 (6), 597-640.
- Büyükbahçeci, E. (2022). Mitolojik Figür Olarak Buddha'nın Efsanevi Hayatı Üzerine Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 467-485.
- Campbell, J. (2013). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (Sabri Gürses, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

- Daniels, J. D. (2020). What Lies Within: Uncovering the Holy Spirit with the Aid of Buddhist Philosophy. *Buddhist-Christian Studies* 40, 287-305.
- Garbe, R. (1894). Outlines of a History of Indian Philosophy. *The Monist*, 4(4), 580-598.
- Gokhale, S. (b.t.). "The Charvaka philosophy challenged everything that ritualistic communities held dear and was wiped out without a trace. Maybe it is time to bring it back". *The Indian Express*. 2015
- Kaya, K. (2016). *Hint felsefesinin temelleri*. Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Mittal, K. K. (1974). *Materialism in Indian Thought*. New Delhi: Munihiram Manoharlal Publishers.
- Prasad, H. S. (2007). *The centrality of ethics in Buddhism: Exploratory essays*. Motilal Banarsidass.
- Quack, Johannes. 2011. *Disenchanted India: Organized Rationalism and Criticism of Religion in India*. New York: Oxford University Press.
- Radhakrishnan, S. (1980). *Indian philosophy*. Oxford University Press.
- Radhakrishnan, S., & Moore, C. A. (Eds.). (2014). *A Source Book in Indian Philosophy*. Princeton University Press.
- Rahula, W. (2007). *What the Buddha Taught*. Grove Press.
- Rao, K. S. R. (1977). Reviewed Work: *Materialism in Indian Thought* by K. K. Mittal. *Philosophy East and West*, 27(1), 119-120
- Ruben, W. (2022). *Buddhizm Tarihi*. (Edit. Korhan Kaya, Esra Kökdemir) Konya: Salon Yayınları.
- Smith, G. H. (2010). *Atheism: The Case Against God*. Prometheus Books.
- Williams, P. & Wynne, A. (2002). *Buddhist Thought: A Complete Introduction to the Indian Tradition*. Routledge.
- Zizek, Slavoj. 2014, November 11. 'The Need to Censor Our Dreams'. Public lecture at the Institute of Public Affairs, London School of Economics and Political Science, London. Erişim adresi: <https://www.lse.ac.uk/lse-player?facet=all&term=zizek%202014> 29.11.2004 tarihinde erişilmiştir.

ENVER PASHA'S TRIP TO CHINA: AN INVESTIGATION OF OTTOMAN-CHINESE RELATIONS¹

Feyza GÖREZ*

Abstract

The trip to China by the Counsel Delegation, appointed by Sultan Abdulhamid II and led by Enver Celalettin Pasha, marked a significant turning point in the Ottoman Empire's external affairs in Asia, especially with China, at the beginning of the 20th century. This study aims to analyze Ottoman archives and travel notes to investigate the Counsel Delegation's activities, sent within the framework of Panislamism to influence Chinese Muslims involved in the Boxer Rebellion and to reveal the trip's short- and long-term consequences. The Boxer Rebellion, which erupted at the end of the 19th century, led to the formation of a unique allied group. Due to positive Ottoman-Chinese relations during the reigns of previous emperors and Abdulhamid II, the Ottoman Empire was not part of this grand colonial effort. However, after Chinese Muslims sided with the Boxers and the Japanese envoy Sugiyama was killed by a Muslim general, German Emperor Wilhelm II requested that the Ottoman Empire join the allied group to stop the Chinese Muslims. Instead of sending troops, Abdulhamid sent a nine-member delegation to China to assess the situation and engage with Chinese Muslims. This study will focus on the significance and impact of Enver Celalettin Pasha's trip, detailing its political, economic, and cultural aspects. It will also explore how the Ottoman Empire's strategic goals in Asia were shaped and how this trip contributed to those objectives.

Keywords

Ottoman-Chinese
Relations
Boxer Rebellion
Enver Pasha
Counsel Delegation

Article Info

Received: 12.12.2024
Accepted: 23.12.2024
E-Published:31.12.2024

¹ This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation orally delivered at the World Conference on Sinology 2023.

* Assistant Professor Doctor, Erciyes University, Faculty of Letters, Department of Chinese Language and Literature fgorez@erciyes.edu.tr, ORCHID:0000-0002-7431-8877

DOI: 10.61134/audodilder.1594420.

ENVER PAŞA'NIN ÇİN SEYAHATI: OSMANLI – ÇİN İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öz

Enver Celalettin Paşa'nın başkanlığında Sultan II. Abdülhamid tarafından görevlendirilen Nasihat Heyeti'nin Çin seyahati, 20. Yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya'daki dış ilişkilerine ve özellikle Osmanlı – Çin ilişkilerine dair önemli bir dönüm noktasını temsil eder. Bu çalışmanın konusu Boksör İsyanı'na karışan Çinli Müslümanları isyandan uzaklaştırmak için Panislamizm etki alanı çerçevesinde Çin'e gönderilen Nasihat Heyeti'nin Çin'deki faaliyetlerini Osmanlı arşiv belgeleri ve seyyah notları üzerinden açıklamak ve bu seyahatin kısa ve uzun vadeli sonuçlarını ortaya çıkartmaktır. 18. yüzyılın sonlarında patlak veren Boksör İsyanı dünyada bir daha örneği görülmecek bir müttefik grubunun bir araya gelmesine sebep olmuştur. Önceki hükümdarlar döneminde başlayıp, II. Abdülhamit döneminde de olumlu bir şekilde devam eden Osmanlı-Çin ilişkileri sebebiyle Osmanlı bu büyük sömürgecilik hareketinin içerisinde yer almamıştır. Ancak Çinli Müslümanların Boksörlerin tarafında yer alması ve Müslüman bir general tarafından Japon elçi Sugiyama'nın öldürülmesi üzerine Alman İmparatoru II. Wilhelm Osmanlı'nın da müttefiklerin yanında yer almasını ve Çinli Müslümanları durdurmasını istemiştir. Abdülhamit bu durumda Çin'e asker çıkartmak yerine kendi belirlediği dokuz kişilik bir heyeti durumu anlamak ve Çinli Müslümanlar ile görüşmek üzere Çin'e göndermiştir. Bu çalışmada Enver Celalettin Paşa'nın Çin seyahatinin genel önemine ve etkisine odaklanıp, seyahatin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutları üzerinde durulacak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya'ya yönelik stratejik hedeflerinin nasıl şekillendiği ve bu seyahatin bu hedeflere nasıl katkı sağladığı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler

*Osmanlı-Çin İlişkileri
Boksör İsyanı
Enver Paşa
Nasihat Heyeti*

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
12.12.2024
Kabul Tarihi:
23.12.2024
E-Yayın Tarihi:
31.12.2024

Introduction

In the late 19th and early 20th centuries, the Boxer Rebellion (1899–1901) united an unprecedented alliance of international powers in response to anti-foreign and anti-Christian uprisings in China. While the rebellion initially began during the reign of earlier Qing emperors, it reached its peak in the early 20th century. The Ottoman Empire, maintaining positive relations with China during Sultan Abdulhamid II's reign, chose not to join the colonialist intervention despite pressure from European powers. Tensions escalated when some Chinese Muslims (Hui) supported the Boxers, and a Muslim general was implicated in the assassination of Japanese diplomat Sugiyama Akira. In response, German Emperor Wilhelm II urged the Ottoman Empire to align with the international coalition and intervene against the Chinese Muslims.

Rather than deploying troops to China, Sultan Abdulhamid II opted for a diplomatic approach. He dispatched a nine-member delegation, known as the Counsel Delegation (Nasihât Heyeti), to investigate the situation and engage with Chinese Muslim communities. This study examines the delegation's activities through Ottoman archival records and travelers' notes, analyzing their efforts within the framework of Pan-Islamism to dissuade Chinese Muslims from participating in the rebellion. Furthermore, the study seeks to uncover the short- and long-term consequences of this mission, both for Ottoman-Chinese relations and the broader Pan-Islamic policies of Sultan Abdulhamid II.

The method employed in this study is document analysis, a qualitative research approach used to rigorously and systematically analyze the content of written documents (Wasch, 2013: 1). Document analysis involves a systematic examination and evaluation of all printed and electronic documents. Like other qualitative research methods, it requires the careful interpretation of data to derive meaning, deepen understanding of the subject, and develop empirical insights (Corbin - Strauss, 2015). In line with this method, both primary and secondary sources will be examined. The primary sources include documents from the Ottoman Archives, which are crucial not only for Turkish history but also for understanding the histories of other countries and nations with which the Turks have had significant interactions. Additionally, archives from European countries were also reviewed, and British newspapers from the time of the delegation's arrival were analyzed. Qing historical records were also examined. Hasan Enver Pasha's travel notes will serve as vital primary sources. Moreover, the records in the personal archives of historians from that era are considered valuable for this study.

1. General Status of Ottoman-Chinese Relations in the Historical Process

China is Turkey's most distant and oldest neighbor. Since ancient times, the settled Chinese civilizations and the nomadic Turkic tribes have maintained contact. These two deep-rooted civilizations, which alternated between periods of conflict and peace, often through treaties, learned much from each other and engaged in significant cultural exchanges. For anyone studying Turkish history, the Chinese annals serve as invaluable primary sources. While the Turks underwent numerous transformations, migrating from the steppes of Central Asia to Anatolia, the Chinese maintained their dynastic continuity and expanded their territory.

The Ottoman Empire, also referred to as the Turkish Empire in Western chronicles, was an influential state that spanned the Middle Ages to the modern era. It was established in 1299 by Osman Gazi, an Oghuz Turk, in the Söğüt district of

present-day Bilecik province in Turkey (Osmanlı Tarihine Giriş, n.d.). Originally a small principality, the state evolved into an empire in 1453, during the reign of Mehmed II, when he conquered Constantinople and brought an end to the Byzantine Empire. In 1517, following Selim I's successful Egyptian campaign and victory at the Battle of Ridaniye, the Islamic caliphate was transferred to the Ottoman Dynasty. From that point forward, each Ottoman sultan also held the title of caliph (Sümer, 1992). The empire reached its greatest territorial extent in 1683 but began to decline following the Treaty of Karlowitz in 1699. The Ottoman Empire eventually collapsed with the abolition of the sultanate in 1922. Notably, the conquest of Constantinople occurred during the Ming Dynasty in Chinese history, marking a fascinating intersection of two ancient civilizations.

The Ottoman Empire is referred to as Lu Mi (魯迷) and Lu Mi Guo (魯迷國) in Ming Dynasty historical records. "Lu Mi" represents the word "Rumi" transliterated into Chinese sounds, while "Lu Mi Guo" translates to "Rumi Country," referring to the Ottoman state. The name "Rumi," originating from the Ottoman Empire, was used in both Eastern and Western contexts. In Ming historical records, "Lu Mi" is listed as one of the countries within the Tribute System and is recorded in the Xi Yu Lie Zhuan (西域列傳), the final chapter of the History of the Ming Dynasty (明史) (Fidan, 2010: 63–66).²

On the Ottoman side, the earliest known record of China is found in *Acâibü'l-Letâif*, a travelogue detailing a journey to Ming China. This work, written in Persian by Hodja Gıyâsüddin Nakkaş during 1421–1422, is the first known Ottoman embassy book. It is registered under Ali Emiri number 828 in the Millet Library (history section) and was published in 1727–1728. During the reign of Sultan Ahmed III, the book was translated into Ottoman Turkish by order of Damat İbrahim Pasha under the title *Hitây Sefâretnâmesi*. Gıyâsüddin Naqqash embarked on this journey from Herat in 1419, documenting his observations as he traveled to Hitay (China) and back to his homeland. The work provides detailed descriptions of various aspects of Ming China, including religious beliefs, social structure, security systems, law enforcement, geographical features, architectural uniqueness, and protocols for receiving foreign envoys (Lu, 2018: 24–25).

---

² An example of these records: (是年, 琉球入貢, 魯迷國貢獅子, 犀牛.) This year, Ryuku brought gifts (tribute), and the Rumi Country brought gifts of lions and rhinos. (1524) 明史/本紀/卷十七本紀第十七世宗一/嘉靖三年 (Ming Shi / Ben Ji / Juan Shi Qi Ben Ji Di Shi Qi Shi Shi Zong Yi / Jia Jing San Nian), retrieved from <http://www.guoxue123.com/shibu/0101/00ms/016.htm>

In the second half of the 19th century, during the reign of Sultan Abdulaziz, Yakup Bey, the Emir of Kashgar, sought assistance from the Ottoman Empire. As a symbolic gesture of allegiance, Yakup Bey had the Friday khutba read and coins minted in the name of the Ottoman Sultan (Özyurt - Şeker, 2004: 84–93). Yakup Bey further demonstrated his loyalty when Sultan Abdulhamid II ascended to the throne. With the symbolic annexation of the Emirate of Kashgar to the Ottoman Empire, the Ottoman Empire and China briefly became neighbors. However, this situation was short-lived, especially after the Qing Dynasty reconquered the region. Following the Chinese invasion, the Emirate of Kashgar once again requested support from the Ottoman Empire. Unfortunately, the Ottomans were unable to provide the necessary assistance due to their involvement in the Ottoman-Russian War of 1877–1878 (Duman, 2023).

Relations between the Ottoman Empire and China during the Qing Dynasty included notable events such as the Counsel Delegation's visit to China under the leadership of Enver Pasha, the primary focus of this study, and Sultan Abdulhamid II's efforts to strengthen ties with Chinese Muslims within the framework of Pan-Islamism. Both empires faced significant challenges from the rising dominance of Western powers in the 19th century, leading to limitations on their sovereignty. Despite these pressures, neither the Ottoman Empire nor China was fully colonized. In the 20th century, both nations embarked on transformative paths. Turkey fought for independence following the First World War, culminating in Mustafa Kemal Atatürk's proclamation of the Republic in 1923. Meanwhile, China endured Japanese colonialism during this period but eventually defeated it, with the Chinese Communist Party playing a significant role in unifying the country. In 1949, the People's Republic of China was officially established, marking a new era in Chinese history.

2. Historical Background of the Boxer Rebellion

The year 1900 witnessed the formation of an unprecedented military alliance between the world's eight leading powers: Austria-Hungary, France, Germany, Great Britain, Italy, Japan, Russia, and the United States. This coalition, unparalleled in history, united to combat a common adversary—the Boxers, a secretive and militant society whose primary goal was the eradication of all “foreign devils” in China. The Boxer Rebellion, as it came to be known in the West, marked a turning point in Chinese history and international relations.

The origins of the Yi He Tuan (义和团), commonly referred to as the “Honest and Harmonious Fists,” remain obscure, veiled in myths and legends like many other secret societies in Chinese history. Records suggest that the group existed as early as

the 1700s, with some accounts linking the Boxers to the expulsion of Jesuit missionaries in 1747 (Esherick, 1988: 45). However, how this clandestine society grew into a formidable force by 1900 remains a subject of historical intrigue. A significant factor in the movement's rise was the tacit support it received from Empress Dowager Ci Xi (慈禧). While not a Boxer herself, Ci Xi was reportedly sympathetic to their cause. She viewed foreign envoys and their influence as the root of China's problems, and she saw the Boxer Movement as a potential means of expelling foreign powers without direct imperial involvement (Purcell, 1963: 118–119). This unofficial endorsement lent the movement a degree of legitimacy and emboldened its followers.

However, imperial support alone cannot fully explain the Boxers' rapid ascendancy. Natural disasters, including floods and famines, created widespread hardship and discontent among the population, providing fertile ground for anti-foreign sentiment. Furthermore, military, political, and economic sanctions imposed by Western powers exacerbated existing grievances. These external pressures, coupled with internal instability, contributed to the rise of the Boxer Movement as a force capable of mobilizing significant resistance against foreign encroachment (Dennett - Dixon, 2005: 255–256). In retrospect, the Boxer Rebellion was not merely a violent response to foreign interference; but also a manifestation of broader social, political, and economic tensions within late Qing China. The movement's fusion of nationalism, mysticism, and rebellion against foreign domination highlights the complexities of China's struggles during this era of profound transformation.

At the end of the 19th century, anti-foreign sentiment had reached its peak in China, permeating nearly all segments of society. Only a small minority of Chinese, such as compradors³ and others with material interests tied to foreign enterprises, showed any tolerance toward foreigners. This widespread resentment drove many to align with secret societies, particularly the Boxers, who openly expressed their hatred for foreigners. The Boxers had a long history of covert resistance, targeting both the Manchu rulers and foreign influence. However, in 1898–1899, they emerged from their secret gatherings and began to publicly espouse their nationalist and xenophobic ideologies (Bodin, 1979: 4). The Boxer Movement's violent campaign against foreigners intensified toward the end of 1899. On December 30, 1899, British missionary Reverend S. M. Brooks became the first European Christian to be killed by the Boxers (Xiang, 2014: 141). By the spring of 1900, the movement had spiraled out of control. In Bao Ding, approximately 90 kilometers southwest of Beijing, seventy Chinese Christians

---

³ Comprador (maiban): It is a title derived from the Portuguese word *comprador*, meaning buyer. They are local (Chinese) intermediaries operating in the port cities that opened after the end of the cantonment system.

were massacred. On June 9, 1900, Beijing witnessed its first Boxer attack on foreign property (Bodin, 1979: 5).

Tensions escalated further with the assassination of Japanese diplomat Sugiyama Akira on the morning of June 11, 1900. Sugiyama, who had gone to the train station to meet Admiral Seymour's contingent arriving from Taku to reinforce the foreign embassies, was brutally killed. This incident exacerbated the already volatile situation in Beijing. On June 19, foreign diplomats received an ultimatum from the Zhongli Yamen, the Qing Dynasty's foreign affairs bureau, demanding that all foreigners leave the city within 24 hours. The ultimatum warned that their safety could not be guaranteed beyond this period, but it also assured safe passage to Tianjin for those who left the city by the morning of June 20 (Qi, 1981: 102–103). The foreign officials unanimously decided to remain in Beijing, citing the impossibility of evacuating under such circumstances. In an attempt to buy time, they requested a meeting with the Zhongli Yamen on the morning of June 20, but no response was received. German diplomat Baron von Ketteler, impatient for answers, departed for the Zhongli Yamen with his interpreter. However, shortly after leaving the embassy barracks, they were intercepted by an imperial soldier who shot and killed Ketteler. The interpreter managed to escape and returned to the barracks to report the incident. In the aftermath of Ketteler's assassination, the Chinese government sent a message to the foreign diplomats reiterating the terms of the ultimatum but omitting any mention of the diplomat's death. The foreign envoys ignored the message. Later that day, at 4 p.m., Chinese forces opened fire on the embassy barracks, resulting in the deaths of many officers and soldiers (Bodin, 1979: 6).

On July 18, 1900, a messenger successfully slipped through the Chinese lines and reached the Japanese embassy with critical news: a reinforcement force of 12,000 troops was on its way from Tianjin. This information brought great relief to the besieged embassy occupants. However, the reinforcements would not arrive in Beijing for nearly a month, prolonging the uncertainty and hardship faced by those trapped in the city.

Intense fighting continued August 12 and 13, with both sides engaging in fierce combat throughout the day and night. On August 14, the sound of Maxim machine guns could be heard outside the city walls, signaling the arrival of relief forces. At approximately 2:30 p.m., soldiers from the British India Regiment breached the city and reached the embassy barracks, marking the end of the forty-five-day siege of the diplomatic quarter in Beijing. On August 16, additional operations cleared the area surrounding the North Cathedral, a significant refuge for local Christians. British, French, and Russian forces secured the site, only to discover that Japanese troops had

already reached and fortified the cathedral. Inside, Bishop Favier and approximately 3,000 refugees were found, having endured fifty-seven days of siege and hardship. The multinational effort successfully rescued the occupants, ending a prolonged and harrowing chapter of the Boxer Rebellion (Purcell, 1963: 258).⁴

3. The Counsel Delegation's Journey to China

Abdulhamid II secured significant leverage in foreign relations by asserting his sovereignty over the Muslims of the world—from the Maghreb to China—as part of his caliphate policy. To this end, he implemented various strategic measures, including propaganda in Muslim-majority regions, dispatching ulema, providing financial support to pro-Ottoman publications, and constructing buildings for religious activities (Georgeon, 1999: 266–274). This political strategy, which was particularly emphasized during Abdulhamid II's reign and sought to unite all Islamic countries under a shared political vision, was referred to as Pan-Islamism by Western observers. Islam, which was introduced to China in the seventh century, spread rapidly and led to a significant increase in the population of Chinese Muslims. Today, among China's 56 officially recognized ethnic minorities, ten are predominantly Muslim, collectively comprising a population of approximately 24 million (Ceylan, 2016: 34).

The contingent of Chinese Muslim soldiers known as the Gansu Army, or Gansu Braves, was a loyalist force of the Qing Dynasty, originally recruited to suppress Muslim rebellions. Commanded by General Dong Fuxiang (1839–1908), the Gansu Army was transferred to the Beijing area in 1898, where it was officially reorganized as the Rear Division of the Wuwei Corps, a modernized unit tasked with protecting the imperial capital. Despite wearing traditional uniforms, the soldiers were equipped with modern rifles and artillery, enabling them to play a significant role during the Boxer Rebellion. On the afternoon of June 11, 1900, Secretary Sugiyama Akira of the Japanese embassy traveled unescorted to the train station to meet incoming Japanese troops. Dressed conspicuously in a formal Western suit and bowler hat, he became an easy target. Near Yongding Gate, Sugiyama was intercepted by Gansu Muslim troops, who captured and brutally killed him in his car (Preston, 2002: 71).

Although the Gansu Muslim troops were not involved in the assassination of German diplomat Baron von Ketteler, these events deeply concerned German

---

⁴ There is a book chapter authored by me on this subject. For more detailed information, see: Görez, Feyza. (2018). *The Siege of Beijing During the Boxer Rebellion*. In G. Ünal Chiang, F. E. Ceylan, & E. Ceylan (Eds.), *Chinese Civilization: History, Culture, Literature, Philosophy* (1st ed., pp. 119–135). Kesit Publishing.

Emperor Wilhelm II. Seeking to address the unrest, Wilhelm II sent a message to Sultan Abdulhamid II, urging him to suppress the influence of Chinese Muslims and align with the Allies, citing the policy of Islamic unity as a basis for cooperation. However, Sultan Abdulhamid II deemed it insufficient to convey such advice via a telegram. In his view, effective guidance rooted in Sharia and Qur'anic principles required the involvement of ulema and religious scholars who could assess the situation on the ground. This approach reflected Abdulhamid II's strategy of addressing diplomatic matters within a framework of religious and moral principles.

Initially, the proposal to send a delegation was rejected. However, on December 5, 1900, the Ottoman government decided to proceed with the mission, framing Wilhelm II's appeal for assistance from the Islamic Caliphate as "an unprecedented success."⁵ The composition of the delegation underwent several revisions before it was finalized just five days prior to departure (Çelik, 2015: 264). French sources closely monitored and reported⁶ on the delegation's formation, indicating the international attention it garnered and its diplomatic significance. Sultan Abdulhamid II personally selected Brigadier General (Mirliva) Enver Pasha, one of his trusted aides, to lead the delegation. Enver Pasha, a prominent military and administrative figure of the time, symbolized the strategic importance of this mission. The delegation also included religious scholars to provide Islamic guidance. Among them were Mustafa Şükrü Efendi, a teacher at Beyazıt Mosque and Madrasa, and Kadı Hacı Tahir Efendi, an official from the Office of Fatwas. The inclusion of religious leaders highlighted Abdulhamid II's Pan-Islamic policies and his efforts to strengthen the authority of the Ottoman Caliphate within the Muslim world.

Initially, the delegation was to include two Chinese Muslims employed in palace services who had learned Turkish, but this plan was later abandoned. Instead, two privates, Mahmut and Hasan, were added. This change reflected an effort to simplify and make the delegation more practical. Additionally, Colonel Ömer Nazım

⁵ "The Germans, after establishing a cordial relationship with the sultan (the seat of honor), began to suggest to the sultan that he, as the caliph of the Muslims, should be engaged in the affairs of the entire Islamic world and the idea of Islamic unity. They asked the sultan to advise them so that the Muslims in China would refrain from abusive behavior towards non-Muslims. ... Although the sultan promised to do so, no delegation was sent. It is thought that the obstacle to this is the issue of money..." Prime Ministry Ottoman Archives, Babıali Evrak Odası (BEO), 416/12.

⁶ Mr. Minister, Your Excellency will find enclosed with my letter the circular on the Turkish delegation appointed by the Sultan to establish relations with the Muslims of China. In the present circumstances, I think it would be useful to know the Bab-Ali intentions on this matter, which is said to have been recommended by the German government. The Pan-Islamist movement developing in Kouang-Si, Kouang-Tog and especially in Yunnan, where Muslims are concentrated, could be dangerous and I will try at all costs to obtain information from our ambassador in Istanbul, through your Excellency, about the intentions of Enver Pasha's delegation. (June 4, 1901) (Sirma, 1980: 159).

Bey, appointed by the Sultan, joined the delegation. Ömer Nazım Bey later became known as Colonel (Miralay) Nazım Bey and served as the Central Commander of Thessaloniki. Translators played a critical role in the delegation. These included Vincenzo Quignoli, a Croatian who had worked at the Austrian Consulate in Istanbul for many years, his daughter Mademoiselle Hortense, and Mehmet Efendi from Istanbul (Toros, 1982: 295–296). The international composition of the translators underscored the delegation's aim to bridge linguistic and cultural barriers and ensure effective communication in diverse contexts.

The formation and dispatch of this delegation hold significance not only for Ottoman-Chinese relations but also for understanding Sultan Abdulhamid II's diplomatic strategies and his efforts to implement Pan-Islamic policies. The delegation symbolized the Ottoman Empire's capacity to engage in international diplomacy while reaffirming the religious and political authority of the Caliphate. This mission, closely followed by contemporary observers, represented both the symbolic and practical dimensions of Abdulhamid II's foreign policy.

The Turkish delegation set sail on April 18, 1901, aboard the Russian-flagged ship *Nicola*, following Sultan Abdulhamid II's Order No. 26, dated April 9, 1317 (1901), issued from Yıldız Palace to the Grand Vizier. On April 23, the delegation reached the Suez Canal and continued their journey aboard the German steamer *Saksin*. By May 4, they arrived at Colombo Port, where they engaged with local Muslim communities and visited mosques. On May 10, the delegation reached Singapore. Enver Pasha, leading the delegation, carried specific instructions from the Sultan. His orders emphasized establishing contact with German representatives and military officials at each stop. Given that the delegation had embarked on this mission at the request of German Emperor Wilhelm II, it was expected to be formally welcomed and hosted. However, upon their arrival in Singapore, the delegation encountered an unexpected situation: no German representatives were present to receive them at the consulate. This breach of protocol deeply angered Enver Pasha, as it contrasted sharply with the anticipated diplomatic courtesy. In the absence of official reception, the delegation turned its attention to engaging with the local Muslim population. Through these interactions, the influence of the Ottoman Caliphate was strongly felt, demonstrating its symbolic power among Muslims even in distant regions. Enver Pasha utilized the opportunity to assess the Ottoman Empire's standing in Singapore and reported back to the government, recommending the establishment of a permanent consulate in the city to strengthen relations and enhance the empire's presence in the region (Toros, 1982: 307–308).

The Ottoman delegation arrived in Shanghai on June 3, 1901, approximately two months after departing from Istanbul (Prime Ministry Ottoman Archives, 88/95). Upon their arrival, it was evident that European forces were in complete control of the city, with no visible remnants of the Boxer Rebellion. Despite the delegation's diplomatic mission being initiated at the request of German Emperor Wilhelm II, they were once again met with indifference from German representatives in Shanghai. Their obligatory meeting with German Field Marshal Alfred von Waldersee, Commander-in-Chief of the European armies, resulted in an icy reception, underscoring the strained relations. Enver Pasha immediately reported this lack of courtesy to the Ottoman Palace via a special telegram. When the palace inquired about the outcome of their negotiations, Enver Pasha explained that the Germans, having completed their military objectives in the region, no longer saw themselves as having any material or moral obligations. Moreover, he recommended returning the travel expenses provided by the Germans to avoid being seen as indebted to them (Sirma, 2000: 174).

During their 21 days in China, Enver Pasha and the delegation turned their focus to engaging with Chinese Muslims. This allowed them to address and mediate conflicts between Muslims and Western forces in the region, further strengthening ties with the local Muslim community. The delegation's efforts to foster goodwill were met with appreciation, as evidenced by the numerous gifts they received from Chinese Muslims. Their mission concluded with the delegation boarding a Japanese steamer to travel to Japan before returning to Istanbul via Russia.

4. The Ottoman Mission to China in European Archives and the British Press

The Ottoman delegation's journey to China, led by Enver Pasha in the early 20th century, attracted the attention of European powers and media outlets of the time. Organized as part of Sultan Abdulhamid II's broader pan-Islamic policies, the mission aimed to strengthen the symbolic authority of the Ottoman Caliphate over Chinese Muslims and respond diplomatically to Germany's requests. However, evaluations in Western archives and the British press highlighted the logistical challenges, cultural misunderstandings, and the limited influence of the Ottoman delegation in China. Reports published in newspapers such as *The Spectator* and *The Straits Times* presented a critical perspective on the Ottoman Empire's diplomatic efforts.

The Straits Times (10 July 1901) report on Enver Pasha's Ottoman mission to China, based on direct quotations and translations, is as follows: "The Sultan of Turkey was persuaded, we understand by the German Emperor to dispatch the mission 'to pacify the Mahomedans in the north-west provinces of China in the event of their

causing the authorities trouble.” The Straits Times noted that Sultan Abdulhamid II of the Ottoman Empire had sent the mission at the request of the German Emperor to pacify the Muslim population in China’s northwest provinces. This request stemmed from serious rumors that the Muslim population could cause trouble for the authorities. The Ottoman Sultan’s religious authority was believed to be effective in calming the Chinese Muslims who were subjects of the Chinese Emperor. However, the report highlights how this expectation did not match reality: “The majority of them, 9,999 in 10,000 or more probably 99,999 in 100,000, never heard of the Sultan of Turkey, and their whole idea of Mahomedanism is that it is a religion which prohibits the eating of pork.” According to this statement, most of the Chinese Muslim population had never heard of the Ottoman Sultan. Their understanding of Islam was limited to the prohibition of eating pork.

The newspaper reports that Enver Pasha faced disappointment upon his arrival in China:

When Enver Pasha arrived here, he found that in the first place there were no Mahomedans handy to be pacified, and in the second place that the name of the Sultan of Turkey was not a name to conjure with in China. (The Straits Times, 1901:2)

This reveals that upon reaching China, Enver Pasha found no Muslim population readily available to be pacified, and more importantly, the name of Sultan Abdulhamid II held no significance in China. The article mentions that reaching the Muslims of Kansu would have required traveling through India and Kashmir, yet even this would have been futile.

The report also recounts an incident Enver Pasha experienced during his mission:

In company with General Creagh, Enver Pasha inspected one of the Mahomedan British regiments here. He spoke to one of the native officers, a very intelligent man, saying: ‘I come from the head of your religion, the Sultan of Turkey.’ ‘Your Excellency,’ replied the officer, ‘the only head that I know is the King of England.’ (The Straits Times, 1901:2)

This anecdote clearly demonstrates the ineffectiveness of the Ottoman Caliphate’s influence in China and the surrounding regions.

Ultimately, the newspaper describes the mission as a failure with the following assessment: “The mission, as far as it regards its avowed object was a complete farce.” This statement emphasizes that the Ottoman delegation’s diplomatic mission to China fell far short of its intended goals and was deemed a failure. However, the newspaper acknowledges that the visit may not have been entirely pointless, concluding with: “The mission will not, however, have been altogether in vain if it leads to some appreciation in Turkey of the real condition of things in China.” According to this

perspective, the Ottoman mission's visit would not be entirely futile if it helped Turkey gain a better understanding of the actual conditions in China.

Regarding the Ottoman delegation's journey to China, the British newspaper *The Spectator* (24 August 1901) reported extensively on the matter. The article describes how Sultan Abdulhamid II sought to seize an opportunity to assert his authority as the Caliph over the Muslim population in the region. According to the report, "His Majesty was to pose as the friend of the Chinese Emperor, and to exert his authority as Khalif over his co-religionists on his behalf." This initiative was presented to the Sultan as a strategy to assist the Allies by persuading the Muslim population to cease their resistance against European forces. The article also highlights the logistical and cultural challenges faced by the Ottoman delegation. It notes, "Enver Pasha, not to Kansu *via* India and Nepal, but to Shanghai, where they know about as much of Mahommedans as they do of the Mennonites in Baden." Upon arriving in Shanghai, Enver Pasha was reportedly astonished to discover that China, contrary to his preconceived notions, was "a civilized country, with great cities and well-dressed people." Furthermore, the report underscores the limited impact of the Ottoman mission, observing that the Muslim population in Kansu appeared indifferent to the Caliph's claims: "The Mussulmans of the Empire outside Kansu might be recorded like Episcopalians in Scotland on a Survey map." The *Spectator* further critiques the underlying diplomatic motives of the mission, suggesting that had the Ottoman envoy succeeded, "he would have asked, in reward of a grave service rendered to the Manchu dynasty, for 'concessions' on the Yangtze," which could have been transferred to German interests. This assessment underscores the broader context of European diplomacy during the era, which, according to the article, was often driven by commercial and territorial ambitions rather than genuine cooperation or moral imperatives (The Spectator, 1901: 243-244).

Lee (2018) highlights how the Ottoman mission to China became a focal point of European geopolitical concerns. Britain perceived the mission as a Pan-Islamic maneuver, driven by the Ottoman caliph's influence, which could galvanize Chinese Muslims and destabilize British regional interests, particularly in the wake of tensions with the Afghan emir. The British regarded this religious mobilization as a significant challenge to their dominance in Asia. In contrast, France viewed the Ottoman mission as a strategic opportunity to expand its sphere of influence in China. French representatives actively supported the Ottoman delegation, hosting them in French-controlled areas and even raising the Ottoman flag, actions symbolizing cooperation. As Lee (2018) notes, France aimed to leverage the sultan's religious authority over the Chinese Muslim population to penetrate the Yangtze Valley and establish influence

where other European powers had struggled to do so. Simultaneously, this pragmatic support sought to ensure amicable relations with Sultan Abdulhamid II, whose Pan-Islamic influence posed a potential threat to French colonial territories. Thus, while Britain approached the Ottoman mission with suspicion, France sought to exploit it for its imperial ambitions (109-114)

A report dated June 24, 1901, from the French Foreign Office archives in Shanghai, provides additional insight into the delegation's departure. It states:

I have the honor to inform your Excellency that General Enver Pasha left Shanghai the day before yesterday, on the 22nd of the month, with the Ottoman delegation he headed, to return to Turkey via Vladivostok. This trip was organized by Colonel Dessino, the Russian Military Attaché who was here on a mission. Only the French and Russians saw Enver Pasha off. Meanwhile, the absence of Germans and British was conspicuous. (Sirma, 2000: 174).

This conspicuous absence of German and British representatives during the farewell underscores the lukewarm reception the delegation experienced throughout their mission. Nevertheless, the Ottoman delegation's efforts to engage with Chinese Muslims reflected the broader objectives of Pan-Islamism under Sultan Abdulhamid II, reinforcing the symbolic authority of the Caliphate even in distant regions.

The delegation sent by Sultan Abdulhamid II and led by Enver Pasha has been extensively examined through significant historical sources from the Qing Dynasty, such as Qing Shi (清史), Qing Shi Lu (清史录) and Qing Shi Gao (清史稿). However, these records do not provide any evidence of the delegation establishing official contact with the Qing government in Beijing. This absence of documentation suggests that the delegation may have arrived at the wrong location or, even if they reached Beijing, failed to complete the necessary diplomatic procedures. The lack of such information in Qing records implies that the Ottoman delegation was unable to achieve its intended diplomatic objectives and therefore did not warrant inclusion in official historical accounts.

The Qing Dynasty was known for its strict protocols and well-documented communication processes. Sources such as Qing Shi Gao are meticulous in recording diplomatic visits and significant interactions. The absence of any mention of the Ottoman delegation, despite Sultan Abdulhamid II's directives, indicates that the delegation may not have successfully reached the Qing government or established the groundwork for formal diplomatic engagement. This highlights not only a potential logistical failure but also a shortcoming in adhering to the established diplomatic protocols of the period.

5. Delegation Travel Report to Abdulhamid II and Conclusion

The delegation's travel report was authored by Lieutenant Nazım Bey, one of its members, and presented to Sultan Abdulhamid II. The report begins with an account of their journey, noting that they departed on April 18, 1901, and arrived in Shanghai on the 33rd day of travel. The sea voyage, organized by the Germans, was described as uneventful in terms of logistics and safety. However, Nazım Bey highlighted the warm reception the delegation received from Muslim communities in Colombo and Singapore. He remarked on the people's unwavering devotion to Islam and their strong allegiance to the Ottoman Caliphate, reflecting the symbolic power of the Caliphate even in distant lands.

By the time the delegation reached China, the Boxer Rebellion had already concluded. Consequently, the report contains no direct observations about the rebellion itself. Instead, it focuses on the strategic and colonial dominance of Western powers in Chinese ports and territories. Nazım Bey expressed dismay over the mistreatment of the Chinese population by Western colonial authorities. In an admiring tone, he described the Chinese as "kind and well-mannered by nature," particularly emphasizing their hospitality, which he claimed surpassed that of any European.

The report also provides insights into the Muslim population in China, highlighting differences in their practice of Islam compared to other regions. Additionally, it discusses the demographic and military strength of Chinese Muslims, offering a detailed perspective on their socio-political condition under the Qing Dynasty. After spending 21 days in China, the delegation described their departure and return journey, which were marked by a ceremonious send-off. However, the report concludes by underscoring a significant issue: the absence of Ottoman consulates in the ports they visited. This lack of representation resulted in considerable hardships for Ottoman subjects residing or traveling in these regions. The delegation emphasized the need for permanent consular establishments to protect the rights and well-being of Ottoman citizens and to strengthen diplomatic and commercial ties with these territories (Toros, 1982: 311).

As evidenced by the timeline, by the time Enver Pasha and the Counsel Delegation arrived in China, the siege of Beijing was nearly over. The delegation, which reached Shanghai, had no direct contact with the Boxer Rebellion or the Muslim rebels involved in the uprising. Furthermore, the German consular delegation, despite initial expectations, did not meet with them at any point during their journey. During their stay in Shanghai, the Ottoman delegation attended events hosted by the Austrian

and later French consulates, facilitated through their interpreter, Mademoiselle Hortense.

Sultan Abdulhamid II had aimed to leverage Germany's request for assistance as a diplomatic opportunity to project the symbolic influence of the Ottoman Caliphate in the Far East. While the delegation's report does not provide specific details about the reception of the Caliphate in China, French consular archives suggest that the authority of the Caliphate in the region faced certain limitations. Additionally, the absence of any Ottoman consular representation in the ports visited by the delegation highlights the challenges of maintaining a consistent diplomatic presence in such distant regions.

In conclusion, the Ottoman delegation's journey, undertaken as a response to Germany's call for assistance during the rebellion, represents a significant diplomatic effort to assert the Caliphate's influence in the Far East. Although the mission did not fully achieve its intended objectives, it demonstrated the Ottoman Empire's ongoing interest in engaging with distant regions and addressing the challenges of international diplomacy in the context of the era's political and logistical constraints. This journey can be viewed as part of the broader Ottoman endeavor to strengthen its symbolic and diplomatic presence across a vast geographical expanse.

REFERENCES

- Bodin, Lynn E. (1979). *The Boxer Rebellion*. Osprey Publishing. London.
- Ceylan, Ertuğrul. (2016). Çin Kaynaklarına Göre İslamiyet'in Çin'e Girişi. *Current Research in Social Sciences*, 2 (2), pp. 27-36. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/curesosc/issue/24870/262805>
- Çelik, Mehmet. (2015). Panislamizm'in Etki Alanı Çerçevesinde Çin'e Gönderilen Enver Paşa ve Heyetinin Faaliyetleri. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, No.14, 257 - 275.
- Dixon, Stephen. - Bruce Dennett. (2005). *Key Features of Modern History*. Oxford University Press. Australia & New Zealand.
- Duman, Melih. (2023). Türkiye'nin İlk Çin Elçisi Emin Âli Sipahi'nin Çin İzlenimleri ve Türkiye-Çin İlişkileri. *Bellekten*. No:87, 265-291. Retrieved from <https://doi.org/10.37879/bellekten.2023.265>.
- Esherick, Joseph W. (1988). *Origins of the Boxer Uprising*. University of California Press.

- Fidan, Giray. (2010). Çin kaynaklarına göre 16. yüzyılda Osmanlı Çin ilişkileri ve Çin'de Osmanlı ateşli silahları. Unpublished PhD Thesis. Ankara: Social Science Institute.
- Georgeon, François. (1999). II. Abdülhamid. In Ottoman Encyclopedia. Ankara: Yeni Türkiye Press. Volume:2, 266-274.
- Görez, Feyza. (2018). "Boksör İsyanı'nda Pekin Kuşatması" in Çin Medeniyeti: Tarih, Kültür, Edebiyat, Felsefe. ed. Gonca Ünal Chiang et al. Kesit Publishing. İstanbul.
- International Huxtering. (1901, August 24). *The Spectator*. Retrieved September 2, 2024, from https://books.google.com.tr/books?id=ZfIhAQAAMAAJ&pg=PA243&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Lee, Hee Soo. (2018). The 'Boxer Uprising' in China and the Pan-Islamic policy of the Ottoman Empire from a European perspective. *Acta via Serica*, 3(1), 103–117. <https://doi.org/10.22679/avs.2018.3.1.103>
- Lu, Vi An. (2018). Ottoman-Chinese Relations and Climate Changes in the Ming Dynasty Period. Unpublished Master Thesis. Sakarya:Social Science Institute.
- Ming Shi 明史. Ben Ji 本紀. Juan Shi Qi Ben Ji Di Shi Qi Shi Zong Yi 卷十七本紀第十七世宗一. Jia Jing San Nian 嘉靖三年. <http://www.guoxue123.com/shibu/0101/00ms/016.htm>
- Özyurt, Ayhan - Şeker, Kevser et al. (2004). Belgelerle Osmanlı - Türkistan İlişkileri, XVI. - XX. Yüzyıllar. Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ankara.
- Preston, Diana. (2002). A Brief History of the Boxer Rebellion: China's War on Foreigners, 1900 (Brief Histories). Robinson Publishing.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Babıali Evrak Odası (BEO), 416/12.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İrade Hususi (İ.HUS), 88/95.
- Purcell, Victor William Williams Saunders. (1963). The Boxer Uprising: A Background Study. Cambridge University Press.
- Qi, Qizhang (戚其章). (1981) Shi Lun Yihetuan Yundong de Fazhan Jieduan Ji Qi Tedian (试论义和团运动的发展阶段及其特点). *Social Science Journal 社会科学辑刊* . 4.
- Sırma, İhsan Süreyya. (1980). Sultan II. Abdülhamid'in Çin'e Gönderdiği Enver Paşa Heyeti Hakkında Bazı Bilgiler. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (4).
- Sırma, İhsan Süreyya, (2000). Belgelerle İkinci Abdülhamid Dönemi. Beyan Yayınları. İstanbul.
- Sultan of Turkey. (1901, July 10). *The Straits Times*. Retrieved September 10, 2024, from <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/digitised/article/straitstimes19010710-1.2.4>

**ENVER PASHA'S TRIP TO CHINA:
AN INVESTIGATION OF OTTOMAN-CHINESE RELATIONS**

- Sümer, Faruk. (1992). Yavuz Selim Halifeliği Devraldı mı?. Belleten. v. LVI, n. 217, Aralık 675-701.
- Strauss, Anselm - Corbin, Juliet. (2015). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory, Sage Publications, Inc.
- Toros, Taha. (1982). Çin'e Giden Nasihat Heyeti. Yakın Tarihimiz. Volume:20.
- Türk Tarih Kurumu. Osmanlı Tarihine Giriş. <https://www.ttk.gov.tr/belgelerle-tarih/osmanli-tarihine-giris/> (Date of access: 22.05.2023)
- Wasch, Elise. (2013). Learning about Qualitative Document Analysis, IDS Practice Papers. August. 1-9.
- Xiang, Lanxin. (2014). Origins of the Boxer War: A Multinational Study. Taylor & Francis Group.